

Vate

Kovara Kulturî

Dewreyê di'yine, hûmare: 5 (25)

Payîz 2005

Serredaktor

Malmîsanij

Wayîr û Mudirê Karê Nuşteyan o Berpirsiyar

(Sabibi ve Sorumlu Yazışleri Müdürü)

Deniz Gunduz

Redaksiyon

J. Îhsan Espar,
Malmîsanij, Mehmet Uzun

Têkilîya Almanya

Munzur Çem
Faks: +49 - 30 - 611 33 19

Seba aboneyîye (Almanya de)

Vate

Postfach: 30 21 07

10 752 Berlin/Almanya

Têkilîya Hollanda

Şukrî Atîk

Poelenburg 30

30 85 KT

Rotterdam/HOLLAND

Têkilîya Swêdî

Eksätträvägen, 186

S-127 61 Skärholmen/SWEDEN

E-mail: espar@bredband.net

Têkilîya Norveçî

M. Darrêz

Munkegt. 2

0656 OSLO /NORVEÇ

Şertê aboneyîye

Welat	serrêk	6 aşmî
Tirkîya:	16 YTL	8 YTL
Almanya:	20 Euro	10 Euro
Swêd:	250 SEK	125 SEK
Welatê bîni:	40 Euro	20 Euro

Vayî: 3 YTL/5 Euro

Îlan

Rîpelêk: 60 YTL/100 Euro

Nêmrîpel: 30 YTL/50 Euro

Çarêgrîpel: 15 YTL/25 Euro

Baskî: Berdan Matbaacılık

Adres:

Vate

Şehit Muhtar Mah.

Nane Sok. No: 5/5 Kat:3

Beyoğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 244 94 14

e-mail: butkan@mynet.com

Berpirsiyarîya ber nuşteyî ya nuştoxî/nuştoxe bi xo ya.

TEDEYÎ

Wendoxan rê	3
Serdar Bedirxan , Ziwan Şuxulnayîş	4
C. Zerduşt Pîranij , Weşanxaneyê Vateyî Yew Îhtîyac Bî	6
Mutlu Firat , Ez Deyndar o & Ti Çin a Nika	18
Hebûn Okçu , Weşikiya Xebate	19
Cîgdem Karaboga , Dêrsim	22
Roşan Lezgîn , Serkewtena Zerencan	23
Huseyîn Burke , Wekîl	29
Ercan Sariçîçek , Cîranê	34
Nevzat Gedîk , Astareyê Domantîna Mi	35
Malmîsanij , Pîlonê Xwi ra Vaci “Teslîmbîyayîşê Şêx Evdîrehîmî Çin o”!	38
M. Mîrzanî , Efendî	72
Mehmûd Nêşite , “Espîje Dewlet a Dewlete!”	74
Şiyamend Mîrwanî , Ez Kurd	77
Newzat Valêrî , Se Beno?	78
M. Tahîr Akar , Meşkey Mi	79
Seyîdxan Kurîj , “Xeber Ûmey Dewûn Ki Şêx Seîd Şîyo Dîyarbekîrî Ser”	82
Nevzat Gedîk , Welatê Serherdî	87
Mihanî Licokic , Hîrê Lacê Paşay	88
Wusênê Gestemerde , Dewa Bav û Kalî Gestemerde	92
Mehmet Alî Işîk , Şiyamed	94
N. Celalî , Dorûverê Çewlîgî ra Çend Lorikî	99
W. K. Merdimîn , Mela Silêmanî Sipênî-II	102
Heydo Keçanic , Cemîla	113
Îrfan Kaya , Asalet	114
Îlhamîyê Darahênî , Waştîyê Mi	117
Seyîdxan Kurîj , Elî Werday Heydon	118
Xezala Şarikî , Ziwanî Qican ra Çend Çekuyî	120
Gawanê Welatî , Darbê Welatî	121
Serdar Bedirxan , Tayê Îdyomî –II	122
Sinan Sutpak , Janê Bêtobîyene	126
H. Giran , Mistê Seferî	128
Cewdet Demîrtaş , Melawo Fetbaz	129
Mehmûd Nêşite , Paleyêko Newe	131
Aysena Kurdî , Derûdormeyê Bongilanî ra Tayê Vateyê Verênan-III	138
Dîyarbekîr de veyveyêk	139
Rîpelê Fiqrayan	141
Wendoxan ra	142
Kitabê Kirmanckî (Zazakî)-XIV	144

WENDOXAN RÊ

Wendoxê erjayeyî,

Na hûmara Vateyî reyna bi nuşte û roportajanê rengênan xemilîyaya. Zafaneyê (vêşaneyê) nuştoxanê ma reyna welat ra nusenî.

Na hûmare de çend nuştoxê neweyî zî Vate de dest bi nuştişî kenî. Hêvîya ma a ya ke hûmara nuştoxanê neweyan her hûmare de hîna vêşî bibo.

Çiyêko bîn o ke na hûmare de bala merdimî anceno no yo ke, vera- vera nuştoxê hîkayanê kirmanckî (zazakî) zaf benî. Hetê kalîteyî ra zî hîkayeyê holî nusîyênî. No, hetê edebîyatê ma ra îşaretê xeyrî yo.

No beyntar (mabên) de Veşanxaneyê Vateyî pancna kitabê kirmanckî (zazakî) vetî. Bi nê kitabana, Veşanxaneyê Vateyî kitabxaneyê ma hîna dewlemend kerd.

Veşanxaneyê Vateyî, **Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî) û Kirmanckî (Zazakî)-Tirkî** dima nika kitabê **Rastnuştişê Kirmanckî (Zazakî)** zî neşr kerd. Grûba Xebate ya Vateyî nê her di kitabî amade kerdî û nê seba rastnuştişê kirmanckî zaf muhîm î. Kesê ke kirmanckî nusenî, wextê nuştişî de şenê (bese kenê) nê di kitabana ra zaf îstîfade bikî. Verê, her kesî yewna tewir nuştinê, qaydeyê nuştişê kirmanckî zelal nêbî. Nê her di kitabî, no xusus de karê nuştoxan asan kenî. Ma hêvî kenîme ke nuştoxî û wendoxî nê kitabana ra îstîfade bikî.

Eke şîma wazenî zîwanê şîma hîna xurt bibo, kirmanckî qisey bikîn, kirmanckî biwanîn, kirmanckî binusîn û rast binusîn!

Heta yewna hûmare weşî û şayî de bîmanîn.

Vate

ZIWAN ŞUXULNAYÎŞ

Serdar BEDIRXAN

Ez vana qey şima zî sey mi zaf rey eşnawito, vanî “Eke ti hewnanê xo ziwane xo reyde (reyra) bivînî, ti hakîmê ziwane xo yî”. Eke ti ziwane xo reyde hewnan bivînî ti eşkenî vajî ke ez ziwane xo zana. Herçiqas kes (kê) kam ziwani reyde hewnan bivîno, eşkeno vajo ke o ziwane ziwane bingeyên ê fikrê ey o zî kes nêşkeno vajo ke o hakîmê ê ziwani yo. Çunke merdim hewnanê xo ziwane xo de bivîno zî beno ke hakîmê ziwane xo nêbo.

Hewnî hîrê qismî yê. Binehêşê (bilinçaltı) merdimî de çi estbo yan zî merdim çiyî ser o zaf bifikirîyo, ciwîyayîşê xo yê rojane de çi ey rê bar bibo, çiyî ser o zaf vindero, o çi yeno hewnê ey û merdim ê çiyî hewnê xo de vînenê. Mavajî keso ke newe dest banderbîyayîşê (musayîşê) îngilizkî biko hewnanê xo de îngilizkî vînenê. Beno ke hewnanê xo de îngilizkî qalî zî biko labelê no nîno a mana ke o kes hinî (êdî) îngilizkî zano yan zî hakîmê îngilizkî yo.

Goreyê fikrê mi, kam ke reqeman bi ziwane xo bihûmaro yanî hûmaran ziwane xo de vajo o hakîmê ziwane xo yo û ziwane xo baş (hol) zano. Çunke ez vana qey şima zî zaf rast ameyî, yew qeçeko kirmanc (zaza) wexto ke kirmancî (zazakî) qalî keno, hûmaran bi tirkî vano. Mavajî şono dikandarî ra vano “Yuz bîn lîralix dendikan bide mi” yan zî vano “Bîr mîlyon hurdî (wirdî) estê?” Na rewşe (hal) neke tena gedeyan (domanan) de, pîlanê ma de zî esta. Gama ke reqeman ancenî pêser vanî “Yîrmî, beş daha kerd yîrmîbeş, otuz daha kerd ellî beş”. Yan zî vanî “Ez ayin onyedîsînde yena”.

No çirê wina yo? Ez vana qey semedo ke ma mîyan de hesab-kitab, wendiş û nuştiş bi ziwane ma nêbîyo, coka.

Na rewşe ewro kokimanê ma de zî sey qican û ciwananê ma ya. Wexto ke kes yew kokimî ra biperso vajo “Xalo, ti çend serre yî? Ti pîl î yan bawo Elî?”, eke tarîxê bîyayîşî xo bîzano do (ko) vajo “Ez bîn dokuz

yuz yîrmî sekîz de ameya dinya, de hinî ti hesab bike ez çend serre ya”. Eke tarixê bîyayîşê xo nêzano, do vajo “Bawkalê (kalikê) to mi ra pîlêr o. Ez Herbê Şêxî de çin bîya la ey o wext tifing xo di çarnaynî”. Yan zî do vajo “Wexto ke Ednan Menderes îdam kerd, ez hewt serre bîya ez hinî nîzana”.

Neke kokimî tena winî yê, eke kes cinîyanê ciwanan ê nêwendeyan ra biperso vajo “Kêna to Zîne çend serra ya?” A do vajo “Lajê Huseynê yayî (xale) Badînî ra di serrî şenikêr (qijêr) a. Huseynê yayî çend serre yo? O zî datîzayê (lajê apê) xo Elîşanî ra çend aşmî pîlêr o. Gama ke maya ey nêweşa ey bî, Elîşan hinî bulî geyraynî. De Elîşan erdlêrê Licê ra dima wextê mahseran (kergeyan) de marda xo ra bi”.

Welhasil ma kurdan mîyan de tarîx goreyê serebûtanê (hedîseyanê) muhîman, mewsiman filan peymîyêno. Bira (heta) hedîseyo ke qewimîyayo beno ke se mîlad bigêrîyo. Sey na mesela:

Demêk yew dewe de, melayêk camî de nimajî ser o bêhemdê xo yew tîze (tirre) keno û şermî ver dewe terikneno, raymaneno şono. Serrî dekewenî beyntar (mabên), xo bi xo vano “Ez hinî şêra dewa xo. Hende serrî yo ez dewa xo ra dûrî ya, herhal o weqeatê mi zî dewijan vîr a şîyo”. Dano piro şono. Nêzdîyê dewe keno, rastê gedeyêk (qicêk) yeno. Destê xo sereyê ey ro keno û perseno vano:

-Homa to verdo, ti çend serre yî?

Gede zî vano:

-Willayî ez nêzana ez çend serre ya labelê maya mi vana “Wexto ke Melayî camî de tîze kerda, ti o wext ameyî dinya”.

“WEŞANXANEYÊ VATEYÎ YEW ÎHTÎYAC BÎ”

Roportajkerdax: C. Z. PÎRANIJ

Orhan Velî yew şîra xo de vano ”Orteyê cayê Îstanbulî sînema”. Yewna ca de zî vano ”Mi çîpa kamî nequsikî kerda tramvay de”. Eke ez xelet nêbo, şair behsê Taksîm / Beyoglu yî keno. Beyoglu yo ke kulturê seserran û zaf miletan xo de pêser kerdo. Rûmî, armenî, yahudî, tirkî, kurdî ûêb... Cayê Weşanxaneyê Vateyî zî tam inasar yew ca de yo. Yanî eke merdim vajo ”Orteyê cayê Îstanbulî, Weşanxaneyê Vateyî” zî ez vano qey xelet nêbeno.

Mi wayîrê Weşanxaneyê Vateyî Deniz Gunduzî reyde qalî (qesey) kerd. Deniz kirmancan (kirdan, zazayan) ra lomeyî keno ke çirê wayîrê ziwanê xo, kulturê xo, kitabânê xo nêvejîyênê. Ez vêşî derg nêko, bêrê ma goş bidê Denizî, veynî sewbîna se vano.

C. Z. Pîranij: Deniz Gunduz kam o? Ma tîkê ey bîşinasnê.

Deniz Gunduz: Ez Varto ra, dewa Caneseran ra ya. Bi kirmancî (zazakî) nusena û wayîrê Weşanxaneyê Vateyî ya.

C. Z. Pîranij: Pekî eleqeyê to yê weşanxaneyî senî bi? To senî û key dest bi karê weşanxaneyî kerd?

Deniz Gunduz: Ez verê coy wazena bahsê eleqeyê xo yê kirmancî bikera. Çünke eleqeyê min ê weşanxaneyî wina virazîyo. Wexto ke ez Weşanxaneyê Komalî de xebitîyêne mi dest bi xebata kirmancî kerd. Uca ma dersê kurmanckî (kirdaskî) filan girewtêne, ma nuştêyê kurmanckî wendêne. O wext mi meraq kerd, ma çira kirmancî nêusenîme û nêwanenîme. Reyna o wext çend nuştêyê kirmancî kî (zî) kewtî destê mi. Yew kovare Ewropa ra, Parîs ra ameybî, eke ez şaş mebî nameyê xo “Hêvî” bî. Tesîrê nuştêyanê kirmancîyanê na kovare mi ser a zaf bî çünke mi reya verêne dîyêne ke kirmancî êna nuştîş. Aye ra pey ez hetê ra kirmancî ser a xebitîyo hetê ra kî mi dest bi nuştîşê romanê Kilama Pepugî kerd. Ê nuştêyan zaf heyecan dabî mi.

Weşanxaneyê Vateyî yew ihtîyac bî. Çünke ê weşanxaneyanê bînanê kurdan giranîyê daybî kurmanckî ser. Mesela mi romanê xo xo ser a vet, weşanxaneyan bala xo nêdê ci. Eke mi ra bivatêne “Kitabê to baş nîyo”, o çîyêdo bîn bî; vatêne “Kitabê kirmanckî nê nê rotîş”. Labelê ma zanitêne ke kitabê kurmanckî kî nê nê rotîş.

Badê ez seba wendişî şîyo Swêd (Îsveç). Ma çend tenan, uca Unîversîteya Uppsala de Mamosta Malmîsanijî ra dersê kirmanckî girewtî. Ma yew termîn uca wend. Ez ke Swêd ra agêraya, mi serra 2003 de dest bi xebata weşanxaneyî kerd.

C. Z. Pîranij: Polîtîkaya weşanî (yayın politikası) ya Weşanxaneyê Vateyî çi ya?

Deniz Gunduz: Mi nameyê weşanxaneyî çira Vate na pa, ez wazena verê aye vajî. Seba ke ez polîtîkaya zîwanî ya kovara Vateyî rast vînena mi nameyê weşanxaneyî Vate na pa. Tayê wina zanenê ke tîya tena şûbeyê kovara Vateyî yo. Halbukî tîya weşanxane yo, kitabana vejeno. Hetê ra kî karê vetîşê kovara Vateyî girewto xo ser.

C. Z. Pîranij: Merkezê Vateyî verê Swêd (Îsveç) de nêbi?

Deniz Gunduz: Verê Vate uca vejîyêne. Badê tîya dewam kerd. Seba nuştîşê kirmanckî, kovara Vateyî yew merhaleya muhîm a. Seba na muhîmîye ra, ma nameyê ey na weşanxaneyî ra kî. Yanî bêro zanitene ke xebata ma yewbînî ra cîya nîya.

Ti zanî, kirmanckî de xebatê winasî zaf nêbîy. Mavajîme standardîzekerdişê zîwanî ser a (o), kirmanckî de qet xebate nêbîbî. No sebeb ra Vate yew gama muhîm a. Ma şênê vajê ke Vateyî zîwanê nuşteki yê kirmanckî ard meydan û ez bawer a ke tarîx de kî wina cayê xo gêno. Qaydeyê zîwanê nuşteki yê ke kovare de tesbît bîyê, ma înan xebata weşanxaneyî de tetbîq kenê. Rayîro ke amo tepîştîş ancax wina ser keweno.

C. Z. Pîranij: Têkîlîya şîma û nuştöxan (yazaran) senîn a?

Deniz Gunduz: Xora yew grûba xebate ya Vateyî esta. Nuştöxanê ma ra tayê na grube ra yê tayê kî kovara Vateyî de nusenê. Seba ke ez kî yew nuştöxê kirmanckî yo û mi goreyê prensîbanê Vateyî nuştêne, weşanxaneyî ra raver kî zafaneyê nê embazan de tekîlîya mi bîyê. Badê ke ez şîyo Swêd, na tekîlîya ma hîna aver şîye. Weşanxaneyî ra pey sewbîna nuştöxan de kî tekîlîyê ma virazîyayî.

C. Z. Pîranij: Heta nika çend kitabî weşanxaneyê Vateyî ra vejîyayî? Kamik kitabî, nameyê înan û nuştoxanê înan çi yê?

Deniz Gunduz: Heta ewro ma şîyês, yanî des û şeş kitabî vetî. Nînan ra di kitabî yê “Grûba Xebate ya Vateyî” yê, yanî yê yew nuştoxî nîyê, xebatê kollektîf ê:

- 1-Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî) û Kirmanckî (Zazakî)-Tirkî
- 2-Rastnuştişê Kirmanckî (Zazakî)

Nê her di kitabî seba rastnuştişê kirmanckî zaf muhîm ê. Kitabê yewine ferheng (sözlük) o. No ferheng verê coy Weşanxaneyê Avesta vetbî labelê yê ma çapa dîyin (2. baskı) a. Na çape hîna hîra ya (400 rîpelî).

Kitabê dîyine, rêberê rastnuştişê kirmanckî yo. Bi kitabê “Rastnuştişê Kirmanckî (Zazakî)” nuştişê kirmanckî hîna asan (rehet) bî. Verê, her kesî yewna çeşît nuştêne. Îmleyêda muşterek çin bî. Nika her kes seba qaydeyanê rastnuştişê kirmanckî şêno (bese keno) nê kitabî ra îstîfade bikero.

Kitabê bînî yê Weşanxaneyê Vateyî û nuştoxê înan nê yê:

- Roşan Lezgîn, Ferhengê Îdyomanê Kurdkî (Kirmanckî/Zazakî)
- Roşan Lezgîn, Bînê Dara Valêre de
- Roşan Lezgîn, Dêsan De Sûretê Ma Nimite
- J. Îhsan Espar, Tanî Estanik û Deyîrê Ma
- J. Îhsan Espar, Beyi Se Bena?
- Hamdî Ozyurt, Dergûş Çira Berbeno?
- Hamdî Ozyurt, Lajeko Zimbêlin
- Denîz Gunduz, Hîkayeyê Koyê Bîngolî
- W. K. Merdimîn, Dîwan
- Munzur Çem, Hewnê Newroze
- Memê Koyêkorta, Berxa Mi Xerîbiye de
- Akman Gedik, Gimjim Zereyê Ma de
- Mela Mehemed Elî Hunî, Yusuf û Zelîxa & Mewlid
- Feyza Adabeyî, Estanekanê Sêwregî ra

Arêkerdoxa nê kitabê peyênî Feyza Adabeyî, yew cinîya sêwregî a û cinîya tewr verên a ke tîya kitabê aye yo kirmanckî neşr bîyo.

Nuştoxê bînî nê mintiqayanê cîya-cîyayan ra yê: Licê, Pîran, Gimjim

(Varto), Çewlîg, Dêrsim, Pali, Sêwregî.

C. Z. Pîranij: Rewşa vilakerdiş û rotişê kitabên û kovara Vateyî senîn a?

Deniz Gunduz: Rewşe rind nîya! Wexto ke mi hîna weşanxane nêkerdbî ya, o wext ti xebitîyêne, to Vate kerdêne vila. Ti kî rewşe zanî, zor a. Nika kî winî ya. Nika kî ma hezar hebe çap kenîme labelê ma nêşînîme pêrunê vila bikerîme. Tabî ma yew mesafê girewto. Akerdişê weşanxaneyî ra hetanî ewro ma şênê vajerê ke vilakerdiş di qat bîyo. Vilakerdiş senî beno? Ma kitabên kitabxaneyan de zîyade (vêşî) nênanîme ro. Ma vajîme kitabxaneyê girsî estê. Îstanbul de beno, Anqara de beno, cayanê bînan de beno ma kitabên nê cayan de nênanîme ro. Çunke nê cayan de kitabî nêrotênê. Seba ke ma hîna tayê formalîteyî hal nêkerdê, ma nêşînê kitabên biderê şîrketanê vilakerdoxan. Înşalah (boka) ma nêzdî de hal kenîme û danîme. Heto bîn ra pîyasaya kitabênê kurdî cîya ya. Ez nê çî baş vînena. Ma vajîme Îstanbul de Kitabxaneyê Medya esto, Kitabxaneyê Nûbiharî esto. Keso ke biwazo kitabênê kurdî biherîno, şono nê cayan. Sewbîna, Anqara de Çarçira, Dîyarbekir de Kitabxaneyê Avesta esto. Ancîya ma kitabên benê NÇM, cayanê winasîyan (nîyanênan) de ma kitabên nanê ro. Tayêne ma tîya dest ra roşenîme tayêne kî sey setî taxan (mehelayan) de roşenîme. Labelê zafane, welat de embazî ardim kenê, dest ra roşenê. Ma vajîme Dîyarbekir de, Çewlîg de embazê ma, wendox yan kî nuştoxê ma estê ê ardim kenê. Kitabê ma zafane Dîyarbekir û Çewlîgî de benê vila. Dêrsim de verê coy, wextê to de, tay bibê kî çend kovarê ma bîyêne vila. Nika Dêrsim û Gimgim de embazê ke ma rê yardim bikê û kovar û kitabên vila bikê çin ê.

C. Z. Pîranij: Dêrsim de çira wina yo?

Deniz Gunduz: Dêrsimî zaf zayîyat dîyo, texrîbat dîyo. Ma wina (nîya) vajîme hîna rast beno: Xebatê winasî welat de ney, Îstanbul de benê, teber ra benê. Tesîrê nê çîyî kî esto. Tabî xebata Vateyî verê coy Swêd de bî. Nika ma arda Îstanbul. Xebate gamêna welat ra bîya nêzdîye. Eke îmkân bibo ma Kurdîstan de xebate biramîme hîna baş (hol) beno. Labelê mesela Dêrsimî a ya, Dêrsimî zaf zayîyat dîyo. Eke verê naye tedbîr mêro (nêro) girewtîş, vîst serre ra pey cayê bînî kî benê sey Dêrsimî. Aye ra, ganî (gere) uca yew xebata derg û dilaye bêro ramîtêne. Uca ganî bi serran xebate bibo. Ganî merdim hertim uca bo ke xebate

cayê xo bigîro.

C. Z. Pîranij: Nê cayan de vera (qarşîyê) kovara Vateyî yan zî Weşanxaneyê Vateyî reaksiyon filan esto?

Deniz Gunduz: Ney, problem o nîyo. Problem o yo ke kovara Vateyî tayê cayan de, mavajîme Dêrsim de nêna zanitene. Wexto ke nêro zanitene reaksiyon senî bibo?

Mavajîme Çewlîg û Dîyarbekir de çend embazê fedakarî estê, sayeya înan ra Vate û weşanê ma vila benê. Eke Dêrsim û cayanê bînan de kî çend embazî nê karî bikê, uca de kî rewşa vilakerdişê kovar û kitabana hîna hol bena.

Bêguman xebatê ma yenê rexnekerdiş kî. Nê rexneyî normal ê û Dêrsim de kî cayanê bînan de kî benê. Mesela Çewlîgî de, Dîyarbekir de û cayanê bînan de kî nê rexneyî benê.

C. Z. Pîranij: Senî rexneyî mesela?

Deniz Gunduz: Heta ke mumkun o, ma wazenîme bi yew ziwano standard binusîme. Seba ke ziwane nuştişî bibo muşterek û tayê qaydeyê nuştişî bibê, standardîzekerdişê ziwani şert o. Na xebate mecburî ya. Labelê kirmancê ma winî zanêne ke kirmancê tena kirmancîya mintiqaya înan a. Coka wexto ke yew tekstê standardîzebîyayî vînenê, vanê “Na kirmancîya (zazakîya) ma nîya”. Yanî seba ke ziwane mintiqayanê bînan weş nêzano, çimê ey kirmancîya mintiqaya ey gêrenê. Eke çewlîgî ziwane standardîzebîyayî biwano, seba ke tede çend formê teberê mintiqaya ey estê, vano “Na kirdkîya hetê Dêrsimî ya”. Eke dêrsimî biwano, vano “Na kirmancîya hetê Çewlîgî ya”. Dîyarbekirî, sêwregî û ê bîni kî wina... Halbukî kirmancîya ke ma pê nusenîme, kirmancîya yew mintiqaya tena nîya.

Çi heyf ke ma kurdî her çî ra tepîya mendê; nika yê şarî bi mîlyonan kitabê xo estê, ma hîna sed kitab nîyardo pêser. Yanî çend mîlyon kirmancî estê labelê kitabê xo çin ê û tena yew kovara xo esta! A kovare kî tena çend sey merdim waneno! Coka ma kî mecbur îme gamanê xo lez-lez bierzîme ke biresîme şarî. Dêrdê ma no yo!

C. Z. Pîranij: Baş o, sewbî zahmetîya şima çî ya?

Deniz Gunduz: Zahmetîyê ma zaf ê. Mavajîme, ma rê tayê kitabî û nuştayî yenê ke ser û bin bellî nîyo. Ne herfê xo herfê, ne kî çekuyê xo çeku yê. De bê nê merdimî rê behsê gramerî û rastnuştişî bike! Mesela

merdimî ke va “keye de”, ganî “keye” û “de” yewbînî ra cîya binusîyê. Ez vana “Kirmanckî de wina yeno nuştiş, “de” cîya yo”; nuşttox vano “Ê herhalde ma kî zaf cayîl nîme, ma kî heta lîse wendo. No ‘de’ tirkî de cîya nîyo, şîma çira wina nusenê?” Tayê mintiqayan de kî herinda “de”yî de “di”, “id” yan kî “d” vajiyêno, înan ra her kes kî wazeno sey dewa xo binuso. Nê tena problemê çekuya “de”yî yê. Eke yew çekuye de hende problemî bibê, êdî (hinî) goreyê aye çetinîya karê ma bifikirî! Yanî nimûneyê winasî zaf ê.

Seba ke mekteban de bi ziwanê xo nêwendo, ciwanê ke nusenê, zaf zehmetîye ancenê. Ez vana qey heta ke mektebê ma bibê na rewşe wina dewam kena.

Hetê ekonomî ra kî zehmetîya ma esta. Ma kitab çap kenîme labelê kitab zaf nêno rotiş û mesrefê xo nêvejeno. Belkî mesrefê qapaxê xo vejo yan mevejo! Rotişê hezar kitabê kirmanckî serran gêno. Ma rotişî ca verdîme, kitabê kirmanckîyê ke belaş ê kî nêbenê vila. Kitabê ke SIDA, Weqfa Kurdî ya Kulturî li Stockholmê û Enstîtûyî pîya vetê, hîna (hema) depoyan de pêser o yê.

C. Z. Pîranîj: Şîma wendoxanê kirmancan (zazayan) ra çi pawenê?

Deniz Gunduz: Eke wendoxî nê weşanan derûdorê xo de vila bikerê ma memnun benîme. Wendoxî wa xo rê, ziwanê xo rê wayîr vejîyêrê. Çi kirmanckî çi kurmanckî ferq nêkeno. Çünke ma ser a yew polîtîkaya dewlete esta. Dewlete ziwanê ma kerdo qedexe, bi serran şarê ma asîmîle kerdo. Wazena ziwanê ma raste (meydan) ra bidaro we. Duşê (vera) nê sîyasetî de çareyo tewr muhîm wendiş û nuştişê kurdkî yo. Çünke duşê nê sîyasetî de kurdkî qiseykerdiş, wendiş û nuştiş yew şuur o, yanî bîlînc o, hêşyarêxobîyayîş o.

Nika herçiqas ke şono, ma apey şonê. Çünke sîyasetê kurdan de derheqê ziwanî de yew rayîro kor ameyo tepîştiş. Yanî ma seba ziwanê xo çi wazenîme çi nêwazenîme bellî nîyo. Ma qursan akenîme, serrêna pey padanîme! Yew îradeyê ma yo qerardar çin o.

Beno ke rewşe sey verî nîya, tayê çî şêne bêrê munaqêşekerdiş labelê ma bi xo nêşînîme yew rayîr xo ver o nîme. Seke dewlete pê ma kay bikero. Nika rewşe wina ya. Dewlete hetê ra vana “Ma do heqanê kurdkî biderîme” heto bîn ra seba asîmîlasyonê kurdan her roj yew proje virazena. No “Kardelen” projesî yo, “Baba beni okula gönder” o, “Türkçe

Berpirsîyarê weşanxaneyê Vateyî Deniz Gunduz

bilmediğim için utanıyorum” o, “Dilinden utanma Türkçe konuş” o; hezar û yew proje yanî. Seke kirmancanê ma yê verênan vato: “Bize weş kalena labelê şit nêdana”. Rewşa ma wina ya. Coka se beno wa bibo, ma ganî xo rê wayîr bivejîyerîme. Kurdkî qisey bikerîme, binusîme, biwanîme. Sewbîna çare çin o, ganî ma bi xo birîna xo derman bikerîme.

C. Z. Pîraniy: Goreyê fikrê

to, tesîrê kurmanckî, kirmanckî (zazakî) ser o esto? Mesela tayê kirmancî estê, kirmanckî ra ver kurmanckî ser o vîndenê. Yanî wazenê kurmanckî bander bibê, binusê. Nêvanê “Ma verê kirmanckî bander bê”. Seke yew çeşît kompleksê înan bibo...

Deniz Gunduz: Çîyo winasî esto. Zafane kî kesê ke mîyanê sîyasetî de yê wina yê. Ez bi xo yew wext sazgehanê kurdan de xebitîya. Verê coy yê mi kî yew waştîşê min o winasî bî. Mesela ez verê coy nuştîş û wendîşê kurmanckî musaya. Heto bîn ra kitab û nuştîyê kirmanckî zaf çin bî, yew sebab kî no bî. Wexto ke nuştîyê kirmanckî kewtî destê ma, ma hîna newe hêşarê xo bî. O wext ma na têver ke ma çira wina kenê, çira kirmanckî ser a nêgurênîme.

Seba ke kurdê Kurdistanê Vakurî sîyasetê netewî tirkan ra bander bîyê, sey yew karîkaturê înan ê. Tayê kurdî wexto ke dewletbîyayîş parêzenê, yew ziwano resmî parêzenê. Yanî seba ke tirkan de yew ziwano resmî esto, yew modelo winasî esto, vanê qey tena no model dinya ser a esto û ê kî mecbur ê ke yew ziwane resmî biparêzê. Tabî no seba kurmancan nêbîyênê problem, çunke xora ziwano resmî do lehçeya kurmanckî bîyêne. Tayêne kî vatênê “Ma lehçeyanê kurdkî pêruna ra yew ziwano muşterek virazê”. Winasî fikirê ecayîbî hîna kî estê. Tabî rayberanê kurdan ke dewletbîyayîş ra fek verada, o wext fikrê ziwane resmî kî ca verda.

Netîce de, mesela nika çi yeno munaqeşekerdiş? A roje seba viraştişê komele yew kombîyayîş bî. Tayê kurdê ma ameybî pêser ke yew komele ronê û ziwani ser a bixebitîyê. Uca no pers ame munaqeşekerdiş: “Ma bibê komeleya ziwananê bindestan yan komeleya ziwane kurdki?” Tayêna va “Ma bibê komeleya ziwananê bindestan û heqê lazki, çerkezki filan ki biparêzîme”. Neyse ke kurdîtiya zafine ser kewte û “komeleya ziwane kurdki” qebl biye.

Verê, sewbîna fikrê xeletî ki ma kurdan miyan de bi. Tayê merdimanê nezanan vatê qey kurdki tena kurmancki ya. Seba ke ma lehçeya kurmancki nêzanitêne, tayê embazan vatê “Kekê hun kurdî dizanin?” Tabî nê xeletî ge-ge benê sebebê reaksiyonan. Tayê kirmancê dêrsimijî, yanî kirmancê ma yê elewî estê ke vanê “Eke henî yo ma kurd nîme, ma zaza yîme”. Yew reaksiyono winasî esto. Bi kilmî, fikrê nê di hetan ki xelet o. Duşê nê fikranê xeletan de ma xover danîme. Ma vera nê fikranê xeletan vanîme ke ma kurd îme û ziwane ma kurdki yo. Qet heqê kesî çin o ke yew lehçeya kurdki lehçeya bine ra berzêr yan ki nizmêr bigîro. Mesele eşkera (yakerde) yo: Kurmanc çend kurd o, kirmanc ki hende kurd o; çi heqê kurmancî esto yê kirmancî ki hende esto.

Nê serranê peyênan de kirmancki hîna zaf nusîyêna û tesîrê fikranê xeletan beno kêmi. No het ra rolê xebata ma zaf muhîm o. Ez vano qey na aver de hîna weş fam bena. Ma vera fikranê xeletan rastîye parêzenîme. Ma ne kurdîtiya xo kesî rê ca verdanîme ne ki benîme dişmenê kurdîtiyê.

C.Z. Pîranij: Hetê mezhebî ra yew problem esto yanî?

Deniz Gunduz: Esas ganî no wina bêro îfadekerdiş: Ma elewî me; seke êzidî (yezîdî) heqanê xo wazenê û kulturê xo, bawerîya xo ser a xebatan kenê, ganî elewî ki wina bikerê. Winî nêbo nê çi kewenê (kunê) têmîyan. Ez bi xo ki elewî ya û dêrsimij a. Herçi qas ke ez Varto ra bî ki, Varto ti zanî, Dêrsimî ser a hesab beno.

Mavajîme eke cîyabîyayîşê dêrsimijan goreyê kirmanckîqiseykerdişî ya ame kerdiş, ganî kirmancê ma kurmancanê elewîyan miyanê xo ra vejêrê, çunke goreyê înan kurdbîyayîş kurmancbîyayîş o. Hetê ra ki tayê eşîrî estê ke yew qismê înan kirmanc yew qismê înan kurmanc o. Mesela eşîra xirancikan nême kurmanc, nême kirmanc a. Nika yew

eşîrê eynî mintiqa de nême alman nême îngiliz bena? Ez vano qey no fikro xelet bingehê xo elewîbîyayîş ra gêno. Her kes zano ke kurdî homojen nîyê, kurmanc esto, kirmanc esto, soran, goran esto. Heto bîn ra sunî esto, elewî esto, êzidî esto, ehlê heq esto. Dewlete wexto ke zulim kena, nînan yewbînî ra cêser nêfinena. Vana kurd û derbaz bena. Labelê seba tayê polîtîkayan, dewlete nê ferqanê kurdan duşê kurdan de se çeke (sîleh) xebitnena. Mavajîme her kes vano “Êzidîyan, kurdanê sunîyan ra nê serranê peyanan de zaf zulim dîyo, dewê xo bîyê talî (vengî)”. Ti nîyadana rast o, dewî bîyê talî, êzidî remê, zehmet dîyo labelê înanê ke êzidîyan rê zulim kerdo yew eşîra qorîcî ya û a eşîra qorîcîye sewbîna yew eşîra sunîye rê kî eynî zulim kerdo. Ma ke tarîxê kurdan de nîyaderîme, kurdan –elewî, sunî ferq nîkeno- zaf rey yewbînan rê zulim kerdo. Seba ke êzidî sey sunîyan wayîrê heqanê xo yê dîniyan nîyê, zulimo ke înan dîyo hîna zaf ma dejneno. Mesela elewîtiyê kî wina ya. Ez vano ma kurdî eke bi ferqanê xo yew bibîme nê meseleyî qedînê. Labelê seba ke sîyasetê kurdan o ewroyên goreyê nê ferqanê kurdan bi şuur xebate nêkeno, dewlete nê ferqan duşê ma se çeke xebitnena.

C. Z. Pîranij: Na babete ser o mabênê şîma û weşanxane û sazgehanê bînan senîn o?

Deniz Gunduz: Tekîlîya ma û weşanxanê û sazgehanê kurdan hol a. Ma ke nê çî munaqeşe kerdî kurdê zanayeyî rastîye qebul kenê. Labelê tayê kirmancê (zazayê) ke xo kurd nêhesibnenê wina nîyê, rastîye qebul nêkenê. Goreyê fikrê mi, xebate muhîm a û ancax ma bi xebate xo raxelisnîme.

Ancîya seba ke ma kirmancî ser a xebitînîme, mîyanê weşanxaneyanê kurdan de yew avantajê ma esto. Çünke hema–hema ke pêro weşanxaneyê bînî yê kurdan tena kurmanckî ser a xebitînê labelê ma her di lehçeyan kî zanîme. Aye ra ma hîna hol verê xo vînenîme. Eke ma bişîkînîme, ma wazenîme kitabên kurmanckî kî neşr bikerîme. Çünke goreyê ma, kurdkî tena yew lehçe nîya.

Sewbîna, heta ke destê ma ra bêro ganî ma sazgehanê kurdan de ca bigîrîme û kirmancî ser a bixebitîme ke şaşîyan rast bikerîme.

C. Z. Pîranij: Yanî mesela kadroyan a?

Deniz Gunduz: Bêguman mesela kadroyan a. Eke kadroyî bibê, şînê

her sazgeh de bixebitîyê û kirmanckî hîna aver berê.

C. Z. Pîranij: Nika ra pey projeyê şima estî? Eke estî, çi yê?

Deniz Gunduz: Projeyê ma zaf ê labelê pere çin o. (Huyeno.)

C. Z. Pîranij: Eke pereyê şima bibê, şima se kenê?

Deniz Gunduz: Pereyî bibê kar zaf o. Hetanî ewro ma şîyês kitabî vetî, îmkanê ma zaf tay ê. Mesela yew projeyê ma no yo: Ma wazenîme ke klasîkanê kurdkî -kamcîn lehçe de benê wa bibê- bîaçarnîme (tadîme) kirmanckî ser. Gorankî, sorankî û kurmanckî ra. Bi na xebate ma edebîyatê xo naskenîme, xo hîna hol naskenîme û hetê kulturî ra nêzdîbîyayîş virazîyeno. Ez nêzano heta ewro kurdî çira edebîyatê klasîkî ser a hîna zaf nêvînetê. Mavajîme ma ganî Mem û Zîne û Dîwanê Melayê Cizîrî... bi kirmanckî biwanîme. Çunke ganî ma verê (verde) edebîyatê xo nas bikerîme. Verê klasîkî, dima kî edebîyatê neweyî ra ganî nimûneyî bêrê açarnayîş. Sey eseranê Cîgerxwîn û Şerko Bêkesî... Eke nê bêrê açarnayîş, sewîyeya edebîyatê kirmanckî kî do hîna berz bibo.

C. Z. Pîranij: Sewbîna vatiş û mesajê to esto?

Deniz Gunduz: Mesajê mi no yo: Kurdî wa bi ziwanê xo biwanê û binusê. No, ewro çîyêde sembolîk bo kî kurdî ganî wina bikerê. Çunke sewbîna rayîrê ma çin o û ma ser a zulim zaf o. Ma ancax xo wina biparêzîme.

Ma wextê verî de nîyadanîme, yew nuştayo kurdkî ke kewtêne destê ma, ma zaf şa bîyêne. Ge-ge ma vanîme “Pîlanê ma çira ma rê yew mîraso nuşteki nêverdo!” Ganî ma bizanîme ke meşte domanê ma kî naye ma ra pers kenê. Coka ewro roja muhîm a. Ma ganî nê çîyan weş fam bikerîme û wina xover biderîme.

C. Z. Pîranij: Ez wazena persê peyênî persa. Varto de, Dêrsim de, nê rojanê peyênan Pîran de festîvalî bî. Seba ziwan, kultur, edebîyatî filan. Nê cayan ra veng a şima danê? Eleqeyê înan û weşanxaneyê kirmanckî estê, çin ê? Eke çin ê, çira?

Deniz Gunduz: Ney, veng a ma nêdanê. Organîzeyê winasî, bi destê yew partîye yan kî yew grûba sîyasî benê. Seba ke ma girêdayîyê yew partî yan kî grûba sîyasî nîme, kes ma dawet nêkeno. Seba ke ma kesî rê bîat nêkerdo, ma karê înan rê nêbenîme.

C. Z. Pîranij: Tîya de ez wazena yew çî vaja. Mavajî na festîvala

Pîranî... Ez program ra ewnîyayo. Mavajî pisorê zazakî Malmîsanij o, Malmîsanij Pîran ra yo, J. Îhsan Espar Pîran ra yo. Vate bo, ziwânîseroxebitîyayîş bo, xebata nê merdiman zaf a. Û program de nameyê nê merdiman qet nêverêno.

Deniz Gunduz: Yew numuneyî kî ez bida. Ez vartoyij a. Mi kitabê kirmanckî nuştê u vartoyîjî no sebeb ra mi şinasnenê. Festîvala Vartoyî de, mesela kirmanckî û kurmanckî ser a kamî qalî kerdo? Samî Tanî qalî kerdo? Biney (tenê) kurdkî qalî kerdo, dima seba ke kirmanckîya xo û kirmanckîya ucayî yewbînî nêgirewto, çarno ra tirkî ser. Nîyade, Samî Tan pisorê kirmanckî nîyo labelê seba ke yew sîyaset de cayê xo esto, şîyo uca behsê kirmanckî kerdo. Homa ey ra razî bo, biney reklamê ma kî kerdo.

Wa a kî uca bimano, festîvalan de veng a şairanê tirkan danê, ênê şîiranê xo wanenê, sohbetê xo kenê labelê veng a nuştexanê kirmancan nêdanê.

Çi heyf ke sîyasetê kurdan kî asîmîlekerdişê kurdkî de cayê xo girewto. Êdî nîyet çîyo ez nêzana labelê peynîya nê sîyasetî de ma dî ke şarê ma hema-hema ke ziwânê xo xo vîra kerdo. No het ra ganî sîyasetê kurdan kî bêro rexnekerdiş. Dewlete xora ziwânê ma kerdo qedexe, keso ke rindîya kurdan fikirîyeno ganî xover bidero ke ziwânê kurdan vîndî mebo (nêbo). Sîyasetê ma no problem xo rê bar nêkerd. Her ca de tirkî ame qiseykerdiş û no kî bî sebebê asîmîlasyonî. Ez bi xo wina fam kena. Eke dewlete ziwân kerdo qedexe, dêmek no yew sîyaset o. Keso ke kurd o û tirkî qalî keno, nîyetê ey çî beno wa bibo, netîce de hêz (qewet) dano nê sîyasetî. No sebeb ra keso ke tirkî qalî keno, seba kurdan sîyaset bikero kî zerar dano kurdan. Kurdan ancax wexto ke bi ziwânê xo karê sîyasetî û îlimî kerd, o wext xo raxelîsnenê. Dewlete naye zana, coka her çîyê xo kerdo seferber ke ziwânê ma orte ra wedaro.

C. Z. Pîranij: Ez sipas kena.

Deniz Gunduz: Ez kî sipas kena.

**Rastnuştişê Kirmanckî (Zazakî)
vejîya !**

Adresa waştîşî: Veşanxaneyê Vateyî
Şehit Muhtar Mah. Nane Sok.
Kat: 3, No: 5/5 Beyoğlu/İSTANBUL

EZ DEYNDAR O

Mutlu FIRAT

Tufangê destê xo
Dabançeyê mîyaneyê xo
Teba qulikekê dêsî de.
Deynê min ê şima rê
Şima rê deyndar o ez.
Şima birayê min ê muasirî,
Teba tersê çimanê xo
Şima rê deyndar o ez.

08.07.2002

TI ÇIN A NIKA

Mutlu FIRAT

Çi umîdê ke nêqedînê
Çi xeyalê ma yê rindekî bî...
O ke
Ti çin a nika...
Nika tena kincê to estê.
Nê welatî de
Gonî, hesirê çiman,
Teba dejayîşî ra
Kincê to mi rê kewtî.

08.07.2002

WEŞİKÎYA XEBATE

Hebûn OKÇU ⁽¹⁾

Elî zî sey mi sinifa şeşine de wendêne. Zafê çîyan de Elî tewr sere de bi; embazan reyde xirecir kerdiş de, sinife de û heta wexto ke malimê ma sinife de yo zî qelebalix û vit-vit kerdiş de, mehla de heta nîmeyê şewe kuçe de gêrayîş û mizirîye kerdiş de yew ey ser a çin bi. Hêna qet dersa xo nêxebitîyayîş de, qelem û defter û kitabê ke babê Elî bi hezar zehmet ey rê herênayê û hêna kincê ke ey rê girewtê, wina leze dirnayîşê înan de û bênezaketîye de, mi gore Elî sinifa ma de o yewin bi.

Ez keyeyê ey nêzanena, la ma embazê ke ey reyde mekteb wendêne, ma het qet qîymetê ey nêmendbi. Çî rê ma qîymet bidin ey?!... Elî di serrî verê ma dest bi mektebî kerdo, la ma eynî sinife de wanenê. Seke şima zî texmîn kenê, di serrî sinife de mendo. Wexto ke merdim dersa xo nêxebitîyo, malimî zî puan nêdanê merdimî û sinife de verdenê. Êdî vengê ey bîyo sey vengê camêrdan. Dersa xo nêxebitêno la zorî reyde belayê xo saweno ma û vano “Şima dersa mi binusê!” Coka zî her kes tira remeno.

Însanê mehla ma heme feqîr ê. Ma dewan ra koç kerdo û ameyê tîya. Ma nêşkenê nanê firne biherênin. Wina kuncê kuçeyî de yan zî serê bananê ma yê yewlayan de tenûrî estê. Cinî mîr alawenê û nanê xo nê tenûran de pewcenê. Seba ke tenûre germin bikê zî, payîzo peyên de ma şinê verê Çemê Dîyarbekirî ra qirşikanê pemeyî danê arê û anê, dima ra hem pê tenûre kenê sûr û hem zî ma xo rê zimistanî soba de finenê ta û xo kenê germin. Arêdayîşê qirşikanê pemeyî karêko zaf

1. Ez 10. 08. 1993 de Dîyarbekir de ameya dinya. Nika “Seyrantepê İlköğretim Okulu” de sinifa 6. wanena. Hetanî nika mi çend hîkayeyî nuştê. Yew hîkaya mi (tirkî), 07.01.2004 de mekteba ke ez tede wanena, yanî Seyrantepê İlköğretim Okulu de yew musabaqa de xelata diyine girewte.

Seba teşwîqkerdişê nuştîşî û redaktekerdişê na hîkaya ez Roşan Lezgînî rê sipas kena. (Hebûn Okçu)

giran o. Heta merdim yew kar nêko, merdim qîymetê çiyêk zî nêzaneno.

Verê cu dadîya mi û babê mi û eta mi şiyêne qirşikî dayêne arê û ez zî keye de bîyêne miqateyê waya xo. La emser babê mi va “Ti êdî bîyê pîl, emserr ma reyde bê qirşikan arêde.” Ma rojêko yewşeme şefeqêk rew wuriştî şiy verê Çemê Dîyarbekirî. Ma nat û wet zaf gêrayî. Peynî de yew traktor kewt mîyanê hêgayî û cite kerd. Ma zî kewtî traktorî dima û ma qirşikê pemeyî yê wişkî dayî arê. Hêga heme şel û çamorin bi. Merdim nêeşkayne ke tede bigeyro. Arêdayîşê qirşikan ende zehmet bi ke merdim ca de bîyêne rincan. Mi dest eştê yew qirşike, hema ke qirşike mi dest de nêamiya, ez ginayêne erd ro. Ez çamor de edim bibîya. Ê destê mi zî zaf cemidiyayêne. La mi ewnîyayêne babê û dadî û eta xo ra ke ê zî eynî zehmet vînenê, loma mi xo rê vatêne “Tu karo rehet çin o. Madem ez nan wena, ganî ez zî bixebitîya...” Ê gama ke mi ewnîyayêne dorê xo ra ke zaf kesî sey ma ameyê xo rê qirşikan danê arê, a game mi zî waştêne ke ez zaf bixebitîya û wa qirşikê ma hemine ra zafêr bê.

Keyeyê Elî zî ameybî. Babê û dadî û wayê ey zî ameybî ke xo rê qirşikan arêdê. Înan Elî zî xo reyde ardibi. La Elî uca zî qet nêxebitîyêne, xo rê înan dima tewş geyrayêne. Gama ke yew mîyanê hêgayî de ginayne erd ro, Elî bi înan huyayêne û qeşmerîya xo bi înan kerdêne.

Yew deme ma heme bîy rincan. Ma bîbî vêşan zî. Babê mi va, “Ma binêk biarisin, nan biwerin û dima ra hêna wurzin bixebitîyin.” Gama ke ma niştî ro, babê mi veng da keyeyê Elî zî. Ey zî ameyî ma het û ma pîya xo rê nan werd. Seba ke babê mi zî dîybi ke Elî qet nêxebitêno, coka babê mi va, “Elî, eke merdim nêxebitîyo ganî nan zî nêwero!...” Dadîya Elî va “Tutê ma yo lajîn tenya o yo, ma binêk delalî kerdo, qet nêxebitêno...” Babê mi Elî ra va, “Elî biewnî, eke merdim nêxebitîyo, merdim vêşan maneno. Her wext dadî û babê merdimî nêeşkenê bixebitîyê û merdimî delalî bikê. Roje bibo, ê benê pîr, êdî xebate înan ra nêna. Xora înan heta nika seba to zaf zehmet dîyo. Ti êdî bîyê camêrd. Nika ra pey ganî ti zî bixebitîyî. Hem xo weye bikî û hem zî hetê dadî û babê xo bikî...” Babê mi xebata derse ser o zî zaf çî Elî ra vatî. Babê mi tira va “Elî, eke ti roje de nîm saet derse bixebitîyî û mektebî de zî hol goşê xo bidî qiseykerdişê malimê xo, ti go zaf çî bimusî û zaf jêhatî bî. Belkî ti wina jêhatî bî, ti yew mektebo berz biwanî û bibî malim zî. A

game ma go to ra vajê, Elî Xoce.” Gama ke babê mi tira va “Elî Xoce” wina keyfê Elî ame, seke birra zî bîyo malim. Babê mi tira va, “Gama ke ti bibî malim, ti go zî biwazî ke heme telebeyê to maqulî bê, dersa xo weş bixebitîyê...”

Dima ra ma wuriştî xebitîyayî. Labelê Elî na rey dest pê kerd, hetê dadî û babê û wayanê xo qirşikî dayî arê. Ma hemine wina leze dayêne arê ke hela ma ra kam zaf dano arê. Latê destanê ma hemine peqikî daybî. Zereyê destanê ma wina veşayêne ke qet mevajêne. La hetanî êreyêk ma yew romork qirşikî dayî arê. Babê mi ma rê û babê Elî zî înan rê şîy yew traktor kîra kerd. Ma her di keyeyan zî qirşikê xo bar kerdî. Wexto ke ma resay mehla êdî tarîyê şanî bî. Badê ke ma qirşikê xo kiriştî berdî serê banê xo de kerdî dizewane, hema ma hemine kincê xo vetî û sereyê xo şut. Ez a roje ende bîbîya rincan ke hema mi mirdîya xo şamî nêwerda hewnê mi ame û ca de ez hewn de şîya.

Kar zehmet o la wexto ke merdim karê xo biqedêno û dima ra meyweyê karê xo bido arê, çî keyfêko weş o. Nika çî gama ke dadîya mi nan pewjena û ez nan wena êdî ez zanena ke keda mi zî tede esta. Û hêna zimistanî gama ke ma soba fînenê ta û ez xo kena germin, çîqas keyfê mi yeno ke germbîyayîşê soba de keda mi zî esta.

Na rey ma ageyrin embazê mi Elî ser.

Badê a roja ke ma û keyeyê Elî pîya şîybî qirşikan û şîretanê babê mi ser o, ez ewnêna ke Elî mekteb de zî bedilîyayo. Bêveng bîyo. Sinif de êdî qelebalix nêkeno. Tim sereyê ey kitabana ser o yo, waneno. Re-rey, tay çîyê ke fam nêkeno, yeno mi ra perseno. Re-rey zî, malimî ra perseno.

Mi hetanî nika qet nêdîbi ke Elî cewabê yew persa malimî daya la vizêr mi dî, gama ke malimê ma yew perse ma ra persa, Elî zî destê xo kerd berz. Malimê ma zî heqê cewabdayîşî da Elî û ey zî cewabêko rast da. Hende keyfê mi ame. Zaf keyfê malimî zî na yewe rê ame û wexto ke malimê ma tira va, “Eferim” mi ewnîya rîyê Elî ra, wina bibi weşik ke mi çî rey Elî ende weşik nêdîbi (2).

Dîyarbekir, 09. 02. 2004

2. Seba ke ma nêwaşt zîwanê Hebûn Okçuyî bibedilîyo, ma na hîkaye redakte nêkerde, sey eslê aye weşanaye (neşr kerde). (Notê Redaksiyonê Vateyî)

DÊRSIM

Cigdem KARABOGA

Welatê mino henên esto ke
Zereyê mi de veşeno
Sey pêrodayîşî yo
Pêrodayîşê ma yo.
Rayê ma birnenê
Koyî wayîrênî kenê nêverdanê
Nêverdanê rayî bibirnê.

Ax Dêrsim, ax!
Wazeme bîme lewê to
Omida to bîme
Pêdima bifetilîme
Tîje ke eşt
Koyanê to de Dêrsim.

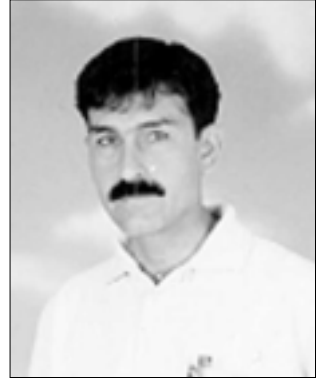
Ax Dêrsim, ax!
Hen wazeme ke
Adirê to de biveşîme
Bivojîme koyanê to de Dêrsim.

Ax Dêrsim, ax!
Gonîya ma, hesreta ma, tîja ma
Ax Dêrsim, ax!

22.09.2003

SERKEWTENA ZERENCAN (*)

Ez zerencan ra zaf hes kena. Zerencê gozelî, ê sûsikî, ê çîrrî. Kewnêrê rubatî, ê celabî, ê serdarî. Û mariyê narîn û delalî. Çi teyrê weşik ê. Nukila înan sûr a, seke hine kerda. Çimê înan gilover ê. Wina masum û delal ê ke ez bi saetan biewnîya mîyanê çimanê înan ra zî ez mird nêbena. Sereyê înan sey qijik û kund û hêlûyan bêbîçim nîyo. Wina sereyêko weşik ke mîyanê pûrtêkê nermikî de pişte yo û gewdeyê înan de werê keno. Sereyêko maqul; ne qure ne ehmeq û ne zî bêtore yo. La ende zî biesalet o.

Roşan LEZGÎN

Qijikî zî çemê ma de estê la ez ne înan ra û ne zî vengê înan ra hes kena. Gendel ê. Çi çîyo pîs estbo, hê ser o. Nukila înan zî qet weşik nîya. La kund? Tew çimê ey manenê çimanê Husê seydbazî. Ruhê mi ê camêrdî ra şino. O dişmenê zerencan o! Hêlû zî bêbext o. Maya mi vatêne “Eke hêlû keysa xo bivîno şeno verekanê ma zî biwero...” Çi bêrehm o!

Ez hehecikan ra zî hes kena la senî ke payîz yeno terkê ma kenê û şinê. La zerencî wina nîyê. Hamnan û zimistanan her wext koyê ma pirrî zerenc ê. Ê qet terkê ma nêkenê.

Koyê ma de çiqas zerencî estê heme embazê min ê. Wexto ke ez nêşina verê pesî, hela şima xo rê bêrêne seyrê min û zerencan bikêne. Ref bi

(*) Kurmanckîya (kirdaskîya) na hikaye, “Musabeqeya Hikayanê Seba Domanan a Yewine” (10. 05.2005) ke Beledîyeya Sûrî ya Dîyarbekirî organize kerdebî de, mîyanê 40 hikayan de xelata dîyine girewte. Eslê na hikaye kirmanckî (zazakî) bî la mi tadaybî kurmanckî ser û musabeqe rê şawitebî. (Roşan Lezgîn)

ref yenê, xo mîyanê pesê mi de nanê ro û pesî reyde ê zî çerenê. Ê zanenê ke ez înan ra hes kena coka ê zî mi ra hes kenê. Sarîya şewdirî de gama ke ez û Belek ma bolê xo ver bi verpalanê koyî wa ramenê, senî ke ez vengê înan şinawena, eynî ez keyfan ra xeriqêna. Mi vengê înan ezber kerdo. Ez zî vengê xo kena sey vengê înan û wanena:

“Qaqibo, qaqibo, qaqibo! Qub, qub, qub!...”

Yew mi ra û yew înan ra, ez bala xo dana ke dorê mi bîyê pirrî zerencî. Ez bi saetan temaşeyê nukila înan, nexşê sêneyê înan, baskanê înanê weşikan û pencikanê înanê pembe û narînan kena.

Rey-rey wina ref bi ref perrenê, şinê xo dîyarê zinaranê Koyê Sipî de ronanê. Ez hêna wanena. Ê zî wanenê. Bena qub-quba ma. Ez vana qey ma ziwanê yewbînî ra fam kenê. Maya mi vatêne “Gama ke zerencî têreyra hewa ra perrenê, na deyîre wanenê”:

“Ma nukilsûr ê, basknexşîn ê

Xemlê welatê kesk-hêşîn ê.”

Mi panc sinifê vernî dewa xo de wendî û ez ha heme hîrê sinifanê mîyanênan zî şaristan de wanena. Ez keyeyê kekê xo de manena. Kekê mi zî wendo, bîyo mamostayê edebîyatî la ez wazena veterînerîye biwana. Çi heywanê ke nêweş bibê ez do biewnîya înan ra. Çunke ez heywanan ra zaf hes kena. Gerçî nika zî seba ke embazîya min û zerencan serdin nêbo ez tatîlê hamnanî de şina dewa xo û ko ra gêrena la zimistanan wendişê mektebî ver ez nêşena şêra dewe. Verê cû wexto ke mi dewe de wendêne, wexto ke hema vewre nêkewta, rojanê şeme û yewşemeyan mi kitabêkê xo girewtêne, ez û Belek ma pîya şîyênê verê pesî.

Dewa ma zaf rindek a. Piştîya xo şanaya lat û zinaranê verpalê Koyê Sipîyî. Senî ke roj vejêno, tîrêjanê xoyê verênan rijneno zereyê odeyanê ma. Cêrê dewa ma zî deştêka qijkek a. Pêro bi baxçe, bostan, hêga û daranê fêkîyan xemilnaya ya. Çemê Muradî bi xume-xum binê deşta ma ra herikêno. Mîyanê dewe de, corê dewe de dinya Homayî hênîyê esîlî estê ke hamnan û zimistanan hertim herikênê. Hênîyê Xezale, Hênîyê Vêwe, Hênîyê Camî, Hênîyê Zerencan... Awa înan eynî sey çirra şitî sipî û wina zî şîrîn a. Ha bişime ha bişime, merdim aye ra mird nêbeno. Hamnanan awa hênîyanê ma serdin a, zimistanan zî şîrik a.

Bi awa Hênîyê Arêyan di arêyî gêrayêne. Hênîyê Hewze esto, şîma bivînê, pirrî mase yo.

Wexto ke merdim dûrî ra ewnêno dewa ma ra, banî mîyanê daranê fêkîyan ra nêasenê. Xewxêrî, mişmişêrî, sayêrî, gilyazêrî, êrugêrî, încasêrî, zerdalîyêrî û murîyêrî pirr ê. Gozêrê ma estê, koyî reyde sere ancenê. Wextê şîyayîşê serê rezan, babê mi bi baran gozan beno hetê Erxenî, Pîran, Gêl û Çermûge de roşeno. Herinda gozan de ma rê şîrane herînenê.

Pesê ma zî zaf o. Maya mi rûno teze, penîr û tantur virazena. Oyo ke vêşî yo babê mi beno sûke de roşeno pê ma rê kincan, firaqan û çî-mîyê hurdî herînenê.

Dewijê ma heme nê gureyî kenê. Jêhatî yê. Hamnan û zimistanan tim xebitênê. La o Huso seydbaz ney! Ey qirê zerencan ard. Tiralo heram. Zimistanî xo ra nêvînenê ke şîro vewra serê banê xo biruwo, pabeyê cinîya xo xala Perîşane verdeno la mêro rayîrê çend saetan şîno zerencan rê daman ronano. Homayî heqê zerencan ey ra girewt!

Verê cû keyeyê ey de belkî nêzdiyê da-vîst qefesê zerencan estbî û heme zî pirrî zerencî bî. Dapîra mi vatêne “Bilbil dekerdo qefeso zerrnên, ey vato ax welat!” Nika ê zerencan zî winî vato!

Huso seydbaz wexto ke yaban ra agêrayêne, hertim çimê mi ey ser o bî. Mi bala xo dayêne ke hanî yo xo qure keno û cor de yeno, her di destê ey pirrî zerenc ê. Lingê înan pê wa girêday û kerdê mîyanê destê xo. Sereyê înan veracêr şindilîyaynê. Hetanî ke şîyêne keyeyê xo çimê mi ey ser o bî. Hende zerrîya mi bi ê zerencan veşayêne, berme kewtêne qirrika mi. Homayî zî ey rê nêverda, pîrnikanê ey ra ame teber!

Ê rojan babê mi amebi sûke. Ey ma rê qal kerd ke Hus gama ke reyna şîyo seyde, yew zinar ra lêr bîyo û linga xo şikita. Bi zor xo resnayo keye. Nika bi linga şikita mîyanê cayî de yo. Babê mi vatêne “Tew nêşeno xo rê şîro destawa xo zî birijno”. Ox bo!

Par zimistanî tatîlê serrneweyî de ez, kekê xo û veyva ma, ma pîya şîbîy dewe. Werrekna şîma bidîyêne, gama ke çimê ey bi ma gina Belek senî bi vazdayîş ame vernîya ma. Keyfan ra kerdêne ke mi biwero. Wexto ke babê mi o ardibi hema bocîyêko çendroje bi. Mîyanê piştîya ey de şemtê belekî estbî coka dapîra mi va “Wa nameyê ey Belek bo”. O wext mi sinifa hîrêyine wendêne. Mi Belek ardêne kerdêne binê cayê

xo la dapîra mi nêverdayêne. Zaf weşik bi. Mi o kerdêne verara xo û hetanî şan min û ey ma kay kerdêne. Babê mi vatêne “Rîyê nê kutikî ra no lajek do sinife de bimanu!” Dadîya mi her roje şit dekerdêne yew uskuraya qafike û dayêne ey. Leze pîl bi. Wexto ke bi yew kutiko qerase êdî mi reyde ameyêne şîwaneyîya pesî. Babê mi vatêne “Kutikêdo sey Belekî piştîya to de bo, zîyadeyê sereyê vergan o ke hetê şîma wa bêrînê!”

Bi hîrê serrî ke ez şaristan de wanena. Tewr zaf ez bêrîya Belekî kena. Ê xora zerencî misêwa yenê hewnê mi.

Nara, gama ke ma şîy dewe, winî vewre varaye, eynî bi qasê qama babê mi. Wexto ke vewre zaf varena Husî rê werê yeno. Zerencî benê vêşan û çimê xo ro sîyayîye çarnenê. Hus zî verê xo şaneno koyan. Vêşêr zî şîno dîyarê Girê Paştımaseyî, bi huyeyî qasê palasêke vewre dano kîşte, sîyayîye vejeno. Damanê xo ronano û qût rijneno ser. Nê tewir sey dî ra vanê “lext”. Hus xo rê zî yew meterîs virazeno û pawibê zerencan vindeno.

Zerencê rebenî ke vêşan bîyê û winî berz-berz perrenê, çimê xo ro sîyayîyêke çarnenê. Eke çim ginenê cayê lextî, hema sifte yenê ser. Ê nêzanê ke Husî înan rê damî ronayê! Refê zerencan yeno ser o ronano û gama ke qût wenê, lingê înan dekewenê daman. O wext Hus zî wina bi qureyîye meterîsê xo ra vejêno û şîno ê zerencê ke dekewtê daman yew bi yew qefilneno.

Gama ke tatîlê zimistanî de ma şîbîy dewe, di rojî têdima vewre varaye. Şefeqêk rew senî ke ez hewn ra bîya haya, şîkîya mi zerrî ke Hus şîyo sey d. Ez vejîyaya teber. Hema newe şefeq lêl bibi. Erdî tebatî nêda mi. Mi vengê Belekî da û ma pîya verê xo şana qîyameyê Girê Paştımaseyî. Seba ke asmên saye bi, vewre cemidîyabî. Lingê ma vewre de nêşîyênê war. Hetanî ke ma xo resna corê Girê Paştımaseyî êdî dinya bîbî germine. Piştîya mi ereq de mendibî. Mi ewnîya ke refêk zerencî hê hewa ra çerixênê. Şeş hebî bî. Beno ke babî, dadî û çar zî leyîrê înan bî. Yanî yew keye. Mi zanayêne ke Husî damî ronayê û meterîsê xo de pawibê înan o. Coka mi xo zerrî de duayî kerdêne ke wa ê nêrê serê lextê Husî. La seke duayê mi qet qebul nêbê, rast şîy serê lextê Husî ra niştî! Dûrî ra mi ra asayêne ke hê lextî nukil kenê, wenê.

Keyeyê mi biveşo! Zaf bîyê vêşan. Êdî ez biqîrayêne zî bêfeyde bi. Xora ez biqîrayêne, Hus ka vajo “Lajê to sey dê mi herimna” û mîyanê

dewe de babê mi de pêro do.

Belekî kîşta mi de tilûnc dabi û ez zî qelefîskî ronîşta. Mi rîyê xo kerd mîyanê destanê xo û ez xo rê zerencan de mat menda.

Heywax!... Bîye pirt-pirta zerencan. Heme kewtîbî dame. Ha pirt, ha pirt la eyb o eyb! Nêşayênê biperrê.

Hus meterîsê xo ra ame teber. Keyfan ra kuxte-kuxta ey bî, sêneyê xo kerd pak. Qutîya cixara cêba şelwaranê xo ra vete, yew cixara pişte û dû kewt ra ser. Çifteyê xo çeprast eşt milê xo û bi qureyîye hetê lextî wa şî.

Tîje rîyê vewre helnabi. Hus gama ke rayîr ra şîyêne, binê linganê ey ra vengê qîrpînîya vewre hetanî goşê ma ameyêne. Belekî goşê xo kerdîbî qît. Ey zî sey mi ge ewnîyayne zerencan ra û ge zî ewnîyayne Husî ra.

Mi ewnîya zereyê çîmanê Belekî ra, ey zî ewnîya mi ra. Seke Belekî zî fikrê mi fam kerdo û pawibê vengê min o. Gama ke êdî tay mendibi ke Hus bireso bi zerencan, nişka ve ra mi va “Belek ha Belek!” Ê Belekî bi ’ewtîya xo sey virsikî çil da. Mi zî da ey dima. Çend gamî mendîbî ke Hus û Belek têreyde biresê cayê zerencan. Ez nêzanena tersan ra bi yan zî zerencan xebera xo kerdebî yewe la her heme şeşine zî reyke de firr da xo û perrayî. Her di mîxê daman zî xo reyde kerdî we û kewtî ra hewa.

Bi qasê da-pancas metreyî ez dûrê înan de bîya. La Belek û Hus pîya resaybî cayê lextî. Ma heme hîrê zî fekakerde mendîbî, ma milê xo kerdbî derg û cêr ra ewnîyayênê zerencan ra. Mîyanê asmênê sayeyê keweyî de înan xelekêka hîraye xêz kerde û dima ra hetê tîtikê Koyê Sipî wa şîy. Qub-quba înan bî. Seke na deyîra zerencan vajî:

“Qaqibo, qaqibo, pirêze
Ma hakan kenê bi rêze...”

Hus cayê xo de sey yew heykelê ke vewre ra virazîyo, winî cemidîyabi. Mi keyfan ra da çepikan ro. Belek seke bireqîsîyo, winî nat û wet çirtikî day û ame verê mi. Dîyarê girî ra hetanî ke ma ameyî verpalê peyê dewe, min û Belekî serê vewre de belkî se teqle eşt. Ma vewre de bibî çîlsipî.

Gama ke ma resayî keye, babê mi velg dayêne pesî. Mi dadîya xo rê

qal kerd la aye mi ra bawer nêkerd. Kekê mi goşdarîya ma kerdêne. Ey va “Ez bawer kena. Gama ke Husî mîxê dame erd de kuwayê, erdo cemedîyaye wişk bîyo. La dima ra tîje ver ra cemed vilişîyayo û mîxî asan webîyê. La helal bo ê zerencan rê! Ê zerencî zaf bîaqîl bîyê. Xebera xo kerda yew û xo damanê Husî ra xelisnayo. Helal bo înan rê!”

Kekê mi ma pîroz kerdî. Mi zî kekê xo ra va “Zerencî do senî linganê xo layê daman ra bixelisnê?” Ey va “Ti meraq meke! Ê zerencanê ke şayo xo damanê Husî ra bixelisnê, ê do bişê linganê xo zî layê daman ra vejê.”

Ez nêzana, gelo înan lingê xo layê daman ra vetî, nêvetî?

Dîyarbekir, 28. 10. 2004

WEKÎL

Huseyîn BURKE

Ez şima ra hes keni
Her gurê şima keni
Şima rayan bidî mi
Ez xu vîr a nêkeni

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû (bîyo) wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Verî berî b' berî gêreno
Sond-selawat wûneno
Şima mi bişawî meclîs
Gurê şima safî beno

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Feqîrî înan kenî
Çi vûno sey yi kenî
In merdim zafî hol o
Zafî lez xapîyênî

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Qêdê miletî hol zûno
Ez virazen cehdano
Qilan nûno dozer fek a
Keni deştan û duzano

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Ez virazen pirdano
Pey d' nêverden, ver dûno
Şima meraq mekirî
Şima nêvînenî derdano

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Feqîrî ûn sey yi kenî
Gureyê yi virazenî
Memleket ray dûno ci
Hetî meclisî ya şawenî

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Anqara d' deyîş beno
Goş çewî ra nêkweno
Dê bûnî çalimî yi ra
Silam-sebah birneno

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Çolîgijî pey ra dim şinî
Vûn ma “Derd xu ci rî vûnî”
Şûno xu ti ra nimneno
Zaf persenî nêvînenî

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Pîlo bû beg, axa wo
Bû wahaî masawo
Ez şima nêsinanên
Şima ray nêday mawo

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Înanî r’ çay dekirî
Mi zaf meşxul mekirî
Rizq xu Ellahî ra biwazî
Ez şima rî se kirî?

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

În merdimî feqîrî
Nêşkenî uca vinderî
Faydê în ma r' çinik o
Çehdê Çolîg zaf dûr î

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Dûno tayên îhalano
Dûnî ci zêde perano
Ge-ge xu hol çarneno
Durust bi, bi şeytano

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Tay çeqal-çuqal yenî
Dor-malê yi gêrenî
Benî bar û pavyonan
Yewbîn hol sinaşnenî

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo

Zimêl û rû verdeno
Nişen ro dişmîş beno
Aqilî yi ûmo sere
Nêzdî ra seçîm beno

Miletê ma feqîr o
Tunedî bû wekîlo
Dê bûnî çalimî yi ra
Pê rayanî ma bû pîlo.

CÎRANÊ

Ercan SARIÇÎÇEK

Na xelefa binê dare,
lê lê lê lê cîranê
Tede bîya mume û çira,
lê lê lê lê cîranê
Ez na wo şono qurbetîye,
lê lê lê lê cîranê
Cîgera mi kewta tê ra,
lê lê lê lê cîranê.

Merg a verê nê keyberî (*)
Vaje, bê to ez se bikerî?
Meşte kuna raye şona
Wa nêbermê çimgilorî.

Raya mi tim begle bike
Pêşgîra mi vîndî meke
Kesê ma qe vîr a meke
Hetanî ez ama kaleke.

Ercan, ez welatparêz a
Welat ra şona ez bê riza
Xerîbîye mi rê tal û tuj a
Dewa mi mi rê germ û tîj a.

(*) *keyber*: kêber, kêver, çêber, çêver, çêwer

ASTAREYÊ DOMANTÎNA MI

Nevzat GEDÎK

Wexto ke ez hîna (hona) doman bîya, bi (hebi) hezaran astareyî şeqitîyêne, ginêne wara ruyê asmênî (azmênî) ra. Mi xo ra pers kerdêne: Astareyî ginenê kotî ra, kotî veşnenê û kenê roştî?

Wexto ke ez hîna doman bîya, bêvengîye bîye. Şewî derg bî, ne îlîm bî ne teknîk bî, ne kî (zî) xebera ma înan ra bîye. Maya mi, ma dormê xo de kerdêne top û ma rê sanikî (şanikî) vatêne.

Vatêne: “Ju cênîke bena; domananê xo ra zaf hes kena. Rocê zaf xirab nêweş kuna, endî nevrê royî (ruhî) de yanî royî ver de bena. Domanî kulî vêşan û têşan dormê maya xo de ênê-şonê, berbenê. Maya dîna, ebe nê halê xo vezena ra, domananê xo rê non pojena, dana ci, kena mird. Domanî ke berbîşe xo vindeno, maye tepîya kuna binê cila xo. Nêzdî yo ke maye endî bimiro, mêrdê daye kar ra êno. Êno ke hal cênîke de nêmando. Destî re ci benê lapî (destê ey ver o kuwenê). Cênîke vana:

-Bê lê mi, bê berzînê mi de ronîşe. Ma pîya emrê ramit, ma feqîrîye û qara dinya gewre pîya ante; ma her çî pîya dî.

Mêrik vano:

-Vace.

Vana ke:

-Ez miren, zêde nêanceno. Domanê mi benê sêyî, verê dês û dîwaran de manenê. Wesêtêdi mi to rê esta: Ez zanen ti reyîna zewecîna û dêmarrî ana domananê mi ser. Dêmarrî heqaret re domananê mi kena, dana piro, kuna. Wesêta mi a wa ke ti destê minê juyî (yewî) cira kerê, na dîwar ra dar de kerê. Heke dêmarrî qarîye, hêrs bîye, wa hebi destê xo medo domananê mi ra, wa hebi destê mi domananê mi bikuyo (bikuwo). Destê mi domananê mi nêdajineno, a taw (wext) kuyayin û heqaretê dêmarrî domananê mi rê zaf zor nêne.”

O taw vengê linganê merdene nêzdî re ma kerdêne, merdene pey goşê ma de bîye. Ca û cangî rê ma bîyêne hesret, erdê (hardê) Heqî de

ma rê bostê ca nêmendêne. Ma bîyêne macirê welatê xo, merdene çala goşanê ma de ca guretêne, xof û ters kewtêne zereyê ma.

Maya mi vatêne: “Ez kî ke merda, wa destê minê juyî cira kerî, a no dîwar ra dar de kerê. Pîye şima Elmanî ra eno zewecîno, wa demarrîya şima hebi destê mi bido şima ra, destê mi şima nedajînenê”.

Bîyêne pirte-pirta zereyê ma, qelbê ma bîyêne teyrêdi kûvî, qefesê sêneyê ma ci (ey) rê teng amêne. Bîna (cîfê) ma birîyêne, porê sereyê ma bîyêne gij, pirênê canê ma ma rê teng amêne, çermê ma ma rê teng amêne; aqilê mayê domantîne talan bîyêne.

Keyb ra vengê suware (şuware) û bermayîşê (berbîşê) cênîyan amêne ma, bîyêne şîn û şîwan. Nameyê Heqî yo ke ma vîr ra şîbî, amêne vîrê ma, ma vengê Heqî û zîyar û dîyaran dêne. Qet kesî ra veng nêvejîyêne. Vengê ma bêwayîr mendêne. Mi vatêne anika Xizirê kelek û gemîyan ma ser de êno. Wext bîyêne teyrêdi kûvî kî ma ser ra derbaz nêbîyêne. Ne hîrayîşê estora Xizirî amêne ne kî fişqîyê xo ma rê mendêne. Vengê ma tepîya gulbang (zimî) dêne, amêne reştêne (resayênê) goşanê ma. Vengêdi bêkes bî, ma vengê xo ra tersêne.

Ez û birayê xo yê qijî bêveng bermayêne (berbêne), hesirê (hestirê) çimanê min û birayê mi bîyêne tofanê Nuh Pexamberî; kemer, zinar, dar û ber xo de şutêne ardêne cêr. Ma hesirê xo û çilma pîrnika xo bêveng kerdêne huçikê xo ra. Sêytîne zereyê ma dejnêne, zereyê ma bîyêne xirab.

Ma gêrêne (cêrêne) maya xo ver a:

-Ti Heq kena memire! Ma bê to se kenîme, kam ma rê şanika vano?

Sond û peyman dêne, vatêne:

-Xizir bo ez nêmiren, mi leqî kerdê.

Tenê dîyaxî amêne ma. A şewe hewn nekewtêne çimanê ma. Dewa ma pêverê gilê koyî de bîye. Dinya gewre hewno şîrin de bîye. Yew (ju) ez, yew birayê mi, yew kî astareyê asmênî hêşar bî. Ma şewe erey (herê) maya xo pîyêne (pawitênê) ke wa memiro, wa sanikî bewayîr memanê. Eke vengê xo birîyêne, ma vengê ci dêne. Eke sewt kewt re ci, tenê sebrê ma ameyêne. Aye ke şewanê dergan de axîna xo antêne, pîye ma kewtêne vîrê ma.

Maya mi ke ma rê sanikî vatêne, astareyî ginêne wara, ginêne peyê koyan ra. Sanikanê maya mi de peyayê (pîyayê) holî bî, peyayê şêr û

egîdî bî. Aye vatêne: “Pîyayêdi henên bî ke, qe astarê xo ruyê azmên ra çinê bî.”

Heke astarê ruyê azmênî ra bişeqitîyêne, aye vatêne: “Pîyayêdi hewl û hêja merd.”

Wexto ke ez hîna doman bîya, ez tena kewta re rayanê çolan û koyan. Mi vatêne: “Ez ke biresî pê koyan, astareyê ke şeqetîyê ginê wara, ez şikîn îna bivênî.”

A roje ra nat, çend serrî yo ez ri astareyanê ke şeqitîye ginê wara gêraya (cêra). Ez bi gîyê (cîyê) astaran (*) xapîya. Mi destê xo kerd derg ke pê bigêrî (bicêrî), şî xo ra.

Bi no gêrayîş ez ama gina tîya, mi bi no gêrayîş raya zereyê xo qedênê. Ez çiqas (çixa) ke domantîna xo ra dûrî şîya, tepîya ama reşta (resaya) domantîna xo.

Hîna omidê mi esto. Eke ez rojê raştê astarêdi kewteyî (waraginayeyî) ama, belkî (berkû) ez ruhê mayanê merdîyan ey (dê) de vînen. Belkî nîşen ro tey (tede) mucul ben, vana ke: No çend serrî yo ke ez re to gêren, ez gelek qefilîya, ez tenê biarasîya. Ez vana ke: “Dayê, şanika to şanike biye yan kî emrê ma?”

Frankfurt am Main 04.07.2003

(*) *gîyê estarî (cîyê astarî)*: Tirkî de 1-kayan yıldız 2-yıldız böceği, ateş böceği. Tîya de manaya dîyine de yo.

PÎLONÊ XWI RA VACI

“TESLÎMBÎYAYÎŞÊ ŞÊX EVDIREHÎMÎ ÇIN O”!

*“Kitabê tayê gonûweran nusîyay dinya di
la kitabê Delu Fikrî nênusîya bima,
to ra aseno Pîran!*

*Çiqas ki gedanê ma pey yê bewn a kenê zî
Delu Fikrî, delu nêbi.
Beno ki qesabê merdiman,
beno ki yew sadîst,
beno ki kemalîst bi
labelê delu nêbi Delu Fikrî.
Kam deluyî şîyawo bikişo
ebendi merdiman
caran?”*

Roportajkerdox: **MALMÎSANIJ**

Tarîxê fekkî (sözlü tarih) yê ma zaf-zaf tay nusîyayo. Eke binusîyo, nusîyayîşê tarîxê ma yê modernî rê faydeyê ey zaf beno. Kesê ke pîr bîyê bi xo, eke zanayîş, vîrameyîş (xatira) û tecrubeyanê xo nênusî, yan zî kesêna înan de qalî nêko û nê çîyan nênuso, mergê înan reyra (reyde) nê zanayîş, vîrameyîş û tecrubeyî zî şînî binê herre. Heyf beno. Mi menga (aşma) temmuze de, Fexredînê Şêx Tahirî de qalî kerd. Ehmedê Dirihî û M. Tahir (lajê Fexredînî) zî ma het bîy. Ge-ge înan zî tayê xususan de fikrê xo va. Ez bi xo tarîxî ra hes kena û heta ke îmkanê mi dest danî ez wanena, persena. Fexredînê Şêx Tahirî de qalîkerdişî ra pey, mi fam kerd ke ez hîna (hema) tarîxê mintiqaya xo zî zaf weş nêzana. Beno ke tayê wendoxî zî wexto ke roportajê cêrênî biwanî, wina bifikirîyê.

Nameyê ey ra zî fam beno, Xal Fexredîno ke mi tede qalî kerdo lajê Şêx Tahirî yo. Şêx Tahir birayê Şêx Seîdî yo. Nameyê birayanê înan Şêx Mehdî û Şêx Evdirehîmî zî cêr ra zaf vêreno. Nînan ra Şêx Tahirî 01. 01. 1970 de, Şêx Mehdîyî 28.04.1969 de dinya xo bedilnaya. Şêx Evdirehîm 1937 de şehîd bîyo.

Lazim o ez vaja ke, zîwanê Fexredînê Şêx Tahirî û lajê ey M. Tahirî zî balkêş o. Kirmanckîya (zazakîya) înan kirmanckîya yew dewe yan zî yew qezayî nîya. Seba ke kirmancanê (zazayanê) mintiqayanê cîya-cîyayan de têkilîya înan bena, zîwanê înan de zî no xusus bellî beno. Beyntarê zîwanê pî û lajî de zî ferq esto. Mavaîjî ke M. Tahir vano “jey”, pîyê ey vano “yê” (bi tirkî “o”); M. Tahir vano “istor”, pîyê ey vano “astor” (bi tirkî “at”).

Malmîsanij: Xal Fexredîn, ti key maya xo ra bîyî?

Fexredînê Şêx Tahirî: Ez 1929 di, aşma yondesine di, payîzo peyen di, dewa Palî (Palîyî) Xoşmat di dadîya xwi ra bîya.

Xoşmat esasen verê dewa armenîyon bîya. Wuca erazî zav (zaf) bi. Meselay Şêx Seîd Efendî dima, 1928 di efû vecîya. Efûy ra pey dewleti pîlonê ma ra va “Bêrîn vengê xwi mekîn, rehet vindîn; ma erazî bidî şima, milk bidî şima”. Va “wa bo”.

Dewa Baxîn di, ca da Şêx Mehdî Efendî. Baxîn zî dewa armenîyon a. -A zî dewa Palîyî ya?

Fexredînê Şêx Tahirî: E. Dewa Sîrin day Şêx Evdirehîm Efendî. -Sîrin kamcîn dewe ra nêzdî ya?

Fexredînê Şêx Tahirî: Weşîni ra nîzdî ya.

Ê ma zî Xoşmat di hewtês (des û hewt) qit’ey erazî day ma. Her qit’eyêk da-des welçekî gêna.

Ma çar serrî wuca mendî. Ay (ê) çar serron di babîy mi wuca citêrey kerdî, her kar kerd. Ay çax Apo Şêx Evdirehîm Sîrin di bi. Ti ra pey yê Sîrin di wuquat da.

-Wuquatê çîyî?

Fexredînê Şêx Tahirî: Wuquatê yê, ez to rî vaca. Da-vîst, da-hîris heyî (hebî) mehkumê beylukerdey bîy. Mesela Zaza Huso bi, Hesenê

Began bi, Weşîni ra Hecî Talib filan bî. Enê yenê Sîrin.

-Zaza Huso ça (kotî) ra bi?

Fexredînê Şêx Tahirî: Nomê dewa yê enka nîno vîrê mi.

Ehmedê Dirihî: Ma Zaza Husoy ra vanî Husî Wasmûnûn. Birarzay yi Wisî Wasmûnûn bi, pîya bîy.

Fexredînê Şêx Tahirî: Enê mehkumî qelebalix bîy, zav bîy. Hukmatî vatîn “Şêx Evdirehîm mehkumon hîmaye keno”. Qerebegan ra yew mufreze, poncês-vîst cendirmey erşawitî Şêx Evdirehîmî ser. Nîyetê yîni tepîştîşê Şêx Evdirehîmî bi.

Kêdagi ra Qere Elî bi, Mus bi. Enê wir dî (her di) tabîr caîzse cahş bîy, çete bîy. Enê vernî di, yenî seraney Sîrin.

Şêx Evdirehîm durbin ra ewnîyêno ki e, mufreze wo û Qere Elî û Mus zî tede yê.

Binê Sîrin di yew arê esto, mehkumî zî pêro ay arê di yê. Xalê ma Mela Hesênê Kurdî [Hesen Hişyar] bi, yo (o) bi xwi zî tede bîyo.

-Rast a, Hesen Hişyarî kitabê xo de na mesela nuşta.

Fexredînê Şêx Tahirî: Ez texmîn kena patlaxdayîşê enê hedîsî 1933 di yo. Laconê Şêx Evdirehîmî ra Zilkîf zî herhalde ay çax des serre esto. Şêx Evdirehîm, Zilkîfî ra vono “Şo arê, xeberi bidi, vaci mufreze amew seraney dewi”. Şêx Evdirehîm vono “Eki mufreze qarîşê Zilkîfî bi, dêmek ki nîyetê yîni xirab o”.

Zilkîf senî ki şino, sîleh erzenî, verê lingonê yê di donî piro. Zilkîf xwi erzeno arê, Şêx Evdirehîm zî hema derhal mewzî gêno, panono. Req-teq yewbînî ra nonî. Qere Elî, Mus û di-hîrê heyî cendirmey wuca kişîyênî.

Hukmat xwira maney (behane) gêraynê.

M. Tahir: Ez şino yew çî vaco?

-Çiman ser, vaje.

M. Tahir: Hewawo ki babay û sewbî merdimon verê mi ra vata, Şêx Evdirehîm bonî ser o bîyo. Ay bon de yew tuyeri bîya. Tuyeri kiho bîya, yanî wişki nêbîya. A tuyeri eynî zerey bonî di bîya, gilê yay serê bonî (çatî) ra vecîyayî teber. Dêmek ki ay bon dor-marey a tuyeri di viraştö. Şêx Evdirehîm bonî ser o, paştîya xwi dono a tuyeri û çok dono; weyre ra nîşon gêno, panono, Qere Elî seraney dewe di, pey kerra di fineno (erzeno).

Birayanê Şêx Seîdî ra Şêx Tahir (hetê çepî de) û Şêx Mehdî

Dewonê Palî ra Guma ra Mela Îbrahîm bi, yê ay çatişme dibi, yê bi xwi mi ra va “Şêx Evdirehîm hetanî peynîya ay çatişmî bonî ser ra, a herinda xwi ra nêome diwar”. Mela Îbrahîmî vatinî “Ez da-vîst serre bîya, ez xwi reyra bardo”.

Fexredînê Şêx Tahirî: Ti ra pey serra 1933 di dewleti yew qanun vecena, Îskan Qanunî. Hayîya ma surgunî ra çin bî. Pîlê ma rehet-rehet bi sîleh gêrenî. Babîy mi, Apo Şêx Mehdî, Apo Şêx Evdirehîm her kes bi sîleh şino Pali, bi sîleh şino dewi. Yanî goya ma serbest î. Ay sire di walî Elezîzî Cemal Bardakçi, qaymeqamê Palî rî telefon keno, vono “Şêx Tahir û Şêx Mehdî mi rî biersawi”. Şêx Mehdî enê guron di bineyna hessas bi. Babîy mi vono “Walî veyn (veng) dawo”. Şêx Mehdî vono “Ti şo, ez nîna”. Vono “Çira?”. Vono “Nîyetê yê xirab o, qey ma wir dî pîya senî şêrî?”

Peynî di babîy min û Şêx Mehdî pîya astoron wenîşenî şinî Elezîz, şinî walî het. Walî qehwe-mehwe îkram keno, sohbetî ra pey vono “Îstemiyerek söylüyorum ama bu Atatürk’ün emridir”. Şêx Mehdî babîy mi ra vono “Keko, mi to ra nêva?”

Aya ra pey ma surgun kerdî.

Senî ki hukmatî dest eşt ma, Şêx Evdirehîm Efendî dawa fam kerdî û hevalê xwi girewtî şî Suriye. Xora Şêx Evdirehîm tim sîlehlî bi, ko ra bi. Her zaman tetikte. Çimkî bawerîya yê bi hukmatî çin bî. Pîy min û Apo Şêx Mehdî hinî dewi di mendinî; cita yînî, heywonî yînî filan bîy. Bîbîy sey dewijonê bînon feqet Şêx Evdirehîmî tim merdimê ki hukmat yînî gêraynê weye (miqat) kerdinî, yanî “mehkumî” weye kerdinî. Hukmatî vatinê “Ma erazî dawo to, dewi daya to ki ti vindî. Ti hema (hîna) zî nêvindenî”. Yê hewna (reyna) zî yê weye kerdinî.

-Walîyê Elezîzî Pêrodayîşê Sîrinî ra ver yan pey venga Şêx Mehdî û Şêx Tahirî da?

Fexredînê Şêx Tahirî: Apo Şêx Evdirehîm Pêrodayîşê Sîrinî dima teslîm nêbibi. Qicê yê pêro wuca mendibîy. Hîrê heyî cinîy yê bîy.

-Çend cinîyê pîyê to bîy û ça ra bîy?

Fexredînê Şêx Tahirî: Çar cinîy babîy mi bîy. Her çar zî surgun bîy.

Cinîya babîy min a pîli Asîya Xanimi, Serdi (Serdê) ra kêna Şêx Mehemed Efendî bî. Cinîya dîyini Amîna Xanimi, axaleronê Dara Hênî ra, Kupar ra bî. Ê hîrini may mi Gulî, dewa Serdi ra, datkêna Hesên Hişyarî bî. Ê çarini zî Roticon ra, Derê Neha ra bî. -Roticon baxlî Dara Hênî yo.-

-Nê çar cinîyan ra şima çend wayî û birayî bîy?

Fexredînê Şêx Tahirî: Ma vîst û şeş heyî bî. Ti ra çares heyî merdî, duyey heyî weş bîy.

-Wextê surgunî di şima çend wayî û birayî bîy.

Fexredînê Şêx Tahirî: Ma hîrê biray bîy: Zilkîf, Necmedîn û ez Fexredîn. Ez çar serre bîya, Necmedîn mi ra pîlêr o, Zilkîf xwira zewecnaye bi.

Way ma zî, Sidîqe, enka ha Îzmîr di, yew. Fatma, ha Almanya di, di. Rabîa, cinîya Tahsîn Ekîncî, bîy hîrê. Feyzîye, bîy çar.

Ma hîrê biray û ponc wayî verê surgunî bîy. Dêmek yew lac û hîrê way ma zî surgunî di, Trakya di amey dinya. Biray mi Bahadîn mi ra qijêr bi, qelb qrîzî ra merd.

-To bi xo vîrî yeno ke şima surgun kerdî.

Fexredînê Şêx Tahirî: Xeyal gîbî yeno. Mersîn û gemî filan yenî vîrê mi.

-Wextê şîyayîşê surgunî ra, sewbî çî yeno vîrê to bi xo?

Fexredînê Şêx Tahirî: Yeno vîrê mi, ma Xoşmat ra girewtî ardî. Ma û key (ailey) Şêx Mehdîyî wuca ra ardî Dîyarbekir. Key Şêx Evdirehîmî zî Pîran ra ard. Ma heme dekerdî yew bîna.

Ê Şêx Mehdî aw çax di lacê yê bî: Husamedîn û Hîşyar.

-Ferat hema çin bi?

Fexredînê Şêx Tahirî: Ney, Ferat Trakya di dadîya xwi ra bi.

-Çend cinî û gedeyê Şêx Mehdîyî bîy.

Fexredînê Şêx Tahirî: Aw çax yew cinîya yê bî. Cinîya yêya bîni Fatma xizmetçi bî, badê mare kerdi.

Lajê yê: Husamedîn, Hîşyar, Ehmed û Ferat.

Husamedîn, ti zonî, badê bi beledîye reîsî yê Pîranî. Hîşyar û Ferat malim bîy. Hîşyar wextê to di Pîran di nêbi, Xulaman di bi. Ehmed enka Mersîn di moneno, nêweş o, çimê yê deceno.

-Ma newe ra bêrî behsê surgunî ser.

Fexredînê Şêx Tahirî: Ma pêro ardî Dîyarbekir. Di aşmî ra pey ma reyna tepîya berdî Elezîz. Elezîz ra ma girewtî erşawitî.

-Cinîyê Şêx Evdirehîmî zî surgun kerdîy?

Fexredînê Şêx Tahirî: E, di cinîy yê Zora Xanimi û Medîne.

Seke (hezeki) mi verê zî va, hîrê heyî cinîy yê bîy: Medîne, Pîran ra bî. Key Axay ra Axa û Ubeyd bîy, way yînî bî. Zora Xanimi, key axaleronê Meman ra bî. -Meman baxlî (pabesteyê) Palî yo. - Zibeyde Xanimi zî key Kuçuk Efendî ra bî.

Zora Xanimi dewi ra berda Pîran, Pîran ra girewta arda Dîyarbekir. A yew cinîya zav degerlî bî. Yuzbaşî vono “hadê”. Vona “se ra?” Vono “Ma şîma benî Dîyarbekir”. Vona “Temom, ez yena”. Vono “de hadê”. Vona “Qey ez bi peyatî yena? Ti zonî ez kom a? Ez cinîya Şêx Evdirehîmî ya! Ez aba û ecdadê xwi ra peya nêgêraya! Îta ra Dîyarbekir ez senî rayîr a şîna?” Peynî di yuzbaşî heqqeten astor wenaya berda.

M. Tahir: Pîran di yew subay bîyo, nomey jey (ey) Sebrî bîyo. Eno çî ki bîyo, wayîrê merhemetî bîyo. Hedîsey Şêx Seîdî dima, yew deme kontrolê zerey Pîranî jey dest di bîyo. Kontrolê dor-marey (dorûverê) Pîranî zî destê **Delu Fikrî** di bîyo. Ti zonî, Delu Fikrî zav zalim bîyo. Mi zav extîyarone Pîranî ra eşnawito, veşnayîşê Pîranî, Sebrî Begî engel kerdo. Vonî “Eki jey ra nêbînî Delu Fikrî Pîran veşnaynî”.

Sebrî Beg ena cinîya Şêx Evdirehîmî, Xiraba de tepîşeno feqet istor wenono. Vono “Lîya ena cinîya Şêx Evdirehîmî ya, yew hurma ya, heyf a” û istor wenono ono Dîyarbekir.

Dîyarbekir di ya dekenî hepis. Yew geda ja (aye) zî reyra bîya. A geda Dîyarbekir di, hepis di mirena. Ay hesab bike, a geda mirena la hîrê rocî kefen nêkenî, defn nêkenî! Meyîtê a geda hîrê rojî maya ja het moneno!

-To behsê şîyayîşê surgunî kerdinê.

Fexredînê Şêx Tahirî: Ma heya Meletî bi at erebesî filan berdî. Meletî ra ma bi trêne berdî Mersîn. Mersîn di kurdê hemalî filan bîy, ma rî tikê yardim kerdinî. Meywe, sebze filan ardinî daynî ma; ay tir-kon pîsîtî xwi di ardinî, vatinî “Enê qarşî eskerê Kemalî amey, şima senî yînî rî yardim kenî?”

Mersîn di ma gemî wenîştî. Gemî zî ecayb yew gemî bî. Sey (zey) enkayinî suretlî nêşînî. “Dîlencî gemîsî” vonî, bar wenonî, bar rononî filan. Ma poncês rojî behrî ser o mendî.

Enka mi vîrî yeno, gemî di yew merdim bi, qelibnênê, viritênê. Mi va “Qey?” Va “Gemî dawo piro”.

Xulasa, ma berdî Tekîrdax (Tekirdağ) di ardî war. Wuca ma qezayonê Tekîrdaxî ra, yanî Şarköy, Malkara, Saray û Hayrabolu ra vila kerdî:

Di cinîy Şêx Evdirehîmî, yanî Zora û Medîne yewbînî ra cîya kerdî. Yew day zerey nahîyeya Mürefte –ay wext qezay Şarköy ser o bî-, yew zî day dewa Kirazlı, baxlî nahîyeya Mürefte.

Ma day zerey qezay Malkara. Biray mawo pîl Zilkîf ma ra aqetna da Saray. Zilkîf o wext zewecnaye bi. Verê waştö ma bidî dewe. Babîy ma vato “Ez qayîl o merkez di bimonö”, yînî zî qebul kerdo. Ay wext nufusê Malkara ponc hinzarî (hezarî) bi.

Şêx Mehdî Efendiyînî zî day Hayrabolu. Mabênê ma û yînî new seetî bî.

Serrêk ma ra pey, key Şêx Elîrizayînî ardî nahîyeya Sergenî -baxlî qezay Vîze û wîlayetê Kirklarelî ya-

Pîran ra baltuza Şêx Evdirehîmî Emîna, mêrdey yay Mehmed Çawuş û vistewreyê (biray cinîya) Şêx Evdirehîmî Sefer Axa zî surgun kerdî, ardî Trakya.

-Kamcîn Sefer Axa? Dat Seferê Qudoy?

Fexredînê Şêx Tahirî: E, Seferê Qudoy. Ayo ke biray yê Ubeyd û Axa şehîd bîy.

-Keyeyo ke şima Malkara de tede mendinî, to bi xo vîrî yeno?

Fexredînê Şêx Tahirî: Hol mi vîrî yeno. Yew bono diqat bi. Herhalde bonê armenîyon bi. Armenî kiştibîy, bonê yînî veng bîy. Serê bonê ma texte bi. Textey yê sîya bibi, zav keyen bi. Cam-mam pa çin bi. Zemanêk mekteb bîyo.

-Şima o wext tirkî zanaynî?

Fexredînê Şêx Tahirî: Ney, ney, çî tirkî çî hal! Ma Xoşmat ra şîy. Ma Xoşmat di kirdkî qalî (qisey) kerdinî. Maya mi kurmanc a, ma mîyonê keyî di kurmanckî qalî kerdinî, teber a kirdkî qalî kerdinî. Zerey keyî di zî mi tikê wayonê xwi di kirdkî qalî kerdinî tikê wayonê xwi di zî kurmanckî.

-Çirê wina bi?

Fexredînê Şêx Tahirî: Dadîya tayînî kurmanc a tayînî zî kird a.

-Gelo şima uca semedê tirkînêzanayîşî ra zehmetî dîy?

Fexredînê Şêx Tahirî: De vinde ez aye vaca. Ma senî ki resay wuca, tirkon başle kerd “Kürt! Kürt! Kürt!” Va “Atatürk’e karşı gelen Kürtler geldi!” Ma fetelnaynî. To dî heşa merdim senî kerra erzeno kutikî, ayhewa (winî)! Hetanî ke ma întibaq kerd ma zav ezîyet dî.

Ay zimiston ma ay bon di perîşan bîy. Babîy mi şî şîrêz ard, kaxit ard, muqawe ard, ay pencerey saxlem girewtî. Ay zimiston serd ra, haşa destawi ma di nêedelîyaynê (nêvindertnê). Wesar ki ame babîy ma va “Ez hinî îta nêvindena”.

-Verê ke şima surgun bibîy, dewe de halê şima hol bi?

Fexredînê Şêx Tahirî: Hol bi. Citi bî, heywonî bîy. Îdarey ma zav hol bi. Wuca nişka ma kewtî ay hal. Babîy mi wexto ki Serda Hênî di bi, erazîy yê bîy, tapukerde bîy. Enê tapuyî tim muhafeze kerdibîy, xwi reydi ardibîy wuca zî. Wuca vatê “Bewnî, welat di ez wayîrê mal û halî ya”. Yanî çiyê ki wuca daynî ma, bedelsiz nêbîy.

Wexto ki ma surgun bîy, se-se û poncas zerdê (altunê) babîy mi bîy. Wuca serri di da-des hebî zerdî wîrdi (hurdî) kerdinî, pê xe-le-me-le erînaynî, ma îdare kerdinî.

Ma ki bonê verênî ra vecîyay, babîy mi yewna bon kîra kerd. Ma bîy cîronê yew armenî, nomey yê Boxuz bi.

Yew doxtoro armenî bi, Serkîs. Merdimo baş bi. Zav holê yê ma rî bîy. Çiqas ki nêweşê ma bibînê, tedawî kerdinî.

Bonê mayê newî di çar heyî odey bîy. Her ode yew cinî tede mendinî. Wayîra bonî zî yew cinîya extîyari bî. Îkîde bîr vatinî “Nedîr bu, lank lank kapıları vuruyon, bizi rahatsız ediyon!”

Ay zimiston ma wuca mendî, babîy mi yewna bon dî. No bon kehen bi la zav rind bi. Yew mehla newa di bi, yew mehla en luki di. Bexçey yê bi. Yew bono hîrêqat bi, qomple axşap, tikê zî kerrey bîy. Wuca di eno bonê ma yê hîrini bi. Wesar ki ame, babîy mi eno bon rijna, newe ra viraşt; bon rind bi. Ma duyey serrî ay bon di mendî.

-To uca dest bi mekteb kerd?

Fexredînê Şêx Tahirî: Ma mekteb nêwend ki! Ma wuca yewêk zî nêşî mekteb.

-Çirê? Mekteb çin bi, yan şima nêşîy?

Fexredînê Şêx Tahirî: Mekteb bi. Babîy mi hêrs bibi, ona (wina) înad kerd, va “Ez nêersawena mektebê Kemalî”. Ma keye di wend. Babîy mi ders daynî ma. Hem erebkî, hem tirkî. Ma lezi tirkî musay. Ez hem babîy xwi ra hem zî kuçon di yazinuştîş musaya.

Babîy mi nêverdaynê ma keye di tirkî qalî bikîy. Dîrektîf daynê, vatinê “Şima teber a serbest î, çiqas tirkî qalî kenî bikî feqet zerey keyî di ziwonê xwi qalî bikî. Nêki ma ziwonê xwi xwi vîra kenî. Şima zerey keyî di yew qala tirkî zî bikî, ez qebul nêkena!”

-Şima heta key uca surgun de mendî?

Fexredînê Şêx Tahirî: Ma hinzar û new sey û hîris û hîrê [1933] di şîy, hinzar û new sey û çewres û hewt [1947] di efû bîy, ma agêray amey welat. Ma çares serrî û hewt aşmî surgun di mendî.

Wexto ki ef vecîya, ez îta bîya. Ez efûy ra ver, aşma hezîrani di, bi qaçaxî ameya welat.

-Ti senî ameyî?

Fexredînê Şêx Tahirî: Ez remaya, ameya.

-Ti trêne wenîştî ameyî?

Fexredînê Şêx Tahirî: E, ez pê trêne ameya.

Esas ez di rey remaya. Hinzar û new sey û çewres û ponc di mi dadîya xwi ardi, berdi hemamê Çêrmûgi.

-Çêrmûga Dîyarbekir?

Fexredînê Şêx Tahirî: E. Ez hema poncês serre bîya. Ez çimakerde bîya. Babîy mi ewnîya qabîliyet mi di esto. Ma zî wuca îdaresiz î, îta dost û ehabî biney yardim kenî filan. Çewres û şeş di ez hewna ameya.

Vinde ez îta di yew mesela vaca. Malkara di yew Domuzcu Ehmed Efendî bi, yew zî lacê yê bi, nomey yê enka nîno mi vîrî; ma ra zav hes kerdinî. Lacêkêko temîz bi. Yew zî Qadoy 'Ela bi, Dêrik ra bi. Hirê lacê yê bîy: Evdirehman, Kemal û Bedirxan. Yew biray yînî badê bi belediye reîsî, par-pêrar şî rehmet. Soyadiy yînî Mercan o. Enê dêrikijî zî surgun ameybî Malkara. Zav cesur bîy. Xwira yê resay wuca, ma xelesîyay. Bîy hamîyê (hîmayekerdoxê) ma. Rojêk Kemalê dêrikijî, eno lacê Domuzcî Ehmed Efendî kut. Pere ti ra waşt, nêda, kut. Evdirehman feqîr bi la ay wir dî birayonê bînon ra şarê wucay tersaynî. Wexto ki Malkara di qîrraynî, başçawuşî zî nêewtonaynê vengê xwi biko. Nengî çînaynî, vatinî “Çiqas bajar esto ez pêrunî sîn kaf kena”. Sînema newe ameybî qeza. Rojêk ez û ay lacê Domuzcî Ehmed Efendî ma sînema seyr kenî. Fîlim zî seyahetê Ataturkî ser o yo. Ataturk'un Dîyarbekir zîyaretî filan. Ataturk şîyo Maden, Dîyarbekir; filim ay cayon musneno. Mi va “Ez nîzdî di şîna wuca”. Mi fek ra vecîyay mi ena va. Raşta zî ez di-hîrê rojon ra pey şîna. Va “Ti şêrî ez gerrey to kena”. Mi pîzey xwi di va “Lîya qey mi ena qali vati, kaşka mi nêvatinê”. Ez ti ra cigîrîyaya, parqêk zav weş bi, ez şîya wuca tena ronîştta. Mi dî yo û imbazê xwi amey wuca mi ra daşt ronîştî, va “Mi şon di yew qali vati, cay ti cîddî nêhesebnî. Ti xwi rî şînî ya zî nêşînî, benî ne îlgîlendîrîr”.

Gerek merdim îtiraf biko, şarê ay qezay zav hol bi. Verê cû biney pîsîtî kerdî la badê ewnîyay babîy mi însone zonaye wo, qarşî ma zav holî bîy. Babîy mi ki efûy ra pey agêra welat, belediye reîsî û şarê wucay ra çar sey-ponc sey tenî bi îmza, telgraf erşawit, va “Seni bu kaza istiyor. Boşlukta kaldık, gel buraya”. Babîy mi cewab da va “Ez zav teşekur kena, îta memleketê min o, ez nîna”. Wuca, wextê Herbê Dinya di, babîy mi roj bi roj herb taqîb kerdinê, yînî rî xeberî vatinê, yorum kerdinê. Radyo û xezetey yînî babîy mi bi.

-To vatbi Şêx Mehdî Efendîyînî day Hayrabolu. Şîma û înan yewbînî dîynî?

Fexredînê Şêx Tahirî: Ma zî ezîyet dî la Şêx Mehdî hina zav ezîyet dî, zav perîşaney dî. Ma reyna xebetîyaynî, ma îdare kerdinî. Yo hina

feqîr bi. Yewê yê yê ki kar bikerdinê çin bi. Lajê yê Husamedîn bibi esker.

-To çi kar kerdinê?

Fexredînê Şêx Tahirî: Mi bayîyîya xezetî kerdinê. Rojêk babîy mi şino Îstanbul, wuca Cemal Bardakçi vînenê. Mi verê zî to rî behs kerdbi, Cemal Bardakçi wextê surgunbîyayîşê ma di walîy Elezîzî bi. Dima emeklî bibi, şibi Îstanbul. Wuca yew xezete vetinê, nomey yê Babacan bi; heftelix bi. Başyazarê xezetî zî Cemal Bardakçi bi. Babîy mi Îstanbul di yê vînenê, vono “To ma surgun kerdî, debara ma nêbena”. Yo zî vono “Ez şima rî xezetey xwi bierşawa, wuca biroşîn; çend heyî (hebî) roşîyay ma ay gore heqê şima donî”.

Şarê Malkara zav xezetey “Koroğlu”y wendinê. Koroğlu zî heftelix bi. Ma rî se heyî Babacanî ameynê, mi rotinê. Hetê maddî ra faydey enê gurî ma rî bi.

Malkarayijon vatinê “Yahu Koroğlu getirip sat”, la ma Babacan rotinê. Qicon vatinê “Babacan’ı, kim öldürdü o sıçanı?”

Ma gunluk xezeteyî zî ardinê: Cumhuriyet, Son Posta, Vakit... Ma ê zî rotinê.

-Esas to ma rê behsê Şêx Mehdî kerdinê. Eke ti wazenê ma dewam bikî.

Fexredînê Şêx Tahirî: Haa, ma behsê Apo Şêx Mehdî kerdinê. Rojêk babîy mi va “Ma şêrî Mehdî bivînî”. Ay çax yew herê ma bi. Babîy mi herî wenîşt, ez zî peye, ma şîy. Heta Hayrabolu, ez vono qey çewres û ponc-poncas kîlometre esto. Ay çax erebe çin bi. Ay çax ne Hayrabolu ne Uzunköprü, ne zî Şarköy, erebe nêşînê. Merdim ya at erebesî ya zî heywonî reydi şînî.

Ma şî key Apo Şêx Mehdî û wuca da-des rojî mendî. Rojêk, ez nêzona se bi, Hîşyarê Apo Şêx Mehdî tirkî yew qali kerdî. Mi dî Şêx Mehdî gozligî çimonê xwi ra kerdî, mi ra va “To eşnawit? Hîşyarî tirkî qalî kerd!” Va “Qey ti nêzonî cezay qalîkerdişê tirkî esta? Gerek ti yew seeti yew lingi ser o vindî! Nêm seetî linga raşti ser o, nêm seetî zî linga çepi ser o”. Yew birr da mi, va “Ti zî ver di vîndenê, wa ena linga xwi erd ra nêno! Wexto ki giştê yê resay erd, ti gerek pê birr piro dî!” Ez kerda se “înfaz memuru”! Hîşyarî mecburî yew linge hewa nay. Apo Şêx Mehdî zav esebî bi, wexto ki hêrs bibînî kesî nêewtonaynê vengê xwi biko.

Fexredînê Şêx Tahirî û xanima xo

Yê qarşi di xezetey xwi wend. Mi çend rey da piro, peynî di Apo Şêx Mehdî ewnîya, va “Na hewi (rey) to rî efû, la hewêna nêbeno!”

Apo Şêx Mehdî zav xezete wendinî. Peryê yê bibînî zî nêbinî zî gunlux xezete wendinê. Babîy mi sey yê nêwendinê.

Ma tayê zeman şîy Şarköy. Babîy mi ma erşawitî. Şêx Zilkîfinî deha perîşan bîy. Xwi rî citêr bîy.

-To vatbi ke ti 1946 de, reya dîyine bê xebera îdarekerdoxanê dewlete, Malkara ra agêray welat. To gama bîne 'enî (tam) behs kerdinê, nêmcet mend. Eke ti wazenî behsê ê agêrayîşê xo bike.

Fexredînê Şêx Tahirî: Ez pê trêne ameya Dîyarbekir. Ma trêne de zav ezîyet dînî çimkî sewqîyat, yanî esker dekerdinî, tede ca çin bi. Ameyîşê trêne zî hîrê rojî û hîrê şewî ramitbi. Ez zav betelîyabîya. Ez Dîyarbekir di, Çarşîyo Veşate di şîya yew qehwexane. Mi yew çay werdi û paştîya xwi day dêsê qehwexanî, ez xow [xew] ra şîya. De dîyarbekirijî biney qaba yê; mi dî yew ame va “Qax [kalk] ûlan, burasî otêl mi? Gêt otêle!” Ez şîya Xana Hesên Paşa. Mi di paxnotî day, a şewi wuca rakewta.

Çimey ay xanî pêro sey odeyonê otêli bîy. Otêli zav çin bîy. Baliqçîlarbaşî di Çiçek Palas otêla en lûksi bî. Cay ya di enka Vakıfbank

virašta.

Rojo bîn ez şîya xeraj (garaj). Xeraj zî Berê Koy di, nizdîy cay buroyê kekê to Huseynî di bi. Xeraj di yew licêyij bi, biray Mehmed Dundarî. Yew merdimoz zav mîllîyetçî bi. Wuca mi ponc paxnotî day ke mi berî Hêni. Ez şîna Hêni, key xalonê xwi.

Ez erebî wenîšta şîya la mi nêwaşt ki ez şêra mîyonê Hêni. Ay çax qîyafetê mi biney bati tîpî yo; eki cendirmey mi veynî, vonî neyîn nesî yo. Ez binê Cumayîgi ⁽¹⁾ di ameya war (peye bîya). Cumayîgi di yew kêna yayka (xala) mi zewecnaya ya: Fatma -Ella rehmet biko-. Ez şîya key yay (aye).

Ez hinî kîrr (kilm) birna. Ez ponc-şeş aşmî welat di menda. Ez şîya Dara Hêni, Solaxon, heya Varto. Ay cayon ra doston ma rî yardim kerdinî, ez şîya yîni het. Eno beyntar di, di cayon di gerrey mi bi:

Qasim Çawuş vatinî, yew biray beledîye başqanî Licê Ebdulhemîdî bi, dewa ma di zewecnaye bi, amebi dewa ma di mendinê. Soyadî yîni Tekin o. Biray xwi ra vono “Lacê Şêx Tahirî amew, enê cayon ra gêreno”. Yo zî xeberî dono qaymeqamî, vono “Şeyh Tahir’in oğlu sürgün yerinden gelmiş, burda para topluyor”. Aya ser ra, şewa roşanî, yew çawuş û di cendirmey amey dewi. Mi rî şuphe virazîya, ez a şewi wuca nê menda, ez şîya Gomey Saxata. Saxata ⁽²⁾ nizdîy Dêrqam ⁽³⁾ o, binê Serdi di wo. Serdi di erazîy ma bi. Gomey Saxata zî ê ma bi. Erazîy mawo ki wuca di, ma pinanî (nimitikî) dawo îcare. Ez wazena gelîrê yê bionca pêser. Yew merdim zî bi, eslê yê armenî bi, badê bibi musulman. Yê, sey kahyay, mal û milkê pîy mi îdare kerdinê.

Ez şîya key Mehê Mehmudî. Mehê Mehmudî citêr bi. Ez wuca bîya, mi di lacê yayka mi Sidîq ame. Mi dima amewo. Ona bermiwarî (zerrîzîz) va “Willay gerrey to bîyo, cendirmon babîy mi girewt berd. Eman, ti nêrî dewi ha!”

Şefeqî ez werîšta. Roşan o, her kes ha roşan keno, ez rayîr ra ya.

Ez şîya Comela. De kirdone wo. Sifre ronawo. Sey penderuti (penduriti) filan, werê xwi yê en weşî ronayî, feqet boxazê mi ra nêşinî

1. *Cumayîgi*, yew dewa Hêni ya.

2. *Saxata*, yew mezraya Licê ya.

3. *Dêrqam*, yew dewa Licê ya.

war çimkî roşanê mi heremîyawo, ez tena yaban ra gêrena.

Muxtarê Comela Hecî Emîn bi, yew babaegît bi; her yew destê yê endi bi, xurt bi. Hecî Emînî va “Qaymeqam û yuzbaşî vato ma yenî dewi”. Yê xwi rî semedê yewna çî yenî dewe la senî ki qalê merdimonê hukmatî bi, mi va “Ez deha ena dewi di nêvindena”. Mi biney non werd, yella!

Ez şîya Xana Kela ⁽⁴⁾. Badê, mi da piro şîya Marke ⁽⁵⁾. Marke seke Binê Xeti di bo. Wêra (uca) seke yewna bajarê Kurdîstanî bo. Markijî cesur bîy, fesadî tede çin bî; ma ra zav hes kerdinî. Muxtarê yînî zî baş bi.

Marke ra ez şîya Botîyan, Mistan, Murtezan. Enê hîrê dewî verêna eşîret î, zav baxlî ma yê.

Dewa Emer Axay (Emê Faroy) Kaxkîg esta, Kaxkîg ra cor Remware esto. Remware, dewa Ehmê Husî ya. Hedîsey Şêx Seîdî ra pey mehkumî koyon ra bîy. Ehmê Husî zî mehkum bi. Key Pişarî ra bi. Teslîm nêbînî. Hukmat zor dono dewijon, biney bi peron biney zî bi zorleme. Welhasil dewijî vonî “Ma Ehmê Husî nêkişî, ma nêxelesînî” û Sîwaney (Sîwoney) di erzenî yê ser ki yê tepîşî. Yo zî teslîm nêbeno, vono “ho şima rî!” Yondes dewijî kiştî hema kişîya. Ayê ki kiştî zî merdimê yê bîy. Vatinî çawuş şîyo meytê yê ser, vato “İnsan böyle bir yiğidi öldürür ama bu kadar delik deşik etmez”.

Ez şîya Remware, key Mela Selê Wisî. Mi dî cinîya koy katibî Xemse amey. Xemse, Marke ra bî. Mêrdey ya ereb asillî bi. Sêrt ra day Solon (Tuzla). Înhîsar, yanî Tekel, Marke di soli veceno; eno wuca kerdo memur. Xemse, Melay ra persay va “Mela eno tutek ça ra wo?” Va “Eno lacê Şêx Tahir Efendî yo”. Va “Ti lacê kom cinîya Şêx Tahirî yî?” Mi va “Ez lacê Gulî” ya. Va “Wîî! La ez û Gulî ma holikon di, bi qaçaxî pîya zav mendî”. Ti mevaci ki dadîya mi reydi mehkumî di menda. Xemse şîna keye, dêmek ki mêrdey xwi ra vona “Lacê Şêx Tahirî wuca bi”.

Gerrewo dîyin zî uca bi. Mêrdey Xemse ma ra hes nêkeno, şîno gerre keno.

Yew di rojon ra pey ez Şîqa Tuti di, heyata key muxtar Ehmedî di

4. *Xana Kela*, yew dewa Licê ya.

5. *Marke*, yew dewa Licê ya.

ya. -Yew lacê nê muxtarî Bayram Yılmaz nika Dîyarbekir di wayîrê ORYILî (îstasyona petrolî) yo.- Mi dî lacê yê Mehmud ame, va “Ti zonî cendirmey qey (qandê) to amey, ha cêr ra yê”. Mi biney endîşe kerd la ma dîy cendirmey hetê Mistan ra şîy. Cendirmey ki şîy, Ehmed agêra lacê xwi ra va “Mehmud, qey to Şêxî ra va cendirmey semedê to amey, to o tersna?” Mi ra va “Ma babî to eno ko ra çar serrî muhazeze kerd”.

Raşa zî wexto ki Apo Şêx Mehdî û Şêx Elîriza Efendîyînî şîy, babîy mi îta mend. Çar serrî seke gerilla sawaşi bido, ay koyon ra mend. Başqomutanî yînî babîy mi bi la vurucu quwwet zav bi. Emer Axay Faroy bi, Emînê Mikî bi, Mehme Elî Cewahîr bi. Enê pêro merdimê zav degerlî bîy, hukmatî badê serrey pêrunê tira (dira) kerdî.

Şîyayîşê cendirmon ra pey mi va “Deha ez şîna”. Ehmedî va “Enka ti tersay coka ti şîni?” Mi va “Ney, ney, cara (xora) gurey mi qedîya, ez şîna”. Lacê xwi da mi, ez şîya dewa Ulyan. Ulyan dewa eşîra yexkîg a.

-To behs kerd ke şîma şîy Şêx Mehdîyînî het. Şîma û Şêx Mehdîyînî, keyeyê Şêx Evdîrehîmînî û merdimanê xo yê bînan şîyayînî asan yewbînî bivînî? Kam gama ke şîma biwaştî, verdayînî şîma yewbînî bivînî yan yasax bi?

Fexredînê Şêx Tahîrî: Verê biney zehmet bi. Badê babîy mi qaymeqamî ra îzin waştî, yê zî îzin daynê. Babîy mi gerek îzin bigirewtî la ma qicî bê îzin zî şînî.

Babîy mi yew roj qerar dono vono “Ez îta nêvindena”. Çar cinîyonê xwi û ma heşt qicanê xwi wuca ca verdono, remeno. Verê remayîşê xwi çend zerdî teslîmê keyî kerdî, vato “Pê xwi îdare bikîn, ez şîna Sûrîye, Şêx Evdîrehîmî het”.

-Kam serre wîna kerdo?

Fexredînê Şêx Tahîrî: Ez hol nêzona, texmînen 1935 di filan.

Ma qicon nêzonayînî la cinîyon ra vato. Tayê zerdon zî xwi de gêno, dekeno kemerê xwi, şewî xatir wazeno û dono pîro şîno Tekîrdax.

Hema ki Tekîrdax nêresawo yew xîyanetê kurdon beno, ez ay to rî vaca. Nîzdîy sînore Îranî di eşîra xelikan esta. Enîyon Kurdîstanê Îranî di dabi pêro, îltîcayê Tirkîya kerdbi. Tirkon zî enê erşawitîbî Tekîrdax, wuca erazî dabi yînî, îskan kerdibîy. Yew axay yînî beno; semedo ki yo zî kurd o, babîy mi şîno a şew key yê di moneno. Key yê yew dewa Tekîrdaxî di yo. Babîy mi semedo ki remaye wo, erebî (erebeyî) zî

nêwenîşeno, bi peyatî şino wuca. Wexto ki ay keye di mêmon o, şino desmac gêno. Axa, yanî wayîrê keyî kemerê yê di zerdon vînenno. Axa ki zerdon vînenno, nîyet heremneno; vono “Ma enê bikişî, dest zerdonê yê ser nî”.

-Seke xezîna bivîno!

Fexredînê Şêx Tahirî: E. Babîy mi mehkumey kerda, tecrubey yê esto; wayîrê keyî ra hîlê gêno. Ewnêno ki wezîyet hol nîyo, peron ser o wazenî yê awê dî! Şew pencera ra remeno, şino Tekîrdax.

Tekîrdax ra şino Îstanbul, wuca ra şino Anqara, dima Adana. Adana ra zî vêreno. Wuca tikê kirdî benî, merdimê aqilî benî. Vonî “Enka Efendî ti se ra şinî?” Vono “Ez şina Sûrîye”. Vonî “Di cinîy Şêx Evdirehîmî, çar cinîy to, qicê şima ha Tekîrdax di. Wuca comêrd çin o. Ti enê zar û zêçî ca verdî şêrî nêbeno.” Dono-gêno, poşman beno; agêreno yeno Anqara. Anqara di yew merdim yê ra vono “Şo Mustafa Kemalî ra vaci, belkî şima efû biko”. Babîy mi duşmîş beno, vono “Lîya wexto ki ez şêra Mustafa Kemalî ra efû biwaza, seke ez daway xwi ca verda. Mi rî nêbeno”. Nêşino het. Dono piro şino Îstanbul.

Îstanbul di yew emeklî komîser gerrey yê keno, dono tepîştîş. Vonî “Ti qey cay xwi ra dûrî kewtî”. Babîy mi vono “Ez rehetsiz bîya, ez ameya doktorî het”. Vonî “Niye kaymakama haber vermedin?”

Wexto ki hema babîy mi nêamew, dadîya mi û merrîya (dêmarrîya) mi benî qereqol, îfadey yînî gênî. Persenî vonî “Se ra şîyo?” Yê zî vonî “Ma nêzonî”. Çarnenî nêçarnenî, vonî “Ma nêzonî”.

Vatişon gore, şarê Malkara, ay mehlalî, veynenî ki babîy mi şino zî gerre nêkenî. Kurdî bibînî ka gerre bikî!

-Şêx Mehdî zî ge-ge ameynê şima het?

Fexredînê Şêx Tahirî: Ney. Yo çirey nêameynê, ma şinî yê het. Yo çirey nêgêraynê. Ne şînê Şêx Elîriza Efendî het ne ameynê ma het. Tim oday xwi di bi. Şînê çarşi, xezetey xwi girewtinê ameynê, wendinê.

-1946 de ti agêraybî ameybî welat. Keyeyê şima, may û pîyê to key û senî agêray? Agêrayîşî ra pey şima se kerd?

Fexredînê Şêx Tahirî: Efû ki vecîya, babî mi yew licêyijî rî yew mektub erşaweno. Eno licêyij lacê baltuza pîy mi bi. Yê ay mektub ard da ma. Mektub di vatênê “Efû vecîyawo, ma enê rojon yenî”.

Ez şîbîya Solaxon, Hîşyar û yew xalê xwi yew zozonê Koy Şerefdînî

di raştê mi amey. Hişyar zî qaçax amebi. Va “Ez şina Xinûs”. Şi, cendirmon tepîşt la semedo ki efû vecîyabi, verada.

Ez ameya Serdi. Dadîya mi zî surgun ra pey amey Serdi. Goreyê vatişê yînî, Trakya ra yenî Haydarpaşa, yanî Îstanbul. Ti zonî, îstasyona trêne wuca ya. Çend rojî wuca teber a monenî. Eşya rakenî, ona teber a rakewenî. Kompartman di ney, yew vagona sîyay de yenî. A vagona ki bar û heywonon wenonî. Tede nivîni rakenî, ayhewa yenî. Îhtiyacê xwi yê tuwaletî îstasyonon di vînenî.

Biray mi Necmedîn ay çax Hendek di esker bi. Babîy mi, yê rî zî mektub nuseno, vono “Efû vecîyawo, ma pê trêne yenî. Bê îstasyoni, ma yewbînî bivînî”. Nomey îstasyoni enka nîno vîrê mi, wexto ki trêne resena a îstasyoni, wuca çend deqey yewbînî vînenî. Dima yenî Elezîz.

Yew zomay ma bi, nomey yê Wisif bi, bêrtij bi. Elezîz di, ma tayê zeman key enê Wisif Efendî di mendî. Dadîya mi ay zimiston Serdi di mendi la ma Elezîz di babî xwi het mendî. Bonê Wisif Efendî zav rind bi. Badê va “Sermayey mi çin o, ez bonê xwi roşena”; wesarî ma key xwi ard Pali. Dadîya mi zî amey Pali. Pali di, pîy mi yew bon bi bexçey meywon ra kîra kerd; serra yê se paxnotî. Wayîrê yê, key Hemalon ra key Elî Axay ra bi; verê Sîwaney di mal û milkê yê zav bîyo la badê feqîr kewtbi; va “Ez şina Îzmîr di xebetîyêna”.

Demek ki 1948 bi. Babîy mi va “Hadê ma vecî yew sefer”. Ma weriştî şîy zav dewon ra gêray. Babîy mi nas û dostê xwi dîy. Bewnî, ma Huni ra başle kerd, ma şîy enê dewon: Xaspengi, Akragi, Kêlaxsî, Xeyd, Tawus, Warey Merg -yew nahîye wo, enka baxlî Dara Hênî yo-, Kaxkîg.

Kaxkîg Dewa Emer Axay (Emê Faroy) a. Wuca ma şîy mezêlê Emer Axay ser. Babîy mi yê rî yasîn wend, veyn (veng) da va “Emer Axaa! Bewnî ez ameya!”

Dima ma şîy Çimey Yenî û Şemson. Şemson di ma Mela Ezîz dîy. Badê ma şîy Girnosi. Girnosi, dewa qumandanê meşhur ê kurdon Hecî Kolosî ya. Hedîsey Şêx Seîdî di, yê zav yardim kerdbi. Yo bi xwi şibi rehmet, ma Girnosi di biray yê zîyaret kerdbi.

Wuca ra ma şîy Melekan, ma çend rojî wuca mendî. Dima ma şîy Erzirom. Ma Şêx Selahedîn Efendî yew dewa Tekmanî (Tatosî) di -nomey dewi Duzordî bi- dîy. Mi newe yo dîynî.

Yeno vîrê mi, babîy mi Erzirom di yew tîfing, di astorî û yew zî dîkîş

makînasî erînay. Biray mi Necmedîn zewecnaynî, aya ra dîkîş makînasî erînay. Ma Erzirom ra amey Kanîreş (Karliova). -Nomey a mintîqa Gonîg o.- Wuca dindonê mi deca, babîy mi bêzerri îzin da, ez şîya. Yo wuca mend.

Ez şîya Germaw, Sîmsor, Madragi. Ez Madragi di bîya, yew licêyij zî ame wuca mêmoney. Dewijon va “Licêyijon rê ca çin o”. Qey? Va “Dizdî kenî”. Ez zî warizay serdijon a ya, mi va “Enê xalonê min î, dizdî nêkenî”. Yo zî wuca mend, zav keyfê yê ame. Madragi ra ez şîya Dara Hênî, key Hecî Seîd Axay. Hecî Seîd Axa ay çax reîsê beledîye bi. Mi ra va “Emşo ti ça di mendî?” Mi va “Madragi di”. Va “To wuca çi werd?” Mi va “hakî”. Va “Xelasey to çin a!” Mi va “qey?” Va “La madragijî miskîn î, cuzamlî yî. To wuca hakî werdî, xwira ti zî cuzam benî!” Ez zav tersaya. Badê va “Metersi, çî nêbeno; mi xwi rî yarî kerd!” Nîhayet ez ameya Pali. Çend rojî ra pey babîy mi zî ame.

Dadiya mi va “Ti musade kenî ez wazena şêra Serdi”. Ma surgunî di zav ezîyet dîy. Çar cinî bîy, pênêkerdinî. Babîy mi va “Madem ona ya, şêrîn. Xwi ra wuca erazîy ma estî, biromîn”. Ma deha şîy Serdi.

Babîy mi tim telebey yê bîy. Heywonê yê zî ay telebonê yê weye kerdinî.

-Dersê çîyî daynê teleban?

Fexredînê Şêx Tahirî: Dersê Qur’anî, dersê şerîetî. Hetta dersê coxrafya û astronomî.

-Babîyê to bi xo kotî (ça) ra coğrafya û astronomî musa bi (bander bibi)?

Fexredînê Şêx Tahirî: Surgin di bonder bi. Babîy mi matematîk ra zav hes kerdinê. Meraqê yê felekîyatî [astronomî] ser o zî zav bi.

Îlmê erebkî di Şêx Elîrizay ser ra çin bi, feqet key ma di di merdimê alimî bîy. Apo Şêx Mehdî zav hol tarîx zonaynî. Ti tarîx ra çi bipersaynê, zonaynî. Mesela ti bipersaynê “Dêrey (6) ra filan keye ça ra amewo?”, yê zonaynî. Ecayîb zonaye bi. Babîy mi hem mela bi hem zî coxrafya û astronomî weş zonaynî. Mesela xerîta di peymawitînî, vatinî îta ra heta Amerîka endi (hende) kîlometrey î. Enê çîyon, wexto ki ma surgun di bîy, Malkara di yew elewî ra musa. Beledîyeya Malkara di yew muhendîs

6. *Dêrey (Dêran)*, yew dewa Pîranî ya.

bi, elewî bi, yew merdimo zonaye û efendî bi. Elewî zekî yê. Enê muhendîsî karê teknîkî yê beledîye kerdinî. Babîy mi zav meraqlî bi. Yo û babîy mi bîbîy dostê yewbinî. Dersê cebîrî daynî babîy mi. Babîy mi, semedê îlmê yê ra, zav qîymet daynê yê. Ay hesab biki, rojê vato “Ti gerek şêrî mi rî yew şuşa reqî bîyarî”, babîy mi yê rî yew şuşa reqî berdi; meqsed wa nêcigîrîyo (nêqehirîyo). Îşte ay îlmî ay merdimî ra bonder bi.

Mesela ça ra abî? Ma behsê feqîyonê yê, telebonê yê kerd. Babîy mi, enê dersî zî daynê feqîyonê xwi. Feqîyonê yê ra Ehmed enê çîyon weş musabi.

Fehmî Efendî (Fehmîyê Bîlalî) vatinê:

“Şêx Tahir zekâ taşkınıdır,
Şêx Mehdi zekâ şaşkınıdır.”

Seferberlîg [Cengê Dinya yê Yewine] di babîy mi yuzbaşî bi. Herbîye di nêwendibi feqet wextê herbî di mîlîs yuzbaşî bi. Hecî Îsmail Axay Dara Hênî albay bi, babîy mi yuzbaşî bi.

-Kamcîn cephe di bi?

Fexredînê Şêx Tahirî: Wexto ki oris amew, Cephey Heşek Meydanî di.

-Tirkî vanî “Eşek Meydanı”, uca de?

Fexredînê Şêx Tahirî: Tirkî vonî “Eşek” la nomey yê yo raşt Heşek o, kirdkî yo. Semedo ki wuca heşî [bi tirkî “aylar”] zav bîy, vato Heşek. Tirkon Heşek kerdo “Eşek”.

-Baş o, şîma Pali ra amey Serdi. Dima to se kerd?

Fexredînê Şêx Tahirî: Mi areyke (tayê zeman) Hênî ⁽⁷⁾ di areyke zî Firdês ⁽⁸⁾ di, medrese di wend.

Dima ez zewecîyaya, şîya Licê.

-Melayê şîma kirmanc (kird) bîy yan kurmanc? Kirmanckî (kirdkî) yan kurmanckî ders daynê şîma?

Fexredînê Şêx Tahirî: Melay ma yê kurmancî zî bîy, kirdî zî bîy. Tayînî kurmanckî tayînî zî kirdkî ders daynê ma. Hina zav kurmanckî daynê.

7. *Hênî*, yew qezaya Dîyarbekir a.

8. *Firdês*, yew dewa Licê ya.

-Ma het hedîsey Şêx Seîdî ra vanî Herbê Şêx Seîdî. Wexto ke Herbê Şêx Seîdî Pîran de dest pêkerd, babîyê to Şêx Tahir kotî bi?

Fexredînê Şêx Tahîrî: Ti zonî la reyna zî ez wazena zav kîrr vernîya hedîsî vaca. Şêx Seîd Efendî ay çax Xînis di moneno. Pesê yê zav o. Şêx Elîrîza beno Heleb di roşeno, wuca ra şîno Îstanbul, Seyîd Ebdulqadirî vînenno. Ebdulqadir û yo îstîşare kenî, durumê cemîyetî (örgüt) û kurdon ser o qalî kenî.

Şêx Elîrîza Îstanbul ra agêreno yeno Erzirom, key Xalid Begê Cibrî. Şêx Seîd zî key yê di mêmôn o. Seyîd Ebdilqadirî çî vato, Şêx Elîrîza yîni rê vono. Wuca Şêx Seîd, Xalid Begê Cibrî ra vono “Kemal zav zonaye û qurnaz o. Qabilîyêtê yê yê îstîdracî û îqna zav o. Ti pê nêşkenî. Xwi muhafeze biki”. “Îstîdrac” kelîmeyêka erebkî ya, manay yay “quwetê şeytanî” yo. Xalid Beg vono “Şêx efendî, ti çî yê endi pîl kenî! Ez hunerê yê zona”. Wirdêk (hurdi) diyo.

Wexto ki Kemal amew Erzirom, Xalid Beg diyo. Vonî cinîya yê destê Xalid Begî tepîştö, yê vato “Halit Bey sofudur, abdesti bozultur”.

Tabî Kemalî rî raporî şîni. Vonî “Xalid Beg tehlîkelî yo, teşkîlat saz kerdo”. Badê, nişka yê tepîşenî, benî Bidlîs. Wexto ki topraxê Kor Huseyn Paşay [serekê eşîra Heyderan] ra vîyarnenî, Xalid Beg yê rî yew mektub erşaweno. Tabî nêşkeno akerde binuso, rumuzlî nuseno. Vono “Yew pes sere birni, bulxur virazi; goştî bulxurî ser ni, bulxurî yê ona seke gonî ti ra bêro war. Çewres zerdî zî deki bin û mi rî bierşawî”. Yanî wazeno vaco “Bana kırk tane silahlı gönder”.

Kor Huseyn Paşa yew merdimö cahîl bîyo, mektubî woneno, mesela fam nêkeno. Nêvono “Eno Xalid Beg bulxur û zerdön pê se keno?” Fam nêkeno û raştö bulxur virazeno, pes sere birneno, sur keno; çewres zerdî zî dekeno bin, yê rê erşaweno!

Xalid Beg û Yusuf Zîya Beg berdî, Bidlîs di şehîd kerdî. Teşkîlatê Azadî bêwayîr mend. Aya ra pey lîderî day Şêx Seîdî.

Rojêk qaymeqamê Xînisî ti ra vono “Îfade için seni Bitlis’e göndereceğiz”. Vono “Kıştır, ben gidemem. İfadem alınacaksa al”. Fam keno ki wazenî yê tepîşê. Xînis ra şîno Şuşar. Şuşar mintîqa Tekmanî di yo. Wuca yew kongre virazenî. Dima şîno Varto. Kurdonê elewîyon ra eşîra xormekî rî mektub nuseno, vono “Ena mesela millî ya, mesela xelasî ya. Bêrîn ma sunnî û elewî pîya hereket biki”. Reîsê eşîra xormekî

enê tekîfî qebul nêkenî û mektubê Şêx Seîdî qaymeqamê Vartoy rî erşawenî, yanî xeberi donî hukmatî⁽⁹⁾. Ti ra pey şino Solaxon, Çan -şêxonê Çanî vînenî-, mintiqa Çewlîgî, Dara Hênî. Dara Hênî di Hecî Îsmailînî vonî “temam”. Şino Warey Merg, şino reseno Licê.

Fehmî Efendî [Fehmîyê Bilalî] dawa wekîlî bi, se avûkat. Yo bi xwi kurmanc bi. Yê tim mi rî vatinê: Dîyarbekir di cemîyet (örgüt) wezîfe dono yê, vono “Şo, ti ça (kotî) Şêx Seîd Efendî resay, yê ra vaci wa enka nêgêro (nêgeyro), durum musaîd nîyo. Wa muheqqeq û derhal agêro, koyon di xwi muhazeze biko hetanî ki zemanê ma bêro”. Vatinê “Derhal mi rî yew astora rewoni kîra kerdi, ez wenîştî û bêvindertiş şîya”. Mintiqa Licê di, nîzdîy Qilêdarî di, yew mezra di reseno Şêx Seîd Efendî. Miletî zav a, qebralix o. Vatênê “Senî bizî şonî sole ser, ayhewa şar şînî Şêx Seîd Efendî het”.

Fehmî Efendî qebralixî mîyon di nêşkeno yê di qalî biko, babîy min û Apo Şêx Mehdî ra vono “Biney îstîşarey min û Şêx Seîd Efendî esto, şima se kenî bikîn, mi biresnîn yê”. Vonî “wa bo”. Licê di, şewî, vilabîyayîşê mileti ra pey, Fehmî Efendî û Şêx Seîd Efendî qalî kenî. Fehmî Efendî vatişê cemîyetî yê rî vono, yo zî vono “Temam. Ez îta ra agêrena, ver bi Dara Hênî şina. Ay cayon ra monena”.

Babîy mi, Apo Şêx Mehdî û Ehmed Keyay Serdi –hukmatî badê îdam kerd- zav îsrar kenî, vonî “Timo ki ti endi ca amey, bê emşo zî Serdi di bimoni”. Şino Serdi. Rojo bîn Salih Begê Hênî yeno, vono “Îlleh ti gerek bêrî Hênî, bibî mêmone mi”. Salih Beg zî yew merdimî zav ercaye bîyo, yê nêşikneno, şino Hênî.

Inhew (nara) pîranîjî, qelbînîjî⁽¹⁰⁾, dêreyîjî pêhesîyênî. Şêx Evdîrehîm da-se suwarî dono vernîya xwi, yenî Hênî. Çarşîy Hênîy pîrr beno. “Xeyr o?” Vonî “Willay Efendî ma wazenî ti bêrî Pîran”. Vono “La wextê min û ameyîşî nîyo!” Vonî “Willay ti gerek bêrî”.

Yeno Pîran. Pîran di waazon dono. Ay sire di çend mehkumê qelbînîjî û dêreyîjî zî wuca benî. Welî Hedîki û çendna mehkumî. Cendirmey yenî vonî “Enê mehkumon teslîm biki”. Şêx Seîd Efendî zî vono “Ez

9. Eşîra xormekî ra M. Şerîf Fîrat zî na mesela nuştî. (Biewnî: Fîrat, M. Şerîf, Doğu İlleri ve Varto Tarihi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 5. baskı, Ankara, 1983, r. 171)

10. *Qelbîn*, yew dewa Pîranî ya

senî mêmnonê xwi teslîm bika? Ez ki şîya şîma xwi rê badê tepîşenî bitepîşîn". Qumandan vono "Ney, şîma gerek teslîm bikîn!"

Ay beyntar di çend mehkumî dêsê bonî qul kenî, vecîyênî teber. Welhasil Şêx Evdirehîm zî mudaxele keno, sîleh teqeno. Hinî hedîse dest pêkeno.

M. Tahir: Şêx Seîd Efendî vono "Evdirehîmî tepîşîn!" Aboy Gureyon 'enî keno ki yê tepîşo, Şêx Evdirehîm yew lemati (sîlla) dono piro, yê er ra keno.

Vonî ay wexton hepisxaney Pîranî, Dizik di bîyo. Tayê şonî berê hepisxanî şiknenî, key Axay ra Xatuna Kori zî şona. Çend merdimê yay hepisxane di benî. Berî şiknenî, yîni vera donî; Xatuni keyf kena, tilîlî oncena!

Vonî key Axay ra Şêxmus Axa zî vecîyawo bonî ser, tirkî vato "Bîlumum hucûm!"

-O wext Şêx Tahir bi xo kure bîyo?

Fexredînê Şêx Tahirî: Serdi di bîyo. Apo Şêx Mehdî zî wuca bîyo.

Babîy mi Apo Şêx Mehdî ra pîlêr o la Şêx Seîd Efendî ra da-vîst serri şenikêr (qijêr) o. Dadîya babîy min û Şêx Seîdî yew nîya. Dadî û babîy babîyê mi ki şinî rehmet, babîy mi Şêx Seîd Efendî ra vono "Keko, ti

Şêx Evdirehîm (birayê Şêx Seîdî)

îzinê ma bidî ma eno memleket ra şînî”. Şêx Seîd vono “Qey şima şînî?” Vono “Willay ma wazenî şêrî. Çila çila ver di roşn nêdona”. Hecî Îsmail Axay Dara Hênî rî yew mektub nuseno, vono “Biray mi ha yenî wuca, eleqedar bibi”.

Hema seferberlîg nêbîyo. Babîy min û Şêx Mehdî şînî wuca. Çimey Yenî di babîy miyînî yew bon virazenî, babîy mi Amîna Xanîmi zî mare keno.

Wextê seferberlîgî di, semedo ki oris yeno, şar ver bi rojawan û cenûb koç keno. Ay wext çar biray yînî yê bînî, yanî Şêx Seîd, Bahadîn, Dîyadîn û Necmedîn donî piro yenî Pîran. Pîran di, key Pîrzeyd Axay yînî mêmone kenî, qonaxê xwi donî yînî.

Seferberlîg ki qedîya, enê reyna agêray tepîya şîy la Şêx Evdirehîm nêagêra, Pîran di mend.

Wextê seferberlîgî di, babîy mi û Apo Şêx Mehdî zî şîy Serdi.

Hedîsey Pîranî [1925] ra ver, verê ki Şêx Seîd Efendî şêro Licê, babîy min û Apo Şêx Mehdî şînî yê vera, Warey Merg di resenî yê.

Ez xwi vîr a nêka, wexto ki kurdî dekewenî zerey Dîyarbekir, Şewqî Begî (pîy Mustafa Ekinci) se kerdo, ez wazena îta aya vaca. Kurdî ki romenî Dîyarbekir ser, tayê kirdî dekewenî zerey Dîyarbekir. Vonî kurdî ki resenî zerey Dîyarbekir, moralê qumandanê tirkon Mursel Paşay zav heremêno, wazeno teslîm bibo. Vato “Askerin katliamını önlemek için teslim olalım”. Feqet Şewqî Beg cesaret dono yê, vono “Bunlar üç-beş çapulcudur, bir şey yapamazlar”. Netîce di, ay kirdê ki Dîyarbekir di bîy -ayê ki eleqey yînî û Hedîsey Şex Seîdî çin bi zî- pêro tepîştî kiştî.

Vonî wexto ki kirdî dekewtê zerey Dîyarbekir, îmomê comîy Elî Paşay sela daya, dima kurmanckî vato “Gelê cematî! Eyro rocê ma vecîyawo; ordîy Şêx Seîdî kewt Dîyarbekir, ma Dîyarbekir girewt!” Eskeron ay îmom zî tepîştî, îdam kerdo.

-Şewqî Beg merdimê Îttîhad-Terakkî bi.

Fexredînê Şêx Tahîrî: Vonî yê ra nêbînê Dîyarbekir gîrîyabi.

-Gîrîyayîşê (tepîşîyayîşê) Şêx Seîdî dima, lajê yê Elîrîza, Selahedîn û biray yê Şêx Mehdîyî şîy Kurdîstanê Rojhelatî, yanî Kurdîstanê bindestê Îranî. Uca tepîşîyay. No şîyayîş de û dima se kerdo?

Fexredînê Şêx Tahîrî: Şêx Seîd Efendî hema (hîna) nêtepeşîyawo, Varto ra tikê altunon erşaweno Şêx Elîrîzay rî. Şêx Mehdî zî dêmek ki

ay sire de Xinis di bîyo. Yê û tayê serekê eşîra hesenan, zirikan filan pêkenî, qerar donî ki biremî şêrî Îran. Mîyon di merdimê namdarê sey Keremê Qolaxasî, Elîcanî filan zî estî. Grûbêka pîli virazîyêna, se û poncas suwarî benî.

Şinî Koy Tendurekî. Ay cayon ra nonê yînî, heme çiy yînî qedêno; vêşon monenî, perîşan benî. Heta deyîra yînî esta. Şêx Elîrizay ra vonî “Efendî, eyro yew fitwa (fetwa) bidi, ma astoron sere birnî, borî (biwerî). Willay ma gêsti mireni!” Şêx Elîriza vono “Ez fitwa dona. Gerçî mezhebê ma [şafî] di ney, feqet mezhebê henefîyon di goştê astoron werîyêno”. Vono “Mecbûriyet ra goştê xozî zî werîyêno”.

Bîrayonê Şêx Seîd Efendî ra Mehdî û Dîyadîn, laconê yê ra zî Elîriza, Xîyasedîn û Selahedîn ena grûbe di benî.

-Qusur meewnî, ez qala to birnena. Nê çîyanê ke ti nika ma rê vanî, kamî to rê vatî? To kamî ra eşnawitî?

Fexredînê Şêx Tahirî: Hecî Mamoy vatinê. Hecî Mamo, Serdi ra bi û bir numaralî merdimê Şêx Mehdî bi. Mêrdey yayka mi bi. Yo bi xwi yînî reydi nêbîyo la eşnawita. Ma enê hedîseyî sewbî merdimonê ma ra zî eşnawitî. Sewbî merdimon zî enê qalî teyîd kerdî.

-Mi fam kerd.

Fexredînê Şêx Tahirî: Enê şinî resenî sînore Îranî. Mesulê Îranî, sînora ra pîlonê xwi rî xeberî erşawenî, vonî “Se û poncas suwarî amey, îltîca heqqî wazenî. Ma se kî?” Şah vono “Sîlehonê yînî bigîrîn, wa bêrîn”.

Qomutan vono “Sîlehonê xwi bidîn”. Vonî “Îran e, cîyê mêran e! La eki ma sîleh donî, qey ma teslîmê Tirkîya nêbîy?” Qomutan vono “Ê ma ena wo. Eki şima îltîca kenî, şima gerek sîlehonê xwi bidîn”.

-Kamî vato “Îran e, cîyê mêran e”?

Fexredînê Şêx Tahirî: Merdimonê eşîretî vato.

-Ez pêhesîyaya ke Şêx Elîrizay vato “Eke ma çekê xwi bidaynê ma do bidaynê Dewleta Tirkîya”.

Fexredînê Şêx Tahirî: Ney. Ma heme çî raşt qalî bikî. Şêx Elîriza zono ki wexto ki merdimî îltîca kerd gerek sîlehê xwi bido. Sîlehlî îltîca nêbeno.

Eskerê Îranî û merdimê eşîretî tifingon pêra nonî. Esker tifing panono, yê zî eskerî ra nonî. Teq-req yewbînî ra nonî, çend eskerî û çend kurdî kişîyênî. Datê (apê) mi Dîyadîn zî şehîd beno.

Şêx Elîriza, Şêx Xîyasedîn, Şêx Selahedîn û Şêx Mehdî teslîm benî feqet eşîret olduxî gîbî kewto yew xarnîzon (garnîzon), boş (veng) yew qışle, ber kilit kerdo; vonî “Ma sîleh nêdonî”.

Wuca, rojêk Urûmîye (Rizaiye) di, Şêx Elîriza Efendî benî walî het; Apo Şêx Mehdî, Şêx Xîyasedîn û Şêx Selahedîn zî yew qehwexane di benî. Pawenî, Şêx Elîriza nîno, Şêx Mehdî zî şîno walî qonaxî.

Demek wexto ki Şêx Elîrizay benî, yew muhafiz yew qundaxê tifingî dono serey yê ro. Gonî ti ra yena. -Tikê eskerê yê zî kişîyay ya.- Şêx Mehdî şîno walî qonaxî, ewnîyêno ki gonî serey Şêx Elîrizay ra yena, hêrs beno. Vono “Eyb o, biney bişermayîn! Şîma yew dewleta tarîxî ya, şîma senî serey yew multecî şiknenî!” Şêx Elîriza vono “Apo, goş pa mekuwe, muhîm nîyo”.

Şêx Elîrizay ra vonî “Merdimonê xwi ra vaci, wa teslîm bibîn. Eki teslîm nêbîy ma benzîn piro kenî, bînaya ki tede pa veşnenî”.

Şêx Elîriza ewnêno ki mesele ciddî ya, pêruna qetl kenê. Dono piro şîno berê ay xarnîzonî ver, vono “Bêrîn teslîm bibîn”. Vonî “Ma nêbenî”. Vono “Berî akîn”. Berî akenî, senî Şêx Elîrizay gênî zere, vonî “Deha gurey ma saxlem bi, ma bindî (qet) teslîm nêbenî”. Şêx Elîriza yînî rî çend seetî nesîhet keno vono “Heyran, ona nîya, mekîn; ena yew dewlet a, quwetê ma çin o”. Dima sîlehonê xwi teslîm kenî.

Ti ra pey pêro kerdî hepisxane. Çend aşmî hepisxane di mendî. Hetta Şêx Selaheddînî vatinê “Apo Şêx Mehdî û Şêx Elîriza kelepçey kerdibîy, nobeçî reydi, pîya berdinî tuwalet. Şêx Mehdî endi ki xururlî bi, non nêwerdinê, loqrey xwi ziwa kerdibîy; vatinê wa ez birazay xwi het nêvecîya teber (destawa xwi nêka). Yew perîşanî mîyon di bi, cilê yê endi ki dirrîyabîy, çewres-poncas filketi dabîy şalwaronê xwi ro. Rojêk yew doktor vîyart, Şêx Mehdî hêrs bi, fariskî va ‘Şîma rê eyb nîyo? Şîma goya dewlet a. Merdimê multecî amey îta, şîma kerdî esîr; şîma kelepçon reydi benî destawî’. Doktor zî qey şîno walî ra vono. Aya ra pey deha tek bi tek berdinî tuwalet”.

Şêx Selaheddînî vatinî: “Rojêk ma dî di nobetçî amey, va ‘Şahî ra emir amew’ û ma veraday. Va ‘Heqê şîmayê îltîcay çin o, îta ra vecîn!’. Ma zî da piro şîy key yew armenî.”

Eno armenî, armenîy Xinisî bîyo. Xinis ra remawo, şîyo Îran. Key (ailey) ma ra zav hes keno. Senî Şêx Mehdîyî vînenno, bermeno, vono

“Şima qicê Şêx Mehmud î, eno çî hal o?” Yîni rê zav yardimcî beno. Wer û cilon dono yîni.

Ti ra pey şîni Îsmâil Axay het, yanî Simkoy het. Îsmâil Axa heqqeten wuca sey hukumdarî bîyo. Gelekî zeman key yê di monenî, îlgî ramojneno (nawnenno) feqet Şêx Elîrîza ewnêno ki zav zulumkar o. Yê rî nesîhet keno, vono “Ti degerlî yew merdim î, qarşî merdimonê xwi neheqî meki”. Wuca ay merdimonê dor-marey yê ser o întîbayêka baş verdono. Semedê enay ra Îsmâil Axa yê ra qicix gêno. Herhalde xwi het vono “Lacê Şêx Seîdî amewo pîlîtî mi ra gêno. En îyîsî ma enê bikişî, ti ra bixelesî”. Yew xizmikarê Îsmâil axay bîyo, merdimêko zav baş bîyo. Şewi yeno Şêx Elîrizay ra vono “Şêxê mi, gorewo ki mi fam kerdo, Îsmâil Axa to ra zav decawo. Ez tersena to rî yew bela bîyaro, to bikişo. Ti lacê Şêx Seîdî yî, ti heyf î. En hol ti biremi. Ez şewi şima rî yew beled (rêber) ona, wa şima îta ra bero”.

Raşt a zî şewi yîni rî astoron onî, -Îsmâil Axa pênêhesîyêno- remenî.

M. Tahîr: Ez zî pêhesîyaya, vonî dîwanê Simko Axay bîyo, sey şûra. Wexto ki qerar gênî, meşweret kenî. Rojê yew mesela hessasi bena, tek bi tek merdimonê xwi ra parseno; fikrê Şêx Elîrizay zî parseno. Şêx Elîrîza fikrê xwi vono, fikrê yê ziddê Simko Axay beno. Dîwanê yê, fikrê Şêx Elîrizay raşt weyneno. Simko Axa weyre ra qicix gêno. Seke vaco “Senî dîwan fikrê mi ney, fikrê Şêx Elîrizay tesdîq keno!”

Fexredînê Şêx Tahîrî: Wêra ra remenî, şîni Kurdîstanê Îraqî. Wuca, waron di raştê yew xeymi yenî. Şîni xeymi ver ki yew cinî ya, comêrd çin o. Cinêki zav qedrê yîni zona. Yîni rî doşek rakena, balişna ronono. Bala Şêx Elîrizay oncena, vono “Way mi, ti ma şînasnena?” Vona “Ney”. Vono “La qey ti endihey qedrê ma zona? Durumê ma, kîsvey (cilûbelgê) ma hol nîyo.” Cinêki vona “Ez nêzona çira, la mi rê ona virazîya ki şima merdimê degerlî yî”. Şêx Elîrîza vono “Eno biray Şêx Seîdî yo, ma enê hîrê tenî zî lacê Şêx Seîdî yî”.

Wuca ra şîni Barzan, mintîqa Şêx Ehmedê Barzanî. Şêx Xîyasedîn wuca moneno. Şêx Selahedîn şîno Bexdad, Bexdad di kurdê başî benî, yardim kenî; yo herbîye di, qismê pîlotey woneno. Şêx Mehdî û Şêx Elîrîza zî Îraq di monenî.

Apo Şêx Mehdî demeyêk Bexdad di moneno. Wuca tekkîya Şêx Ewdilqadirê Geylanî di dersê tuton (domanan) dono. Inhew zav onurlî

bîyo. Vêşon beno, perey yê çin î; rîy yî çin o (şermayeno) vaco “Ez vêşon a”. Vindeno wextê nonî, vono “Ez şina”. Telebey vonî “Seyda, vindi ma pîya non borî hema şo”. Non enhewa (wina) werdinê. Otêl di rakeweno, perey otêli çin î. Feqet merdimê holî estî. Vatênî “Rojêk ez otêl di rakewte bîya, mi di yew merdimê zonaye û zengîn ame zîyaretîya mi”. -Nomey yê va, enka nîno vîrê mi.- Vatênî “Şewi pîr bîya, nêşono. Ez zona çikî (yew çî) dono mi; ez qayîl a helêk (gamêk) aver şêro, çikî bido mi ki ez enê halî ra bixelesîya. Nîhayet peynî di werişt, wextê xatirwaştîşî di, mi di yew kîse ona eşt tonekey mi, toneki takêş bî. Yo ki şî mi kîse akerd, epey altunî tede bîy. Ez şîya çarşî, mi pê xwi rî çî-mî erîna.”

-Şêx Mehdî Îraq ra pey şîyo Sûrîye. Wuca se kerdo?

Fexredînê Şêx Tahirî: Semedê teşkîlatê Xoybûnî şîyo wuca. De wuca se bîyo, ti ma ra holêr zonî.

-To gama bîne behsê yew armenî kerd, to va “Key ma ra zav hes keno”. Çira keyeyê şima ra hes keno?

Fexredînê Şêx Tahirî: Bewnî ez to rî vaca. Meselay Armenîyon di [wextê tehçîr û kiştîşê armenîyan de] Şêx Seîd Efendî, Muftîy Licê rî û begleronê Licê rî mektub erşawito, vato “Irz û eyalî qetlîam mekîn!”

Muftîy Licê ay çax Ebdulhemîd Efendî bîyo. Badê, lacê yê Seîd zî bi muftî. Hedîsey Şêx Seîdî ra pey wir di zî îdam kerdî. Ebdulhemîd Efendî ders dawo pîy mi û Apo Şêx Mehdî.

Wextê qetlîamê armenîyon di, cendirmey Licê licêyijî bîy. Wexto ki ay tutê armenîyon ardinî Licê, agêraynî vatinî “Qey Ellay rî, komî rî lazim î, enê gedon berîn. Ma mecburî benî, ma emirqulî yî, kişenî”.

Şêx Hesên, datê (apê) Şêx Seîd Efendî yo. Yo zî muftîyêko pîl bîyo. Yê Pali di armenî hîmaye kerdî. Fetwa veta, vato “Armenîyon mekişîn! Kiştîşê yînî qetl o”.

Şêx Tahirî zî tayê nimitî, xelesnay. Mesela may Xenî Sungurî xelesnaya. Ez to rî meselay ya zî vaca: Hecî Îsmâil Axay Dara Hênî -pîy Saît Gökerî-, bacanaxê babîy mi bi. Wextê qetlîamî di, rojêk eno Hecî Îsmâil Axa Mûş ra yeno, ewnêno ki di kênê armenîyon ha remenî. Tutê new-des serre yî. Vono “Bêrîn, bêrîn, kêney mi, metersîn”. Yînî asparê astorî keno, ono Dara Hênî. Babîy mi zî ay çaxon Dara Hênî di beno, vono “Ti ra yewi bidi mi”. Hecî Îsmâil Axa yewi xwi rî verdonno, yewi dono pîy mi. Nomey a kêna tabî armenîkî bîyo, bena musulman, nomey

yay bedilnenî, nomey Încî panonî. Încî nomey cinîya Hecî Îsmâil Axay bîyo, ay nomî panonî.

Pîy mi a geda arda; way mi Sidîqe reydi pîl kerda, sey kêna xwi. Dima daya Hesenê Serdi (datê Xenî Sungurî). Hesenê Serdi, pêrodayîşê Şela Heydan di şehîd bîyo. Şehîdbîyayîşê yê ra pey, pîy Xenî veyva xwi (cinîya birayê xwi) mare kerda. Xenî lacê yînî yo. Ena Încî, surgun ra agêrayîşê ma ra pey wefat kerd.

-Herbê Şêx Seîdî ra pey Şêx Mehdî û Şêx Elîrizayînî şîyê Îran. Şêx Evdirehîm û Şêx Tahir qey nêşîyê? Nêşîyabi şerî yan xora nêşîyê?

Fexredînê Şêx Tahirî: Şêx Evdirehîm û pîy mi nêşîy. Ko ra mendîy, pêrodayîşî yînî sey herbê gerîllay dewam kerdo. Şêx Evdirehîm mintiqay Pîranî û Palî di mendo, pîy mi zî mintiqay Hênî, Licê û Dara Hênî di. Yînî 1925 ra heta ke efû vecîyo [1928] çar serrî mucadele kerdo. Tabî yê tena nêbîy, zav merdimê qehremanî, zav eşîret reîsî zî bîy. Mesela Hecî Kolos, Mistefayê Girnos, Yadê Began (Yadî Mehmudî Ebasî) ...

Zav qehremaney kerda. Mesela yew musademe di hewtay-heştay kurdî yew alayî tarûmar kerda ⁽¹¹⁾. Pîy mi zî wuca bîyo. Hetta vonî qomutanê meşhur ê tirkon Elî Heyder wuca bîyo, xwi nimito. Yew cinîya botîyaniji Elî Heyder dekerdo binê cila herî (kurtane), nimito. Pîzey yay bide veşawo, xelesnawo. Bîlaxere kurdî pêhesîyênî, şînî a cinî ra vonî “Heqê to kiştiş o, qey to Elî Heyder nimit?” Vona “De ez ewnîyaya perîşan bîyo, pîzey mi bide veşa”.

Elî Heyderê to, aye ra pey bi adir, kewt ay cayon, mileti veşnay ⁽¹²⁾.

11. Yew çimeyê Serekerkanîyeya Pêroyî (Genel Kurmay Başkanlığı) wina nuseno: “... *Lis dağı bölgesinde 5. Seyyar Jandarma Alayı bu suretle asilerin pususuna uğramış ve alay bir avuç eşkıya karşısında perişan bir halde dağılmış, subay ve erlerinden şehitler vermiş, birçok malzeme de asilerin eline geçmişti.*” (Hallı, Emekli Kurmay Albay Reşat, Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar (1924-1938), Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Ankara, 1972, r. 232)

12. Çimeyanê eskerîyan ê Tirkîya de, bi nameyê “Bicar Tenkil Harekâtı” (1927) behsê nê hêrişê orduyê tirkan beno. Mavaîjî nînan ra yew çime de wina nuşte yo: “... *Takriben bir ay süren tedip harekâtı sırasında bölge ve müfreze komutanlıklarının raporlarına göre, muhtelif havalide cereyan eden takip ve taramalar sonucunda yakılan köy miktarı, harekâtın sonunda 280'e yükselmiş ve bu köylerde ve dağlarda, ormanlarda yakalanarak imha edilmiş eşkıya ile bunlara mensup şahıs miktarı da 2000'i aşmıştı.*” (Hallı, Emekli Kurmay Albay Reşat, çimeyo corên, r. 247)

Sirri Firatî yew mesela vatibî, ez aya vaca. Sirri Firat lacê Fehmî Efendî [Fehmîyê Bîlalî] yo. Cinîya yê Sîlifke ra bî, malimi bî. Sirrî Hukuk Fakultesî qezenc kerdibî, perey yê çin bîy ki biwono, cinîya yê yê rî yardim kerd; fakulte qedênay, bi avûkat. Tayînê cinîya yê vecîyêno Konya, yo zî şino wuca avûkatey keno. Rojêk Konya di şino mahfilê eskerî, cayêk sey kulubê subayon. Wuca ronîşte benî, yew emeklî albay vono “Ben Ali Haydar komutasında teğmendim. Çok acayip bir olay oldu”.

Nizdiy Zengesor ⁽¹³⁾ di yew mezra esta, nomey ya Bexşîyan o. Efhem Dolak bi, ez nêzona ti nomey yê pêhesîyayî?

-Wayîrê rojnameyê “İleri Yurd”î bi, Çewresûnew Kesan (tirkî de “Kırkdokuzlar”) ra yew bi, temsîlkarê rojnameyê “Roja Newe”yî bi. O nîyo?

Fexredînê Şêx Tahirî: Haaa hah, o yo! Efhem, Bexşîyan ra wo, Sirrî zî warizay bexşîyanijon o. Ay emeklî albay dewam keno vono: “Ma Elî Heyderî reydi şî a dewî. Ma ewnîyay tu comêrd dewî di çin o. Dewî di çiqas cinî û tutî bîy ma yew gewî di ardî pêser, ma adir pana. Dormarey gewî di zî ma eskerê sungulî edelnay (vindarnay), eger yew gewî ra vejîyo, gerek sungî bikîy, bikişîy. Ma dî yew tutekê şeş-hewt serrî, yew neqeb ra xwî ay adirî mîyan ra eşt teber. Çend gamî eştî, ewnîya ki cendirmey sungulî ha qarşî di, vindert. Adir ra ewnîya, sungîyon ra ewnîya; adir ra ewnîya, sungîyon ra ewnîya; reyna xwî eşt adirî mîyan!” Vono “O zaman biraz acıdım. Acaba bizim süngümüz ateşten de mi beter diye düşündüm”.

Sirrî Begî vatinê “Senî ki yê ona va, ez werişta pay, mi va ‘Beyler, buyurun işte! Ben bu sözleri söylemiş olsaydım, mübalağalı konuştuğumu, yalan söylediğimi düşünecektiniz. İşte, beyefendi kendi ağzıyla söyledi. Takdirini size bırakıyorum!’ Mi ki ona va, wit (pit) kesî ra nêvecîya. Mi va ‘A dewa qezay ma ya. Ez bi xwî zî warizay a dew a’.”

Sey Bexşîyan sewbîna zav hedîsey zî bîy. Mesela pêrodayîşê Şela Heydan esto. Hecî Mamoyê serdijî vatênê: Pîy mi (Şêx Tahir), Apo Şêx Evdirehîm û gelekî mehkumê gironî şewêk Şela Heydan di pêser benî. Melekan ra Mela Xelîl bi, cinîya yê bî. -Ez vono qey nomey yay Fata

13. Zengesor, yew dewa Licê ya.

Hetê rastî ra ver bi çep: Fexredînê Şêx Tahirî, Gulî (cînîya Şêx Tahirî), Necmedînê Şêx Tahirî, Nafiyeya Şêx Tahirî, Emîna (vistewrîya Şêx Tahirî), Zeyneba Şêx Tahirî (serranê 1930î de, Malkara de)

Delali bî.- Venda casuson dona, vona “Elî Barutî rî binusîn vacîn ‘Mehkumî ha îta di. Şêx Evdirehîm, Şêx Tahir, Huseynê Babêxi ⁽¹⁴⁾, Hesenê Babêxi, Hesenê Serdi pêro ha îta’.” Enê mektub nusenî, erşawenî Hênî.

Pîy miyinî zî şewi bonî ser o rakewte benî, dinya ra bêxeber î. Serê sibay Hecî Mamo rew werzeno, şino destawa xwi xalî (veng) keno, goya desmac gêno. Hîşîna astoron yena. Dêmek zav nizdî benî. Yew weyn (veng) dono, wazeno kurmanckî vajo “Were, were” -yanî bê, bê-, semedo ki weş kurdkî nêzono vono “Vere, vere”. Hecî Mamo ca de şino Apo Şêx Evdirehîmî wereznenno, vono “Efendî, ti se kenî, yew ha yeno, vono ‘Vere, vere!’” Hewnê Apoy zav sivik bîyo. Senî ki hewn ra werzeno, durbun ra ewnêno, vono “Le le eskerî dor-marey ma girewto!” Vono “Werzîn yella!”

Benî çend grûbî. Grûba yewi di pîy mi esto yewi di zî Şêx Evdirehîm.

14. *Babêxi*, yew dewa Hênî ya.

Pîy mi vono “Ez hetê çepî ra şêra, xwi biresna Emer Axay (Emê Faroy), vaca ‘Eskerî eşto ma ser, bêrîn ma mucadele bikîn’.” Yo û grûba xwi şinî, xelesînî.

Apo Şêx Evdirehîmînî ko ro vecîyênî cor. Astorê yê dar ra beste bîyo, wuca ca de verdawo çimkî şino lewey koy. Huseynê Babêxi zî reseno ko.

Hesen Keyayê Celik, hîrê lacê yê, Hesenê Babêxi, Hesenê Serdi û çendna tenî cêr ra, çal di monenî, nêşkenî şêrî. Celik yew dewê Licê ya, Hesen Keya a dewi ra bîyo. Zav zonaye û cesur bîyo. Wexto ki qaymeqamî virazîyaya, çar encumenonê qaymeqamî ra yew yo bîyo, yew Ehmed Keyayê Serdi bîyo, yew zî Mîron ra bîyo.

Apo Şêx Evdirehîm cor ra vono “Esker zav o, biremîn, fişekê şima qedênî!” Hesen Keyayê Celik û hîrê lacê xwi, xwi feda kenî. Vonî “Ma pêro bimonî, ma pêro kişîyênî. Ma yînî meşxul kenî, şima şêrîn, xwi bixelisnîn!”

Ademê Marke remeno, xelesîno. Hecî Mamo zî remeno xelesîno la birîndar beno, badê destê yê seqet moneno.

Biray mi Zilkîf zî dewi di bîyo. Ay çax hema ciwan bîyo. Axirê muxtarînî yo zî dewi ra veto, berdo ay lemon het, xelesnawo.

Peynî di Hesen Keyayê Celik, hîrê lacê yê, Hesenê Babêxi û Hesenê Serdi şehîd benî. Gelek esker zî wuca kişîyêno. No Hesenê Serdi datê Xenî Sungurî yo, Hesen Hişyar nîyo. Hesenê Serdi û Hesen Hişyar yaykezay (lacê xala) yewbînî yê.

-No Hesen Keya kurmanc nîyo?

Fexredînê Şêx Tahirî: E, kurmanc o. Eskeron serey yînî tira kerdî, serê sunguyonê xwi ra kerdî, berdî Hêni. Camîy Hêni di caxê asinênî bîy, serey yînî berdî ay caxon ra kerdî.

Vatênî wexto ke eskeron serey yînî sunguyon ra kerdî berdî, Apo Şêx Evdirehîmî Huseynê Babêxi ra vato “Huso, Huso! Eno çi zulum o! Bê ma bidîn piro.” Feqet ewnîyay ki esker zav-zav o, çimê yînî nêbirnawo bidîn piro.

Rojêna, Botîyan ra Emînê Cewahîrî şehîd kerdo. -Emîn zî yew qomutano hol bîyo.- Serey yê zî berdo qereqolî ver di serê sunguyon ra kerdo.

Emînî Mikî zî şehîd kerdo. Murtezan ra belkî heştay ten şehîd kerdbi.

-Goreyê pêhesîyayîşê mi, Şêx Evdirehîm hîna mîltan bîyo, Şêx Tahir hîna nerm bîyo. Rast a?

Fexredînê Şêx Tahirî: Şêx Evdirehîm mîltan bîyo, pîy mi nerm bîyo la îdarecî bîyo. Yo zî qomutan bîyo. Wexto ki yew mesele bivecîyaynê, yê hel kerdinê. Rojêk botîyanijî, mistanijî û murtezaniyî bîy di grûbî, kewtî têmeiyon. Babîy mi kewto ortey yînî, ona şîyo-amew, şîyo-amew; vato “Mi bikişîn!” Semedê xatirê yê ra yewbînî nêkişto.

Hedîsey Apo Şêx Evdirehîmî zî zav î. Warizay ma Mehme Seîd Efendî yew roj Apo Şêx Evdirehîmî reydi beno. Mehme Seîd kêna ra tornê Şêx Seîd Efendî yo. Babîy yê zî birazay Şêx Hesên Efendî yo û şehîd bîyo. Mehme Seîd, dewa Palî Zuvêr di bi. Rojê Apo Şêx Evdirehîm û da-çewres mehkumî pey Pîranî di, Mişraq di ko ra benî, Mehme Seîd zî yînî reydi beno. Ay çax yo hema xort o. Apo Şêx Evdirehîm, Mehme Seîdî nobeçî verdono, yê rakewênî. Mehme Seîd Efendî ewnêno ki yew gormari ha yena. Destê xwi Apo Şêx Evdirehîmî ra nono ki werezno. Hema senî ki destê xwi panono, Apo vono “Ha Mehme Seîdê mi”. Mehme Seîd vono “Efendî, yew gormari ha yena”. Yo senî ke ena vono, hema Apo ca di vazdono sereyê gormari ser, pay xwi ser nono. Cizmey yê pay di bîy, pay xwi serey yay ser nono, vono “De ti mi rî yew kerra bîyari”. Mehme Seîd kerra dono bide, yo pê kerra serey yay pelixneno û vono “Hela ti vengê xwi meki, veyni ez enka se keno!”. Mehkumî pêro ewra rakewte yî, tîfingê yînî zî rêzkerde yî. Apo aya gormara kişta beno mîyonê yînî di derg keno û qîrreno vono “Lawo, lawo, gormari şîma di dona, gormari şîma di dona!” Mehkumî senî ki werzenî û gormari vînenî, tersenî, her yew hetê ra remeno. Ti ra yew goya nêterseno, tîfing gêno vono “Ça ya, ça ya?” Apo Şêx Evdirehîm vono “Hero ti tîfing panonî? Ma eskerî ra remenî, ti qereqolî ma hesnenî?”

Mehme Seîdî ra vono “Bewnî, enîyon ra zavî mi ra comêrdêr î la heyecan ra pêro remay; gerek merdim soxuqqanlî bo”.

M. Tahir: Pîrajmon ⁽¹⁵⁾ ra Mihê Şênî bi, Apo Şêx Evdirehîmî reyra zav geyrabi. Yê vatinê “Ma Pîrajmon ra cor, lewey Ziyara Şêx Mehmedî ra bîy. Yew ome, va ‘Şêxê mi, esker ha yeno’. Şêx Evdirehîm durbun ra ewnîya, ageyra va ‘Metarsî, zav-zav ko hinzar (hezar) esker bo. Se kenî?”

15. *Pîrajmon*, yew dewa Pîranî ya.

Efûy [1928] ra ver Gomey Şekî di zî yew hedîsey jey bîyo. Gomey Şekî, nizdîy Behroy⁽¹⁶⁾ o; beyntarê Pîranî û Xulamanî di yo. Tayê axay Maden ra omey, weyre ca girewto. Yînî qal kerdinî. Apo Şêx Evdirehîm weyre beno, qumandanê mufrezî xeberî erşaweno, vono “Ma yewbînî veynî, qalî bikî”. Yo vono “beno”. Imbazonê xwi ra zî vono “Şîma dormare di tedbîr bigîrîn, ez şêro hela veynî eno se vono”.

Weyre yew lay esta, a lay het yewbînî veynenî. Qumandan vono “Wa sîlehê ma ma di nêbî ki ma sulhî mîyon di qalî bikî”. Apo vono “wa bo” û tifingê xwi gêno yew dari di leqeno. Dar ra biney daşt roşenî, qalî kenî. Qumandan vono “Hukmatî ez sey qasidî erşawito. Ti teslîm bibi, ez kefil beno, ez nêvardono çî bibo to. Ez garantî dono to.”

Yo zî vono “Mi va qey ti yew qala (qisaya) xamî anî. Ena qala şîma verêna esta. Ez teslîm bibînî ez ka rewna teslîm bibo. Ez zî to ra vono: To gunek o. Mi dima megeyri. Rojê ma raştê yewbînî bêrî, ez to kişeno. Timo ki qala to ena ya, şo pîlonê xwi ra vacî “Teslîmbîyayîşê Şêx Evdirehîmî çin o!”

Ti mevaji ki dahfik (dame) a. Tayê vonî “Yew eskero ki eslê jey kurd o zî pey qumandanî ra, pê çimon îşaret dawo Apo Şêx Evdirehîmî, yanî vato bawer meki”.

Apo Şêx Evdirehîm ki ona vono, tayê eskerî dor-mare ra sîleh raşt kenî bide (ey). Senî ki Apo fam keno ki dek a, nişka hêz dono xwi, wardeno. Hindi sivik bîyo ki, tifingê xwi dariragirewtîş û dûrîkewtişê jey yew beno. Eskerî, dima tifingon panonî, imbazê Apo Şêx Evdirehîmî zî jînî (înan) ra nonî. Yew gule qayîşê jey gineno, qayîş qerefêno, şarjorê jey keweno. Yo hewna zî xwi şaş nêkeno, ageyreno qayîş û şarjorê xwi gêno. Aynonê ki dîyo vatinî “A heli (game) ma va ‘heywax, kewt!’ Ti mevaji ki qayîş û şarjorê xwi gêno”.

Mezra Xiraba, nizdîy dewa Qocîgî⁽¹⁷⁾ ya. Xiraba di Apo Şêx Evdirehîmî rî yew geda (kêna) bena. -A gedaya ki badê, wextê surgunkerdişî di, hepisê Dîyarbekir di mardi (merdi).- Wexto ki geda maya xwi ra bîya, yo ko ra bîyo. Pêhesîyawo, şîyo geday xwi dîya. Rojo bîn serê sibay Apo Şêx Evdirehîm nimajî ser o yo, dewijî yenî vonî “Şêxê

16. *Behro*, yew dewa Pîranî ya.

17. *Qocîgî*, yew dewa Pîranî ya.

mi, eskerî dor-marey dewi girewto!” Vatinî “Yê xwi şaş nêkard. Nimajê xwi temom kard, silom da. Istore xwi zî teslîmê Ehmed Axay kardi, hema da piro şî”. Ehmed Axay bi xwi mi ra va, inkey (nika) bantê (kasetê) jey mi di estî. Vatinî va “Lacê mi, ti istora mi bigîri, raşt ver bi çem, acêr şo. Ez to dima yeno”. Vatinî “Mi istori girewte ez şîya çem, Şêx Evdirehîmî zî xwi eyşt binê dewi. Çend metrey şînî, xwi tadaynî teq-teq panaynî. Duz-warey hêgay di, ona çok daynî, panaynî. Peynî di xwi resna çem, mi istora yê teslîm kardi, wenîşt û şî”.

Apo Şêx Evdirehîm, sayey feraset û cesaretê xwi ra belkî inawa (wina) se hebi dahfiki ra xelesîyawo.

-Mi şima betilnay. Keyeyê şima awan bo.

Fexredînê Şêx Tahirî: Key to zî awan bo.

EFENDÎ

M. MÎRZANÎ

Amîdî ser a tîj
Çewlîgî ser a mij
Destanî mi tepîş
Xezalî geman
Delalî çeman
Efendî!

Dilê toya nemir
Wa bextî ma hera kir
Mi ra ver memir
Dilo en rind
Dilî biran
Efendî!

Hewêkîna biêse ma ra
Sîya nusîya çara
Birîne xidar a
Vilê en rind
Vilê bexçan
Efendî!

Dayikan çaqeyî kuwey
Bawikan sîneyî kuwey
Xuertî şî serî koy
Hesrê yaran
Şehîdî daran
Efendî!

Bejnê toya tîr
Kewtbî mîyan adîr
Şî cayêkî dûrî
Oxir bo to rî!
Oxir bo to rî!
Efendî!

Hevalî pêxamberan
Roşnîyê aşman
Wa risîya bo dişmen
Ristimî tûba
Dewijî kuba
Efendî!

Qertalî Koyê Şêmî
Esparî Pîranî
Ey pîrî şêxan
Ti kewtî ma vîr
Ti kewtî ma vîr
Efendî!

“ESPIJE DEWLET A DEWLETE!”

Mehmûd NÊŞÎTE

Zemanê verî de zaf çiyê balkêşî ciwîyayîşê însananê ma de estbîy. Nê çîyanê balkêşan ra yew zî espije bîye. Ê wextan bêîmkanî, nezanî û çîyanê bînan ra ver şarê ma nêşkayêne zaf çîyan de mucadele bikero. Espiye de zî goreyê îmkananê ê wextan mucadele kerdê la na mehluqe sey ewro vîndî nêkerdê.

Nika zî rey-rey gama ke xebere gêrena yena cuyê ê wextan ser û pakî ser, verênî qala espije kenê. Gava (gama) ke qala aye kenê, rîyê înan beno sûr û halê xoyê ê wextan rê huyenê.

Verê çewres-pancas serre, espiye parçeyêka cuyê înan bîya. La mewsimê zimistanî de hîna bînê zaf. Zimistanan hema-hema soba qet nêşîne hewn a. Zere bîne sey hemamî.

Werê zimistanî çiyê rûninî bîy; gozî, dims (mot, rib), bastêq û çiyê sey nînan. Xora qewirme (qorme) sifre ra kêmi nêbînê. Tantur û rûno ke hema-hema ke heme keyeyanê kirdan de estbîy.

Nê werdanê winasîyan rê pakî lazim bîy, şutiş lazim bi. La ê zimistananê xidaran de kamî eşkayêne dere biko? Kamî eşkayêne tasêke awa girênayî xo ro kero û xo bişuwo? Ne îmkananê ê wextan ne zanayîşê ê wextan û ne zî kulturê ê wextan dest dayêne. Kesî pa nêresnêne ke xizmetê nê çîyan biko.

Hem ê werdanê rûninan ra hem zî kêmiya pakî ra, zimistanan vewre teber ra senî purpurnêne, espiji wina (ana) purpurîyêne. Wina bibi ke însanê bê espiji çin bîy. To dîne ke yan çareyê însanan ra yan pey milê înan ra, yan zî serê mendîla (serepêşa) cinîyan de seke bizêkî merge de biçerê, wina espiji gêrenê.

La şarê ma, goreyê îmkanan û teknîkê ê wextan înan de mucadele kerdêne. Pîlê ma hetê kiştişê înan de bîbîy westa. Seke merdim sey de bo, zanêne kamcayê merdimî de ciwîyênê, zanêne înan senî bikişê. Roje bîne şewe bîne, gava ke serê ma şîne çokanê dayîka ma ser, hema sereyê

ma ser o xo çewt kerdêne û bi giştanê her di destan mîyanê porê ma de înan gêrêne. Hebêka ke qefilnêne kerdênê mîyanê her di nenûganê engiştanê (bêçikanê) girdan û şidênêne, vatê “şeq” kiştêne. Rey-rey gonîya înan ver nê nenûgî bîne sûr mendêne.

Mewsimê zimistanî de, çend şewan ra şewêke zî rişnayîşê înan bi. Soba peyêne ra senî ke adir ancîyêne we, pîlanê ma ma şelênêne, yanî kincê ma ma ra vetêne. Pirênê ma, pirênî ra dima zî tumanê mayê dergî girewtêne ardêne, manqale ser o, adirî ra vîncewêk (vîzoyêk) berz kerdêne û manqale ser o raşt kerdêne; yew tenî zî bi destê xo cor de dayne piro. Nê espîjî zî cor ra rişayêne nê adirî ser. Gava rişayêne, adirî ser o vatêne “şeq” teqêne. Rey-rey heba xişne vatê “şeeeq”, sey bomba teqêne. O cayo ko tede teqêne sey bilqê vartî abîne. Oyo ke verê manqale de nêbi û manqale ra dûrî ronîşte bi, na şeqî dima vatêne: “Hey-hey! Erê kile keyeyê şîma nêkewo, o xone yê kamî bî?”

Exleb (exlem, zafane) zî binçengan de û verê milê pirênan de espîjî zaf bîne. Ê tumanan zî pisa (corneyê) înan û şilabendê înan halênê înan bî. Înanê ke nê potî rişnêne, hetê zereyê potan dêne adirî ser û rişnêne.

Şewa rişnayîşê espîjan, boy û bexe (boy û pixarî) kewtêne zere. Ca ra muyê sereyê merdimî amêne war. Rey-rey wina yew boye kewtêne zere, heme meclîs şanayêne (şêne) xo ver.

Potê kamî ke rişayêne, o manqale ver de zilut ronîştêne, hetanî ke gureyê rişnayîşî qedîyayêne. Rişnayîşî ra dima, o poto ke rişyayo girewtêne sawitêne leşa wayîrê ey/aye. Ez nêzana rişnayîşî ra pey qey o poto germin sawitêne leşa wayîrê potî.

Espîje kewta folklor û kultura ma zî. Tayê mintiqayanê ma de -ez name nêvana- aşma teşrîne de, wextê serê rezan de zaf varan varêne. Gava varan varêne, engure teqêne û şîreyê aye şîne. Engure “bêîman bîne”. Şarê ma yew la ardêne û nameyê vîst hebî koran, des hebî keçelan, des hebî zî lungan vatêne. Semedê her nameyî yew gira eştêne ê layî. Nê nameyî ke tamam bîne, o la amêne girêdayîş, na rey yew espîje zî sereyê ê layî ra girê dênê û la yew gilê încîrêre (encîlore) ra girê dêne. Semedê ke varan vîndero! Çîyo balkêş, hûmartîşê (martîşê) nameyê ê însanan zor amêne. Kesî nameyê hende koran, lungan û keçelan nêzanêne. Çîyo asan espîje bî. Nika vanê “Ma kamî dest bieştê xo mil, der-

hal yew espîje girewtêne ardêne”. Na mesela ra zî fam beno ke o wext espîjî çend zaf bîy.

Ê wextan kamî xo bikendêne (biwurnaynê) merdimî înan ra famê espîjan kerdêne. Kesî kesî rê no xokendiş (xowurnayîş) şerm nêhesibnêne. No gure amênê sereyê hemîne ser. Cayo ke espîje tede gêrayne, o ca wurîyêne. Exleb zî espîjê xerîbî zaf gêrayne. Înan rê vindertiş çin bi. Espîja xerîbe –seke nameyê aye ra zî yeno famkerdiş-rasta zî xerîbe bî. Yewî ra şîne ê bînî. Oyo ke wurîyêne, hem xo kendêne û hem zî vatêne “Heyran nêzana na xerîbe kamî ra amîya mi?”.

Mîyanê şarê ma de înanê ke espîje semedê nêweşî çiyêko baş diyêne zî estbîy! Vatêne “Gonîya pîse wena, ma nêweşî ra pawena”. Gava ke mi nê rojî, nê meseleyê espîjan ser o tayê dewijan de dîwan kerd, hema zî na bawerîya înan estbîy. Vanê “Bi Quran! Ê wextan hende nêweşî-mêweşî çin bîy, beno ke xeyrê înan ra bo”.

La çîko hîna (daha) balkêş zî kerdêne milê nê espîjan. Kamî ra espîjî zaf bîyêne, ey/aye ra vatêne: “La se beno! Espîje dewlet a dewlete!”

EZ KURD

Sîyamend MÎRVANÎ

Ez kurd mûn (mîyanê) merdiman d' bêkes, bêwayîr o
Yew zinar a b', pay dûnî mi r', mi dûnî buro
Sew ez veş, çew awk nîkon mi ro
Ez kurd nîwazen merdimeyê pero

Goşt yî wenî, kate erzenî ma ver
Gul xwu r' girota, telî nayî ma ser
Gene, espij, kek, gonîyey ma inûn werd
Biray ma pey dêsan d', pey telîyan d' merd

Yîn nîzûnayn keyê çinay, ma keyan di bî
Yîn nîzûnayn dew çina ya, ma dewan di bî
Yîn nîzûnayn dewlet çina ya, ma dewlet kay dey
Inkey yî wayîrî dewlet, ma bêdewlet mende y

Sîyamend semedî Xec Koy Sîpanî d' merd
Mem semedî eşqî Zîn zîndano tarî d' merd
Keko (pepûk) semedî qehrî way, mûn teyran d' merd
Ez kurd qesebay mi veşnaye, darî yê mezgan d' vînbîyaye

Ez kurd sey Birahîmî mûn adirî d' nîveşen
Ez kurd sey Selaheddînî edaletî nawnen
Ez kurd sey Zembîlfiroşî tewbê xwu ser o vinden
Ez kurd sey xwu ben, sey xwu mûnen.

09.10.2004

SE BENO?

Newzat VALÊRÎ

Dayê se beno halî ma,
Se benî hesirî çimanî ma?
Ma xo r' mendî xerîb inca de.

Dinya yew versî ya
Karwanî yenî-şinî
Misafir benî uca de.
Ax, karwanî şî,
Esparî şî,
Êyê ko amey, şî
Ma xo r' mendî warmend inca de.

Dayê se beno halî ma,
Se beno derdî zerrîya ma?
Ma xo r' mendî feqîr inca de.

Emr yew awk a ke
Wişena hêdî-hêdî
Roj û şew tede şinî.

Dayê se beno halî ma,
Se benî
Derdî dinya?

Çewlîg, Gulana 2003

Deyîranê Karî ra Yew Deyîra Meşke:

MEŞKEY MI

Arêkerdox: **M. Tahîr AKAR**

Ha nîri, nîri, nîri ⁽¹⁾
Meşkey mi meşkey kelî
Kel weno vaşê mezeli
Ruwen vecena lîterî
Pey qapon bi qeynterî
Ez benû sukay Gergerî
Ez donû çit û çenberî
Serbest Fatmay Qaçerî

Ha nîri, nîri, nîri
Meşkey mi meşkey darî
Ruwen vecena barî
Ma nîrda (nîrita) daya şarî
Werekdê serrdey parî

Ha nîri, nîri, nîri
Meşkey mi meşkey bizi
Bizi wena vaşî duzi
Derney kenî viza-vizi
Waştay mi çimqirmizi

Meşkey mi meşkey tuşki
Tuşki wena vaşê wuşki
Waştay mi qaliwuşki

1. Mi na deyîre, 1987 de, dewanê Pîranî ra Qocîgî de, goreyê vatişê Zayraya Hafize nušta. Cenî, wexto ke meşke nîrenî na deyîre vanî.

Meşkey mi meşkey gay a
Gay werda awkey laya
Waştay mi keynay melay a
Ma waştay, pîy nêdaya
Waştay mi ronîştay barmaya (2)

Meşkey mi meşkey kargi
Kargi wena vaşê margi
Waştay mi giledargi

Waştay kektê m' giledargi
Kekoy ward sêney kargi
Wayi bîy delevargi

Kekoy mi zî şone wo
Roc homew taştarewo
Bizê xwi kerdî lewe wo
Çimê keynon tede wo

Kekoy mi lacê 'emi
Bizî kerdî dorday lemi

Meşkey m' ver bi Koyê Şinikî
Ruwen vecena qîlikî
Barey kekoydê şinikî

2. Pîran de û tayê dewanê Pîranî de herinda “er”î de “ar” vajîyêno. Nimûne: herinda bermayîş, kerge, merge, derge de wina vajîyêno: barmayîş, kargi margi, dargi.

Ha dewo, dewo, dewo
 Şarî doyé xwi şewo ⁽³⁾
 Roc homew taştarewo
 Pes homew sêparewo
 Bizon xwi dawo lewewo
 Meşkey m' ne kew o ne ruwe wo

Şêxmaley mi bêrî ya
 Elbey yay pede şîya
 Keko Ehmedî ya dîya

Wareyê ma teyer î
 Şoneyê ma 'eyel î
 Bizê ma leng û lexez î
 Kevonî bê'emelî

Ma şonî Laybey Hesenî
 Çerçî ruwen parsenî
 Cenî xwi rê tarsenî
 Qil bi qil liminenî (nimirînenî)
 Pey rispêney xwi kenî

Meşkey ma hinî biya
 Pêro ruweno safî ya.
 Meşkey ma ku nîrîyaya
 Pêro ruwen geyraya.

3. şewo: têşanayo, nîrito

”XEBER ÊMEY DEWÛN KI ŞÊX SEÎD ŞÎYO DÎYARBEKIR SER”

Roportajkerdox: Seyîdxan KURIJ

Seyîdxan Kurij: Tertelê Şêx Seîdî de ti çend serre bî?

Mesûrî Wasmûnûn: Tertelê Şêx Seîd di ez zewicnayî bîya, mi o waxt tîfing êştîyen. Xeber ûmê dewûn ki Şêx Seîd şîyo Dîyarbekir ser. Ma dewê Mîyalûn di bî. Şêx Şerîf pîya malûn (melayanê) Çewlîg a ûmê

Mesûrî Wasmûnûn û Seyîdxan Kurij

Mîyalûn. Ma pîyer (pêro) pîya wariştî hêt Xarpîyêt a ûmê. Serekî ma Şêx Şerîf bi. Ma ûmê Adruek ⁽¹⁾. Adruek di yew qerequel bi. Mala

1. Adruek yanî Ardurêk mintiqaya Guevdereyî de yew nahîyeyê Palî ya. Guevdere (Gökdere) nameyê yew mintîqa yo û beyntarê Pali, Dara Hênî û Depeyî de yo. Tede da-vîst dewî estî.

Mistefay va “Qariş qerequêl mebîyen. Şima bêrz qerequêl ser, hukmat pey hesîyenû, hol nibenû”. Uca di ma bî di pare. Taynin va ”Mala Mistefa merdim’ hukmat o”. Binê (tay) mend Şêx Şerîf bîyerû kiştiş. Cuwa pey Mala Mistefa ûme teslîm Şêx Şerîf bi. Ma uca ra şî Mîrehmedûn, ma îta di yew şew mênd. Ma sêr sibay wiriştî û ma şî Xarpîyet (Xarpêt). Heta Xarpîyet ma qet esker nidî, eskêr niûmê vera ma.

Xarpîyet di, bin Xarput di, dewê Husênîk di, yo depê (depoyê) eskêriya teqa. Ini teqayî wa pey yew welwele kot mîyûn şarî ma. Bacê (badê) eskêr tirkûn zi (zî) kot mîyûn bajar. O bînate di şarî Xarpîyet zi verba ma qoxe kerd. Şarî xarpîyêt pêrî (polê) hukmat girot. Îta di şeş ekragicî kişiyay, zaf kirdî têpişiyay. Ma hêna gêray a, şî dewê xwi. Eskêr ma dima ûmê, şî Çewlîg. Eskêr Çewlîg girot. Cuwa pey eskêr kotî mîyûn dewûn, kûm dewi gi (ke) tê merdim mehqul, merdim giragir bi, a dew vêşnay. Merdim ki cemaat ma di binê qalê yi pere kerdîyen, merdim ki eşkayn çend tenûn dar û dûmarey xwi di bîyarû pîyeser, merdim ki alaşay yi tertele ya bi, nûn zi tertele destek kerdib; inî merdimî înayinî tuap (top) kêrd, tê bêrd û xeniqnay. Axa, şêx, risipyê û giragirî welat, zûnayê welat pîyer tepişt tê bêrd. Inîn ra zafê yin aliqnay, yew qisim yin surgun kêrd yew qisim yin zi xêliyek waxt heps di mênd. Kemal yew disîplîn na rue ki verg û vara pîya çêrdîyen (çeraynî).

Pes û diwar dewicûn talûn kerd. Her cay welat di operasyon viraşt. Eskêr kotîyen dewûn û tîfing dayn arîye. Gereka her kês yew tîfing teslîm bikerdîyen, kûmi go (ke) tîfing çînîye b’, yi tîfing êrnayn û ardîyen dayn eskerûn. Kûmi go nieşkayn tîfing pêda (peyda) bikirû, eskerûn wi kuwayn (kutînî) kiştîyen û tê bêrdîyen. Eskerûn dewê Aldun ra di biray tepiştib û tê ardib dewê ma. Dadî yin, yin a pey se kerdib nikerdib di tîfing pêda kerdibî. Cînîyek tîfing dima ard nîzdî Ekrag, huma (hîna) cînîyek lacûn xwi niresaya, eskerûn wir (her) di z’ uca di kîşt. Cînîyek bermay, zuray, da xwi zûni ri, hêna tîfing xwi girotî û tîpîya şî.

Seyîdxan Kurij: Nê her di aldunijî şima het kîştî?

Mesurî Wasmûnûn: Ê, zerey dewê ma di kiştî. Eskerûn ma pîyer day arîye û kêrd zerey yew axur. Ma ra vatîyen ki şima îlla gereka tîfingûn bîyarî. Tîfing ma bi, bayk mi yew tîfing da ci, yin wi verada. Ez a ruca axur di menda la rueca bîn ez zi veradaya.

Seyîdxan Kurij: Vanî ”Werr de însanî kerdî zereyê yew banî û adir

nayo pa vêşnayî”.

Mesurî Wasmûnûn: Adruek ra eskerûn çend tên tepîştî û tê bêrd. Mela Mistefa, biray yi û pîyer pîya hot tên bêrd Werr û yi îta di kêrd zerey yew bûnî, adir na pa vêşnay. Yew lacek nûmey yi Mehmud Mistefay bi, ini lacek bin tirmûn (terman) di mendib’, wi qedîya (xelisîya) la ay bîn pîyer vêşnay (2).

Seyîdxan Kurij: Ti çi wext û senî bî firar?

Mesurî Wasmûnûn: Çend sêrr cuwa pey biray mi yew merdim kişt. Gerrêy mi zi bi, ez o rid ra bîya firar. Mi cuwa ver Yad Mehmud Ebas sinasnayn la ez waxti go bîya firar, Yad kişîya bi.

Huma (hîna) umbaz Yad kuêyûn a bî. Ma şî umbazûn Yadoyin het. O waxt serkar firarûn Hus Wasmûnûn ib. Ma yew serr pîya gêray, bacê Hus Wasmûnûn kişîya. Hus Wasmûnûn Çewlîg ra bi. Yi Çewlîg ra Mus Recêb kiştîbi, o rid ra bibi firar. Hus, vêvê Hec Çetmûn vêve ra remnay. Eskero Çete kot yi dima. Wi şî Kîrrûn, îta di kot mîyûn bûnûn, xwi nimit. Yin hot bûn vêşnay, yi hot heme bûn zi quil (qule) kêrd û şî teber. Yi waxti go bûn pêyin quil kerd şî teber, wi û cînî îta di kişîyay. Inî çetê dewic bî. Çuelek ra bî. Şadîn Beg çetebaşî bi. Hus û Şadîn Beg dişmên cîye (yewbînî) bî.

Ma yew zimistûn şî bin xêt. Ma uca di yew serr zi temûm nimênd. Kûm cînî yi çînîye bîn, hukmat Sûriye tepîştîyen û dayn tirkûn. Cînî ma çînîye bî, o rid ra ma lez gêray a. Biray mi zi ma ya bi. Cuwa pey kişîya. Yi yew ca di owk ser bî, hayî yin pê çînîye b’, eskerûn xelfa (xafila) nay pa, yi kiştî. Yew Mêdîn Beg bi, xap kerd mi, ez daya tepîştîş. Cuwa pey Mêdîn Beg zi kişîya.

Seyîdxan Kurij: Mêdîn Begî senî xap kerd to?

Mesurî Wasmûnûn: Fîrarûn wêsîna Mêdîn Begî ser, va “Ma tu kişênî”. Inî ser Mêdîn Beg zi ma ri xeber şawit, va “Bîyerên mi het, ez miqatê şîma bena”. Ma yew mude Mêdîn Beg het mênd. Mêdîn Beg miqatê ma bi. Bongîlon ra yew Mehmud û yew Elî bî. Inî wir d’ yew şew bêrd Muş, tîfîng yin day ci û va “Şîma serbêst”. Şar gerre kerd, va “Mêdîn Beg ho firarûn kenû wîye”. Uca ya pey Mêdîn Beg ûnîya dinya bî silûmet, yi xap ma kerd. Ma nizûnayn, yi tîfîng ma ma ra girot. Ez û yew umbaz

2. Samedê na mesela biewnî Vate, hûmare: 10, r. 7.

xwi ma şî mezray Şadûn, ma hot ruêc uca di mênd. Rucê heştin mifrezî eşt ma ser, ma tepîşt.

Ez berda Dîyarbekir di kerda heps. Yew mude cuwa pey ponc mehkumî ûmê heps. Inîn ra di tèn licêyic, hîrye tèn zi xêlûnic bî. Xêlûnicûn ra nûmê yew Mehmed bi, yew birarzay Mehmêd bi, yew zi Îb bi. Mehmed û umbaz xwi umbaz Yad' bî. Yad go kişîya, yi ûmê Kelexsî. Qerqurşin yin qedîyay, yi şî Husên Efendî het. Husên Efendî binê qerqurşin day ci. Yi Kelexsî ra şî Ruha, uca ra zî şî werî xêt (binî xetî). Yi yew mude werî xêt di mênd. Wisar yi kot nar' xêt (no hetê xete). Yi sinî go kot nar' xêt, uca di têpişîyay. Mehmed rema, ay bîn tepîşt û ard heps' Dîyarbekir'.

Xelûnicî inî bî: Faris Kêk Bêyaz, Îb Hus Wêyîs û Îs. Licêyicî zi Mihemed û birarzay xwi bî. Yi ponc sêrr heps di mênd. Mi yin ra Faris cuwa pey zi dî, umbazê ma rûmit.

* * *

Seyîdxan Kurij: Ma to zî bisinasni, ti kamca (ça) ra yî?

Xelîlî Wasmûnûn: Namêy mi Xelîl o. Ez birarzay Hecî Wasmûnûn a. Ez Akrag ra ya. Yewna dezay ap' mi bi, tira vatîyen Hemîd Qem (Hemîd Wasmûnûn). Yi zi mîyûn tertelê Şêx Seîd' di ca girotib. Yi ma ri zaf ray qal kerd. Ez wazena fêk yi ra mesela vacî.

Seyîdxan Kurij: Ey mesela senî vatîyen?

Xelîlî Wasmûnûn: Yi vatîyen “Ma pa Şêx Şerîf a ûmê Xarpîyêt ser. Ma nizdî se tèn bî. Ma ûmê Kirmizi Qışla. Şêxî va ‘Bo (biewnên), şima qet tenezul çîy çoy (yewî) nikên, şima dizdê nikên, şima sîlah çoy nîgên. Şima gi bî vêşûn, şar ra çî biwazîyen, wa şar ma ra eciz nîyebû, wa şar ma ra hes bikirû ki pêrî (hetê) ma bigîrû.’

Ma ûmê Xarpîyêt, şar Xarpîyêt pa eskêriya ya teslîm ma bi. Meletî ra zi şar xeber şawitibî û vatibi “Wa bîyêrî ma teslîm yin benî. Ma huma niresay Xirxirîk, Kirmizi Qışla teqa. Cuwa pey Meletî ra eskêr qoldordî ûme, ma mecmur (mecbur) Xarpîyêt ra vêcîyay.

Yew Îb Wasmûnûn bi, wi zi Şêx Şerîf het bi. Ma pîyer pîya hêt dewê Werr a şî. Şêx Şerîf astiwar (estor) ser bi, wi bîye (bê) astiwar nieşkayn rîye ra şuerû. Qayîş tifing yi qêrfiya bi. Îb Wasmûnûn va ‘Şêx mi, ma şî

Werr bîya mi vîr, ez qayîş tifing tu bidêrz!

Şêx Şerîf va ‘Îbê mi, wilay xezay mi zi mûnena inî qayîş tifing mi?’

Îb va ‘La xezay tu zi mûnena inî qayîş tifing tu, tu qey ma kêrd mî-yûn inî belay?’

Şêx Şerîf va ‘Ma mecmur gereka verba inî zulum sare wedari.’”

Ap’ mi zi cuwa pey pa Şêx Şerîf a dewê Çewlîg Metûn di têpişîya. Şêx Şerîf, Dîyarbekir di pa Şêx Seîd a aliqna. Ap’ mi zi yew mude cuwa pey serbest veradîya.

Seyîdxan Kurij: Cuwa pey Îb Wasmûnûn se bi?

Xelîlî Wasmûnûn: Îb Wasmûnûn cuwa ver, pa Şêx Şerîf a Herb’ Rus’ (Cengê Dinya yê Yewinê) di esker bi. Yi hot sêrr verba rus herb kerdib’. O waxt fot (fewt) yi ûmeb’, yûnî xeber ûmêbî ki wefat kerdû. Wi merde hesibîyayn, o rid ra tesbît nibi ki wi zi mîyûn tertelî di yo. Wi çend sêrr kue ya zi mend, cuwa pey ûme, heyat xwi normal rûmna (ramit).

Seyîdxan Kurij: Şima kam eşîr ra yî?

Xelîlî Wasmûnûn: Ma ri vûnî Eşîrê Ekragî, bin eşîr di zi baxir (barixî) estî. Mesela Wasmûnûn, Husênûn, Filûn, Silêmanûn, Melhusênûn. Ina mintîqa di hîrye heb Ekrag (Akrag) estî: Ekragê Çewlîg, Ekragê Qerebegûn û Ekragê Winî. Ma Guevdere ra nîy, ma Ekragê Win (Hun) î.

Seyîdxan Kurij: Qey nê serranî peyênan di Ekrag bî veng?

Mesurî Wasmûnûn: Ma 1971 di ûmê Xarpîyet. Hêvêr (hêverî) Ekrag di qerequel çiniye b’. Ini pey ra hukmatî ekragicûn ra va “Şima gereka tifingûn bigîr û qoricîtîyê bikîr”.

Ekragicûn zi ina qowil (qebul) nikerd, inay ser hukmat’ ard Ekrag di qerequel viraşt. Dew ra çend xuertûn ayinê kuê (înanê koyî) ri ardim kerd, yin eşt qerequêl ser. O waxt a pey hukmat tûm (tam) bi duşmên ekragicûn. Eskerûn xêlîyek xuêrt tepîşt ard, îşkence pê kerd, eşt zere, çend tèn bî seqet.

Eskerûn pîyerê dew veşna û dewicî dew ra vêt. Inkê çend kîyê ûmnûnûn îdareten şin dew, seko (seke) şuêrî ware. La emser eskêr ûmê, diwar yin fetilnaw û vatû “Şima gereka îta ra şuêrî, ma operasyon virazênî”. Ekrag 150 kîyey bî la inkê veng a.

Xarpêt, 2003

WELATÊ SERHERDÎ

Nevzat GEDÎK

Vewre vara, eşto zanî
Birnê qam û selamî.
Welat, welatê serherdî,
Zere û pişikê ma to werdî.

Vewrê vara koyî bîyê sîsî
Axa Vartoyî, derdê Mûşî.
Welat, welatê serherdî,
Zere û pişikê ma to werdî.

Hardo bêkes, welato bêwayîr
Ma day to vera Mordem û Cevahîr.
Welat, welatê serherdî,
Zere û pişikê ma to werdî.

HÎRÊ LACÊ PAŞAY

Arêkerdax: **Mihanî LICOKIC**

Tîya bî û çinê bî paşayke û hîrê hebî lacî bî. Paşa nêweş kono, wesî xu ro lacanê xu keno vano:

-Şima her hîrinan ra go jo (yew) malê min ra babgoriz bo.

Paşa mireno. Her hîrê biray wirzenê zewaday xu kenê tê, verê xu şanê (şanenê) kê paşayke ku bi name û zanaye wo. Şinê ku paşay ra bipersê “înan ra kamco lacê paşay nîyo?”.

Şinê rahîr a merdimêke rastê înan yeno, înan ra perseno vano:

-Şima devay min nêdîya?

Birawo pîl vano:

-Devay to, cênîka bi hemli ro ci espar a?

Mêrik vano:

-Herê.

Birawo mîyanîn vano:

-Barê devay to hetêke rûn û hetêke engemîn o?

Mêrik vano:

-Herê.

Birawo qic vano:

-Devay to çimêkey cay kor o?

Mêrik vano:

-Herê.

Vanê:

-Ma devay to nêdîya.

Mêrik vano:

-Şima devay min dîya, vacê, ça wa?

Şano (şaneno) înan dima ew vano:

-Şima ça ra anê devay min bîyarê?

Biray şinê kê paşay. Mêrik zî şino, gerrey înan keno, vano:

-Enîyan devay min berda.

Paşa biray pîlî ra perseno vano:

-To ça ra zana cênîka bi hemli esparê deva wa?

Ew vano:

-Deva mergûzane de mexel kewtebî, cênîke zî niştebî ro. Wexto cênîke wiştebî we (weriştîbî), destê xu şabi (şanabi) xu ver.

Paşa vano:

-Rast a.

Biray mîyanînî ra perseno:

-To ça ra zana ku barê cay hetêke rûn o hetêke engemîn o?

Ew vano:

-Caw ku deva mexel bîbî hetêke morceley ser o bî heto bîn zî mêsî ser o bî. Morceley şinê serê rûnî û mêsî zî şinê serê engemînî.

Paşa vano:

-Rast a.

Biray qicî ra perseno:

-To ça ra zana çimêkey deva kor o?

Ew vano:

-Deva kiştêke ser çerdebî.

Paşa vano:

-Rast a.

Wahîrê deva ra vano:

-Enîyan devay to nêdîya, şo xu rê ro devay xu bigeyre.

Paşa a şewe înan keno ode û navmalîyê (xizmetkarê) xu keno verê înan, vano:

-Înan çi xeberî da, ti go min ra vacê.

Înan rê şamî nanê ro. Înan ra jo (yew) hetêke goşt dareno we, gaz beno pero û nano ro (ronano), vano:

-Goştê kutikî yo.

Ew bîn kewçike dano xuşab ro, vano:

-Ê merdan o.

Ew bîn vano:

-Paşa pîç (bînc) o.

Paşa ven (veng) dano înan, biray pîlî ra vano:

-To vato “Goştê kutikî yo”.

Birawo pîl vano:

-Ana bî. Boy kutikî goşt ra hameyne (ameynî).

Paşa ven (veng) deno şiwani, vano:

-To meymanan rê çi sere birna?

Şiwane vano:

-Bexê ma wa ku herî (tewr) başe bî, min a sere birna.

Paşa vano:

-Meymanê ma vano “Goştê kutikî ma rê pewto”.

Şiwane vano:

-Paşay min, a bexê ma gava (gama) g’ hema sabay bî, dadê cay merde. Delikê ma zî cewrikî ardîbî. Min a berxe eştêne binê delike, a berxe bi şitê delike bîbî pîle.

Paşa biray mîyanînî ra perseno vano:

-To vato “Xuşab ê merdan o”.

Birawo mîyanîn vano:

-Rast a, boy merdan te (ti, ci) ra hameyne.

Paşa ven deno navmalî, vano:

-Meymanê ma vano “Boy merdan xuşab ra hameyne”, şima çi ra xuşab viraştî?

Navmalî vano:

-Mehşêlê mawa herî başe a ku to serê mezelê babê xu de nabî ro, ma eşkicê a mehşêle kerdî xuşab.

Paşa biray qicî ra perseno vano:

-To vato “Paşa pîç o”.

Birawo qic vano:

-Eger paşa bi esil bayne (bibînî) ga (ka) meymananê xu dir wer (werd) boro. Meymanî ode de tenî nêverdayne û navmalî nêkerdêne verê înan. A jo ra min zana ti bêeslê, ti lacê paşay nîyê.

Paşa ven deno dadê xu, vano hal û meselay ma û meymanî ana wa. Vano:

-Ti vana çi?

Dadî vana:

-Min û paşay ma zehf jobînî (yewbînî) ra hes kerdêne la tûtê ma çinê bî. Ena jo eşkayne bibo sebeb ku paşa cênika bîne bîyaro min ser. Ez ena jo ra tersawa û xulamêke kerd destik, ti bîy. Min ena jo paşay û

heminan ra limite (nimate). Ti lacê paşay nîyê, ti lacê xulamî yê.

Paşa vano:

-Şima şorê keye, wa şerhê (şerîetê) şima zî dadê şima bikero.

Biray yenê keye. Ven denê dadê xu, vanê:

-Dayê, ti go ma rê rastî vacê. Ma kamco lacê paşay nîyê?

Dadî vana:

-Birawo pîl, dadî û babê cê pîya merdîbî. Ew tûtê şitî bî. Pîzey ma pê veyşa, ma ard kerd wey la ma şima ra û heme kesî ra limit. Min û babê şima ew zî bi tûtîtî qebl kerdo, ew zî biray şima wo. Babê şima ana vato ku şima zî bizanî.

DEWA BAV Û KALÎ GESTEMERDE

Wusênê GESTEMERDE

Dewa mi dewa bav û kalî
Çend serrî yo ez nêşîya, kewta mi vîrî
Emser ver ra ez şorî dewe bêrî
Hênîyan ra awe nêna sey verî
Hênîyê Lulan kerdo Hênîyê Qaymaqamî.

Cîranî amê pêser Hênîye Lulan ser de
Qisey kenê vaya koyî ser de
Xo vîr ra kerdo no Hênîyê Çirtika Meyre
Qerar do ci cîranan vaya koy re.

Wisar o şilî varena, hênî serd o
Laserî ênê, ax liminê derdo!
No çi tofan bî ame ma ser de bawo?
Vareno bi kulman nê feqîran ser de.

Vaşan çînenê êdî cîranî
Nêna êdî awa hênî yê çavkanî
Paleyî çin ê dewe de nê hamnanî
Tek peya çîneneno merga gomî
Kanta ⁽¹⁾ şîyê Kazim û Can î.

1. *kanta*: kotî, kure, kamca, ça?

Payîz o, cîranî şonê xerîbîyê
Kilît kerdî keyberî ⁽²⁾, na çike bîye?
Kes nêmando dewe de, kanta şîye?
Pîr û kalî tena mendê, na kî ma dîye.

Zimistan o, vewre ⁽³⁾ varena hurdî-hurdî
Mij û duman o Koyê Hazir Babayî
Lojinî dû nêkenê sey verê cûyî
Ra û olax re ma êdî birîyayî.

Berlîn, 06.10.2001

2. *keyber*: kêber, kêver, çêber, çêver, çêwer

3. *vewre*: vare, vore

SÎYAMED

Mehmed Alî IŞIK

Sîyamed, xortêdo esmergunî bî. Labelê hetê mal û melalî ra feqîr bî. Xortêdo zaf baqil bî. Zerrîya xo kewtibî (kotbî) Geweze. Geweze ey rê waştbî labelê tebayê xo çin bî ke qelinde aye bido û veyveyê xo bikero. A serre dewa Sofiya de şî dewarî ver. Sofiya, a serre bar kerd şî Waranê Gerinan de na ro. Dewar şewe çolan de garane de dêne gorre. Hetanî payîzo peyên ke dewar ca de verda.

Şilûşepelî gawanan û şiwanan (şuyanan) ser o varêne, bêhewn mendêne. Eke dewarê dewe bibîyêne vîndî, wayîrê dewarî heqa înan ci ra birnêne.

Rojê, Sîyamedî dewar ver bi Derê Hezazî berdbî. Serê Derê Hezazî ra çalêda raste bîye. A çale timûtîm gorra dewarî bîye. Dormeyê çale to vatêne qey bi dês çarno. Zinarê berzî dormeyê çale de sey dêsî têrez de bî. Hetê dereyî (derî) tena yakerde bî. O het jî kaşêdê zaf tîk bî. Ser-serê dereyî ra rayeda tenge orteyê zinaran ra şîyêne çale. Kaşê hetê dereyî pêro birr bî. Darê birrî jî darê mazênî bî.

Sîyamedî ke dewar berd çale manga borre zaf bibî têşan, ver bi awa dereyî şîye. Sîyamed pey ra kewt ra manga borre dima ke yaçarno labelê wekî nêreşt (nêresa) manga. Dere ra hetanî cor darî zaf gurrî bî. Ser-serê dereyî pêro zinarî bî. Zinarî, kemero sîya ra û zaf tîk bî.

A şewe aşma pancêsî şewqê xo eştbî rîyê erdî (hardî). Derê Hezazî bi roje jî tarî bî labelê a şewe dere zaf roşt bibî. Manga borre xo cor de ke verda dereyî, Sîyamed orteyê birrî ra aye dima tayê şî. Sîyê kemeran û daran çimê Sîyamedî de bîyêne verg, bîyêne heş û cinawir. Xof kewtbî zereyê ey. Tersan ra cayê xo de vinet. Aver de jî nêşî, avar ra jî nêşî. Destê xo berd cêba îşligê xo, cixare vet, adirge fist bi ta (ta vist), cixarê xo ra bînêda xorîne ante zereyê xo. Tukê sereyê Sîyamedî bî gij û gilor, alîya ey fekê ey de miçiqîye, çokê ey recifiyayî. Va “Ez ke manga borre dime nêşorî, heşî û cinawirî manga biwerê (burê), wayîrê aye heqê aye

mi ra birneno. Se beno bibo, ez manga dime şorî, aye yaçarnî.”

Gamê-di gamî eştî nêştî, mîyanê telpî ra teyrê xaftela fir da. Ereq (araq) û pox de mend. Firdayena teyre de, orteyê telpî ra heşêdê girs vaşt ra, sey îsanî linganê peyenan ser a (o) vinet, bî qîrra-qîrra ey. Sîyamedî va “Na fa (fine) merdena min a, ez nêxelisîna ra. No bêwayîr emşo noca de mi kişeno.”

Heş tayê vinet, Sîyamedî ro nîyada, peyê cû cêra ya, kûrbîyayina dereyî de bî vîndî şî.

Sîyamed cayê xo de nişt ro. Tayê bîna xo girewte (gurete). Cixarêdê bîn cêba xo ra vet, fist bi ta, di-hîrêyê bînî şimitî û eştê erd, bi linge kerdê pan. Cayê xo ra vaşt ra, ver bi manga borre şî. Manga borre reştbi awe, dere de awe werdêne.

Sîyamedî xo resna awe, verê awe de bî çewt, kulmê-di kulmî eştî rîyê xo û kulmê-di kulmî jî şimitî. A hene de xaftela waştîya ey Geweze amê ey vîrî. Qilatîyê Geweze ame verê çimanê ey. Porê Geweze kej û munite bî. Munitena porê aye timûtîm di gilangî (gulangî) bî. Na dolime jî bi di gilangan munite bî. Çimê aye yê qerqaşî beriqîyêne. Şanika orteyê birûyanê aye sey kemera Oltî şewle dêne. Fîstano gulino ke dabî xo ra, şikîyêne ra bejna aye ya barîya derge.

Sîyamed ame ra xo, nîyada ke xeyalan vîneno. Zereyê xo de va “Lawo, ezo ke caran nêtersena, ez emşo çira hende (honde) tersena gelo? Nê çend serrî yê ke ez şew û roje çol û çolistanan de şona dewarî ver, şona malî ver; ez caran nêtersêne.”

Xaftela domantîna ey amê ey vîrî. Xo bi xo va “Wexto ke ma domanî bîme, pîlê ma niştêne ro qalê cinan û perîyan kerdêne. Ma o taw zaf tersêne. Pîlanê ma vatêne: No dere de, no ware de, no ko de, na deşte de ma cinî û perî dî. Cinan û perîyan destê yewbînî (jubînî) girewtêne govende kay kerdêne. Defe-defe jî amêne dewe ra domanî remnêne berdêne. Ma piro gêrêne (cêrênê), ma hetanî şodir domanî nêdiyêne. Ma şodir şîyêne ke domanî verê kemer û daran de kewtê ra, şîyê hewn ra. Ma girewtêne ardêne.” Sîyamedî xaftela zaf xof kerd. Tuke sereyê ey bî sey teluyane gonan. Çimê ey sereyê ey de bî tarî. Şopê taye çimê xo mişt dayî, badê çimê xo kerdî ya, nîyada ke boverê awe ra qasê di metreyan çîyêdo derg û sipî vineto. Sîyamed o taw hîna zaf tersa. Xo bi

xo va: “Heq bo na çiyede xirab a, yan cin a yan perî ya!”

Ey cayê xo de çok dabî, niştîbî ro. Tersan ra cayê xo ra nelewîya. Çîyo derg û sipî jî cayê xo ra nêlewîya. Sîyamedî erd ra kemerê girewte eşte ra çiyê dergî. O taw refê zerencan binê kemerî ra fir da, avar de dereyî ser de şî û bî vîndî. Xaftela dere bî pirrê vengûvajî. Sîyamedî tersan ver çimê xo girewtî, rema şî orteyê telpî de xo da we. Binê darêda mazêne de meredîya ra. Tayê vinet, goş na ra dereyî ser, nîyada ke vengûvajê çin o, o taw uşt ra, ame kaleka awe de vinet. Manga borre awe werdibî, kîştâ dereyî de mexel bibî. Sîyamed telpî mîyan ra vejîya ame lewê manga. Tayê cêrê manga de, pezkovîye bibî çewt awe şimitêne. Pezkovîye bi vengê linganê Sîyamedî ra heçepîl bîye, remê şîye orteyê birrî de bîye vîndî. O bî çewt, tayê awe eşte rîyê xo. Tayê ame ra xo, tersê xo tayê rema. Manga borre vazne ra, şanite xo ver, ramite ver bi garana dewarî berde, kerde orteyê dewarî. Şî verê zinarê girsî de kulavê xo eşt erd, ser a meredîya ra. A şewe zaf qefilîyabî. Senî ke meredîya ra, vinike kewte çimanê ey û zaf nêmend, şî hewn ra.

Sîyamedî rakewtena xo de hewnê dî. Hewn de, cinan dewa Sofîya ra Porsora Çê Mamî verê keyberê (çêverê) înan ra remnabî berdibî Derê Hezazî. Porsore cinan de govende girewtibî. Sermîyanê cinan kincê keskî dabî xo ra, nîkila kemerî de, Odaya Axayî de niştîbî ro, govende de nîyadêne.

Dormeyê zinarî xaftela bî roştî, kemerê eyo sîya bî sipî. To vatêne qey kirêj kerdo pira. Kaleka zinarî de yew (ju) hênî bî, awa ey jî sipî bîye. Tayê dotê hênî (înî) de darêda vîyale bîye, qertaledê sipî yew gilê aye ser o bî. Hetanî nika nê welatî de caran kesî qertalo sipî nêdîbî. No qertal kotî ra amebî noca gelo?

Verrojê binê zinarî pêro gulê çequerî bîy. To vatêne qey no verroj bîyo zerk. Cinan, verê zinarî de adirêdo zaf gurr kerdbî we. Dormeyê adirî de destê yewbînî û destê Porsore girewtbî, govende kay kerdêne.

Xaftela orrîne kewte ra Gamêşê Şîrînî. Sîyamed ciniqîya we, cayê xo ra vaşt ra. Nîyada ke Gamêşo Şîrîn şîyo verê zinarî, qoçanê xo keno kemeran ra.

Şewe xelisîyabî, êdî şefeqê şodirî bî. Tay mendbî ke roj vejîyo. Sîyamedî uşîra xo girewte ver bi Gamêşê Şîrînî şî. Raye ra xo bi xo va “Emşo aya ke mi dîye ancîya mi dîye! No çik bî emşo ame mi ser de?”.

Gamêşo Şîrîn çarna ya, ard orteyê dewarî. Hîna (hona) tîje nêvejîyêbî. Reyna kulavê xo ser a merediya ra, şî hewn ra. Senî ke kewt ra, hewnê dî. Hewnê xo de dewar berd orteyê wareyan de kerd mexel. Gamêşo Şîrîn orteyê dewarî ra vaşt ra, pey ra na ra Bêrîvane dima. Bêrîvane remê şîye kewte holika xo. Gamêşo Şîrîn jî dima aye şî kewt holike. Qoçê xo kerdî pîzeyê Bêrîvane ra û berde zeliqnê dêsê holike ra. Zerrî û pişikê aye verdayî erdî ser. Orteyê wareyan de bî haybire û axişer. Cinî û camêrdan, pîlan û qijan, xortan, azaban û kokiman pêrunê kemerî kerdî xo dest, eştî ra Gamêşê Şîrînî. Gamêş bi zor Bêrîvane ser ra dûrî fişt (vist).

Zerencê kemerê berzî ser ra qaçna. Sîyamed bi venge aye bî hêşar. Nîyada ke bîyo şodir, zerqanê rojî eşto dere û derxulan, koyan û deştan. Dewar jî hêdî-hêdî cayê mexelî ra vaştêne ra. Sîyamed şî verê Înîyê Saye de bî cingul, kulmê xo kerdî pirrê awe, di donimî awe eşte rîyê xo. Badê kulmê-di kulmî jî şimitî. Pêşkîra xo cêba xo ra vete, pê rîyê xo kerd ziwa. Serê hênî de nişt ro, fikirîya: “Emşo o çi bî ame vernîya mi? Verde (verê) Manga Borre dewarî ra visiye şîye kewte Dereyê Hezazî. Sate nêbîyêne uca (aja) heşî ez bikîştêne. Badê jî mi qulawetîyê Geweze dî; Geweze çimanê mi ver ra bîye vîndî. Aye ra dime jî qertalêdê girsî verê zinarî ra fir da. Qertal, qertaledo sipî bî. Nê cayan ra caran kesî qertalo sipî nêdiyo. Caran şewe teyr û tur cayê xo ra nêvejîno fir nêdano labelê wekî emşo teyr û turî jî halênê xo ra vaştî ra, serê dereyî ra fir dênê. Mi Manga Borre dere ra çarnê ya, arde gorra dewarî û sereyê xo tayê na ro ke hebê rakewûne (rakune), na fa jî mi hewnê xo de Bêrîvane diye; Gamêşê Şîrînî Bêrîvane zereyê holike de kerde qoçê xo ser, kîşte. Heq bi xeyr çarno. Xiziyo Kal tifaqan ma ra dûrî bero.”

Peroj, Sîyamedî dewar ramit berd ware, verê holike de kerd mexel. Şî xeyma xo de tayê merediya ra ke tayê bîna xo bigêro (bicêro). Xaftela Gamêşe Şîrînî û Gamêşedê bînî yewbînî de şer kerd. O taw orteyê holikan de bî zar û zîbatîna zar û zêçî. Sîyamed bi vengê zav û zêçî cayê xo ra vaşt ra, uşîra xo girewte şî ke gamêşan yewbînî ra bivisno. Di-hîrê uşîrî kerdî Gamêşê Şîrînî ser ra. Gamêşan şerê xo ca de verda, verê xo çarna ra Sîyamedî. Sîyamed peyser-peyser şî, kewt xeyma xo. Gamêşî jî dima ey şî. Sîyamedî kerd nêkerd ke xo ondêrî (andêrî) ver nêxelisna ra. Gamêşê Şîrînî senî ke qoçê xo da bi pîzeyê Sîyamedî ra,

lingê Sîyamedî erd ra birnayî. Fek û pîrnikanê ey ra gonî vazdê. Zerrî û pişikê ey amey teber. Gamêşî Sîyamed berd zeliqna dêsê holike ra. Wareyan de kam ke esto pêruna pîya cad kerd ke Sîyamedî raxelisnê, kesî beşer nêkerd. Gamêşî bi xo Sîyamed ca verda, bî qorra-qorra ey, hetê Derê Hezazî ser rema şî, bî vîndî.

Geweze a roje şîbî corê wareyan zelikî dêne arê. Hay rê merdena Sîyamedî nêbiye. Wexto ke, zelikan ra amê nezdîye wareyan, nîyada ke millet verê xeyma keyeyê (çê) Sîyamedî de amo pêser. O taw Geweze zaf tersê, derzeyê zelikan uca na bi ro, remê amê lewê xeyma keyeyê Sîyamedî. Cinî û camêrdan, pîl û qican têdîne ver bi aye qayît kerd. Geweze amê reşte verê xeyme. Milletî raye kerde ya, Geweze orteyê înan ra vêrde ra, xo resna Sîyamedî. Seke çimê Geweze gina bi meyîtê Sîyamedî ra, bi lapaçan da bi sereyê xo ra. Rîyê xo pencurî kerd, rîyê aye gonî û gonaşîre de mend. Der û cîranan xo resna Geweze ke pê pigêrê, kesî pê aye nêşikîya. Xo cor de eşt meyîtê Sîyamedî ser. Hetê ra bermêne (berbêne) hete ra jî suware vatêne. O taw, êyê ke ware de têde bermayî. Ortayê holikan bî pirrê şîn û şîwanî. A roje kemer û dar amey zîwan (zon).

Dewijan bi zor Geweze meyîtê Sîyamedî ra fişte dûrî. Xebere rusnê (şawite) dewe, dewe ra camêrdî amey; meyîtê Sîyamedî vazna ra berd.

Sîyamed mîyanê mezelanê dewe de nêdarit we. Meyîtê ey berd, serê Kemerê Mamedî de mezele kinite, uca kerd mezele. A mezela ey hetanî ewro jî hîna uca ya.

Geweze Sîyamedî dima sîya girê da, zaf bermê. Bi aşman kincê sîyayî day bi xo ra. Ne werd werdêne ne jî hewn kewtê çimanê aye. Badê şaş aşman a zaf nêweş kewte. Qederê aşmê cile de mende. Defêna cile ra nêvaşte ra û a jî merde. Meyîtê aye berd, mezela Sîyamedî kinite, kerde mezela ey.

Wisar bi wisar mezela înan ser ra di gulê sipî vazenê ra, benê derg. Dergîya gulan ke kemerê verê mezele ra vêrena ra, o taw pezkovîyê êna ê gulan wena hetanî nême, hîna ca de verdana şona.

Badê nêçîrvanan a pezkovîye kîşte labelê aye ra dime ê gulî êdî nêbîy kewe. Tayê vanê eke pezkovîye nêkîştêne, ê gulî ancîna bîyêne kewe.

Îstanbul, 18.05.2004

DORÛVERÊ ÇEWLÎGÎ RA ÇEND LORIKÎ ⁽¹⁾

Arêkerdax: N. CELALÎ

VARYANT-I

Lurî lurî lurî lurî
Heşo gerguşê mi ha kuwena ra
Aaaa gerguşê mi, eeee gele derî
Awki bîyerû heşûn berû
Gerguşê mi ha kuwena ra ⁽²⁾.

Lurî lurî qûmê tu mûnena ina lêyo
Lurî lurî sarê xwi bor' ina rindîyo
Lurî lurî tu emrî mi da cahîlîyo, lurî lurî ⁽³⁾.

Lo lo palengo dilsengo
Kuzûn kergê xalûn berda
Pê bûnûn da werda
Nê asti nê posti
Barê rindê mi qinasti ⁽⁴⁾.

-
1. Nê lorikî mi fekê cinîyan ra arê kerdî. Tayêne nêwaşt ke nameyê înan binusîyê.
 2. Goreyê vatişê Qudreta Azij nusîya.
 3. Goreyê vatişê Şefîqaya Mîyalanij nusîya.
 4. Goreyê vatişê yew cinîya şînekij nusîya.

VARYANT-II

Lu lu lu pê gûn guelikûn terêr kêrri
Kuzûn kergê xalûn berda
A wever a werda
Nê asti nê puesti
Barê rindê mi qinasti ⁽⁵⁾.

Qînceli vînceli
Awê Mistûn meweri
Çerx pîyeşenî tu sari
Tu erzenî in deri.

Lurî lurî gerguşê mi
Lurî lurî gerguşê mi
Darî-berî
Baba şû (şîyû) eskerî
Êri çend o, nê mektub o nê z' xeberî.

Ez xwi kena qirbûnî tu
Mîrçik kena ser bûnî tu
Duan kena qey gûnî tu.

5. Goreyê vatişê Fatmaya Dugernaniy nusîya.

Ayî lurî lurî, lur qijkek a
Lurî kena, lurî nêbena
Ayî kena, ayî nêbena.
Lurî lurî lurî lurî
Wikê mi qijkek a, lurî nêbena.

Teng û berûn yê şidnena
Ina wikê mi bermena
Ez wikê xwi ra vûna
Ina wikê mi ranikuwena.

Babîye wikê mi şîyû xurbeto
Nê mektub o nê xebero
Ez serî sibay wirzenû, heya şûno
Serî rêyê postacî di ronîşeno
Ez postacî ra perseno:
“Mektubî babîyê wikê mi esto ya çini yo?”

ÇEWLÎGÎ RA SEYDAYO NAMEDAR

MELA SILÊMANÎ SIPÊNÎ -II

Roportajkerdoxî: W. K. MERDIMÎN & N. CELALÎ & W. ZOZANÎ

No derheqê Mela Silêmanî Sipênî de roportajo dîyin o. Ma telebeyanê ey ra Mela Mehemed Elî de roportaj kerd. No roportaj, hem derheqê Seydayî de desto (çimeyo) verên ra tayê malumat dano hem zî derheqê medreseyanê welatî ma de. Bê meaş, bê peran, mîyanî bêîmkanî û çinbîyayîşî de şarî ma melayî senî kerdî weye, telebeyî senî dayî wendiş? Nê roportajî de, nê xususan de, “çimeyo tewr verênî” ra malumato xeylêk balkêş esto.

Mela Mehemed Elîyo ke ma tede qalî kerdo, Çewlîg ra, mintiqayê Sîwanî ra, dewê Hacîyûn ra yo. Telebeyê Seydayî [Mela Silêmanî Sipênî] yo. Hîrê serrî Seydayî het wendo. Zaf cayan de melatî û Dara Hênî de muftîtî kerda. Nika teqawit bîyo û Dara Hênî de ciwîyeno.

W. K. Merdimîn: Ma qayil î to ra derheqê Mela Silêmanî de malumat bigîrî. Ti key şî Sipênî, Seydayî het?

Mela Mehemed Elî: 1949-1950 di.

W. K. Merdimîn: Ti uca keyeyê kamî de mendî?

Mela Mehemed Elî: Ez keyê Hecî Şukrî di menda. Hecî Şukrî salîh yow merdim bi. Ma şîn keyê Hecî Şukrî di nûnî xwi werdîn, uja ra pey ma ûmênî hucra di tehsîl dînî. Seyda xayet sade yow insûn bi. Yanî duşkunî şohretî nêbi. Ihna (wina) qismêk alîm, mallayî şohret zî wazenî. Feqet ihna yo (yew) xayey yi çine bî. Îcab bikerdîyen se hemen net xeber deyni. In guri (gure) fitwey yi esta, çin a? Ma xu nari r' dînî, weri r' dînî, “De hele ez hewî biûnîyî! Ez nêşken, şû başqe mallûn ra bipersi!” Seydayî net vatîn “Çin a!” Zerrê (zerrîya) mêrik şikêna, nîşikêna, çewî rê mîyel (mêl) nîkerdîn. Wexto ke meseley şerî'etî, meseley huqûqî biûmênî het, çewî (yewî) rê mîyel nîkerdîn. Wazen wa in (no) het şêx, axa, malla ya zî efendî bû, hetû bîn gawûn bû. Heq eger hew ha ayê gawûn di, nêni nefis a (rîyê ey de) vatîn.

W. K. Merdimîn: Ti çend serrî Seydayî het mendî?

Mela Mehemed Elî: Hîre (hîrê) serrî.

W. K. Merdimîn: Embazî to yê medrese, êyê ke şima pîya wendo, kamî bî? Yeno to vîrî?

Mela Mehemed Elî: Umbazî mi, şêxlerûnî Çûnî ra Burhaneddîn bi, inkey muteweffa wû, merdû. Lajî Şêx Elaweddîn bi. Lajî Şêx Zilkîfî, Ebdurrehîm bi. Şêxlerûnî Kelaxsî ra Şêx Mehmedîn bi, yi keyê Mehemedî Şemsûn di nûn werdîn. (Şêx Mehmedîn lajê Şêx Huseynî yo û soyadîyê înan Bilgin o.) Şêx Qutbedîn bi, lajî Mehmed Zekî Efendî, şêxlerûnî Palî ra. Serra k' ma Az di bîy, ho mi vîr di, key Misfayî Hecî (Babîyê Heyder Baylazî) de mendîn. Gelekî bîy, tabî hem wext vîyertû, hem zî ez bîya extîyar, zaf mi vîr nêni. Malla Nîzamedîn bi Ardurek ra, lajî Malla Mehemedî Ardurekî. Malla Nîzamedîno bîn, lajî emey Seydayî, Fexrûn ra lajî Hecî Hesenî. Malla Celaledîn bi, lajî Malla Silêmûnî Alzûnî, farisî hol zûnênî, hol edebîyat zûnênî; Alzûn di imûm bi. Ini Malla Nuredîn ke inkey ho Welûn di imûm o. Az ra lajî Hecî Hesenî Guev, Nîyazî bi...

W. K. Merdimîn: Mela Feyzîyê Bueg zî uca bi?

Mela Mehemed Elî: Malla Feyzî badî ma şibi. Feqet îlîmî Seydayî faîdelî bi. Çunkî, yo seydayî ma bi, Şemsûn di Malla Ezîz, zaf salîh bi. Inkey keyney yi ha Seydayî hetî. Mi yi ra eşnawit, vatîn "Biwûnên, şima îlîm mi ra faîde vînênî!" Nêvatîn "Ez salîh a!" Vatîn "Eyinê k' mi hetî wendû salîh bî. Mi rî dua kerda. Înşallah şima îlmî mi ra istifade vînênî!" Tabî inê ez itîraf bikerî, ma temel Malla Ezîz Şemsûnî het eşt. Elhemdûlillahî, ma çend şikir fikir tay o! Wexto ke ma ewîl şî teber, ma şî uja. Aw zat zaf salîh, alîm, yo însano fazil bi. Seyda Malla Silêmûn zî begûn kerdbi ke -yi hetî yo mude wendbi- keynayê xu dabî ci. Yi hetî wendbi la cuwa pey şibi wendbi, cuwe ra pey zaf wendbi. Seyda Malla Silêmûn duyê îlmûn ra muntehî bi, îcazeyî yi estû. Mi îcazeyî yi wendû, inkey mi vîr nêni.

W. K. Merdimîn: Norşîn di kamî ra îcaze girewt?

Mela Mehemed Elî: Inkey ez ayê vûna. Şêx Elaeddînê Oxî weyaxut Şêx Elaeddîn Xezînî ra. Mi şûn di telefûn kerd. Hecî Şefîqa (xanimê Seydayî) vûna "Key Hezretî di îcaze girot!" Îcaze ho key yin id. Tabî ihna ecele bi, ez nêşkawa şêrî. Ez nîweş a, mi di hal çin û. Ti Malla Behcetî ra -lajî Seyday ra- persî, wa o îcazeyê yê di biwûnû, nûmey yi tu

ra vajû. Çunkî o îcazeyî xu ard mi het na rû. Îcaze deynî yo talebeyî xo. Mi ra va “Yazî tu hêna (hîna) baş û! Binusi! Ailey yi binusi û peynî di zî vaj ‘Seydayî îcazey filûn kesî dawû.’” Hetta ho mi vîri di, ma metîn ser û biney îxtîlaf kerd. “Ihna hêna doxrî yo yan ihna doxrî yo.” Bajînê (badê) ma ittîfaq kerd. Malla Behcet îcazî biwûn se zûn. Vûn “Îcazey yi filûnkesî dow (dayo)”. Key Hezretî yû se, kûm şêxî dow (dayo)? Eger key Oxîn ê, Oxîn ho Bedlîs a beste, wi zî cey îlmî yo. Eleqey yin û key Hezretî zî pîya ostû (esto). Uja di zî yo şêx bi, zaf alîm bi. Guero k’ (goreyo ke) ho mi vîr di, yo mude zî uja di wendû. Feqet Hecî Şefîqa israrla va “Seydayî îcaze Norşîn di girotû!”

Wexto ke Seyda ûmi Çolîg, yo mallawo ke muntehî bû, ders bidû, îcaze bidû çine bi. Ancax, Parxanguk di Seyda Malla Xalit bi. Kuertdew di Malla Mistafa bi. Malla Mistafa xura texmîn mi di şer’î bi. Ma Sipêni di bîy, merdimî yê zî ûmey uja. In Malla Mucahid, bayî yi Malla Mehemedî guret ardi uja. Malla Mucahid mi qijêr bi, maşallah qijêko ihna çimakerde, zekî bi. Yi zî uja wendîyen. Şêxlerûnî Çûnî, mallayî tey (tede) bî lakîn Kexi ra Seyda Malla Mehemedî Sefkarûn ard. Şêx Nîzûmedîn bi, Şêx Hesên bi. In şêxlerî Çûnî zaf bî. Şeşt-hotay ten talebe bi, zafiyê yin zî qijî şêxlerûn bî. Yo serr zî ma uja ders dîy. Malla Nureddîn bi, Nureddîn Öner. Wextêk Seydayî het wendbi, ma uja pîya wend. Bîlaxere bi muftî. Qarlıowa (Kanîreş) di, hetî xerbî di muftîtîyê kerd. Mudeto derg zî Malatya di muftîyî wîlayetî bi. Yo alîmo hol bi. Cuwe ra pey şî Adana. Malla Hesên ke Qarlıowa di bi, cuwa pey bi muftî. Hesên Bulutî zî Seydayî het wend.

W. K. Merdimîn: Oyo ke merdim bieşko derheqê Seydayî de ey ra malumato hîra bigîro, kam esto? Ti kamî tewsiye kenî? Mela Feyzî senîn o?

Mela Mehemed Elî: Malla Feyzî zî hol û. Malla Feyzî epeyî yi het mend. Ma o wext hama biney qij bî. Serra yo ma uja bî, serra bîn ma şî Az; ma ca verda şî deştê Dîyarbekî. Ma uja ra ûmey şî yûna (yewna) ca, ihna ma geyrê.

Îlmî Seydayî ra hol îstîfade bîn. Gerçî cem’at etya (tîya) ruenişte bînî, tu nêakerdên, tu nêzûnên malla wû. Ama yo nûrî zekay mallatî çimûnî mallayûn di estû, mira (mela) tu aye ra bizûnênî. Xu nêruetîyên, xodfurûş nêbi haşa. Durust bi, sadiq bi. Îlmî yi ra îstîfade bînî. O sira di Cebaxçur di gelek zî şohret da. Biney verî cuwe mi va, wi mereqlî

şohretî nêbi ama layiq bi ke Hûma tealayî o şohret na seri. Kûmca (kamca) meseleyî fiqihî, îxtîlaf bibînî, meseley şer'î bibînî ûmênî yi het. Zerey Cebaxçurî ra zîyaretçî yi bîy. Êmênî zîyaret kerdîn, ayinê k' hama kulturî osmanlî tey mendbi deger deynî ci. Mesela Cemalî Farisî (Hecî Cemal), Hecî Hesênî Guevi, zowbîna zaf merdimî ûmênî zîyaretîyê yi. Ê medrese di zî Seyda laubalî nêbi haşa, ihna xayet ciddî bi. Ma tera şermayêni, hetta ma feqî tera tersênî. Çunkî xayet sade bi, nat-weta xu nêqeldênî, duz xeber dênî. Rey-rey ders di zî tu yo sualo xelet pers bikerdîn serzenîş kerdîn, dênî tu sare ro. Vatîn "Ti qey inê ihna persenî?" Aye ra, talebî ina hîsab kerdîn, şînî xebîtîyênî. Xu kerdîn hedre, çîyo ke bêluzum û, bêmana wo nêpersênî. Texmîn mi di, mintiqey Az di heta inkey muderrîso k' ders bidû; usûlu'l-fiqih, fiqih, hedîs, usûlu'l-hedîs, tefsîr, îlmî alet, mentiq, serf, nehew, îstî'are, cedel, kelim...

W. K. Merdimîn: Duyes hebî benî tamam!

Mela Mehemed Elî: Tabî, duyes hebî benî tamûm. Ay pîyori ra îcaze guretbi. Pîyori wendîbî. Hetta, kitabûn di rey-rey îbarey zaf çetinî estî, biûnênî ci, biwendênî, mutlaqa -çend zuar (zor) bibînî- cewab dênî; bin di nêmendînî. Ihna yo xususîyetî yi zî bi. Ê çî zî nêgeyrenî. Zê qismêkê mallûn, -aw zî caîz nîyû ma vaji- zaf duşkunî rizqî nêbi. Rizq Hûma tealayî dênî. Hetta fîrset bidîyênî belka bi destûnî xu zî bixebîtîyênî. Heyato sade ra hes kerdîyen. Mereqlî arêdayîşî çî nêbi. In peynî ra ûmî Mazra Feqî di bûn viraşt. Uja di zî yo mude ders da. Ma rey-rey şînî zîyaretîyê yi.

Allahû teala xenî-xenî ci rê rehmet bikirû. Hûma teala îlmî yi ra, feyz û bereketî yi ra ma mehrûm nêkirû.

W. K. Merdimîn: Şima zimistanan ders girewtînî yan hamnanan û zimistanan de pîya?

Mela Mehemed Elî: Ma zimistûnî wendîn. Amnûnî ma nêşkênî biwûn. Şertî mi şexsen ihna bî. Şertî Seydayî zî zaf musaît nêbi ke amnûnî ders bidû. Çunkî kar û kesb bî. Bînî wisar, in Cebaxçur di yo adet biyû, verî cû, verî ma; ma ci nêrasêyî. Xerîb di malla biyû, Madrag di malla biyû. Yo ta'bîr yin bi, vatîn "kilê sibatî" Kilê sibatî ûmey, feqî kerdîn vila. O wext insûn feqîr bi, şînî keyûn ra nûn ardîn. Mesela tu vatîn "Yo tayinê yo feqî ez dûn". Weyaxut, nîm tayin. Aw werî (werdê) ma bi. Wextî ma di, ma şînî keyûn di nûnî xu werdîn, pîzey xu kerdîn mird, ûmênî dersî xu wendînî.

Hejî Şukrî mi ra zaf hes kerdîn, Allah rehmê xu ci rê war (wayîr) kirû!

W. K. Merdimîn: Xanimê Hecî Şukrî, emey dadîyê min a.

Mela Mehemed Elî: Kîbar, yo cînîya zaf xûnim bî. Hûma teala ci rê rehma bikirû. Aya serri ma şî zîyaretîyê Hejî Şefqa, qijî [xanimê ey] zî ma di bî. Ma waşt zîyaret bikir, va “Îtya nîya!” Cuwa pey zî şî rehma. Nûnî yê temîz bi. Pak bî.

Aya serri ma k’ Az di bî, ez erey şîbîya, ca nîmendib key Xelîl Nehmetî d’. -Allah, ti rehmê xu ci rî war kirî.- Qijî yi estî, Hecî Mehemediyî... Uja di mi tayîn werdiyên, durî bi, vor zaf bî. Hecî Zîyayî yarî kerdîyên, vatîn “Ti quwetlî yî, ti eşkenî şêrî-bêrî!”

W. K. Merdimîn: La Az de kamî ders daynî şîma?

Mela Mehemed Elî: Seydayî dêyni. Şêx Mehedyên vendabi ci berdbi Az. Yo ser Seydayî Az di ders da. Şêx Mehedyên Az di îmûm bi. Şêx Mehedyên yo wesweseyî yi bi. Xu çewî ya nêdeyni (nênaynî). Secdey yi serî kiftî ya bi. Kûm ca bişîyênî, uja kerdîn ra, ser o nimaj kerdîn. Azijû ci rê nalîn darîn -tu dî ma vûnî “qapqapik”- viraştîbî. Ayî kerdîn payî. Ci rê cîzmey herayî zî guretbî. Yi hînî (hinî) destî xu toyê wa (tebayê ra) nêdênî; ay cîzmey kerdîn pay, heta verî berî cûmî ûmênî; uja cîzmey vetîn, ay nalîn kerdîn pay. Hama pey nalînû şîn mîhrab. Mîhrab ra secdey xu xu kift ra ardîn war. Merdimo salîh bi. Zaf hol bi ama aw zî yo nîweşî bî. Extîyar bi, nêşkenî bîyorû (bêro) hucra (medresa). Her ruej yo seatê yi bîy. Seyda aya seati di şîn, key yi di dersê yi deynî ûmênî. Key yi di yo dîwanî yi bi. Secdey yi rakerde bi. Ayî ser o rûnişti bi û xu çewî ra pawitînî. Verî berî yi di zî yo howzi bîy. Amnûnî, zimistûnî aya howz ra, aya awa serdin ra desmaj guretînî. Ehlî teqwa bi. Tira persenî vûnî “Efendî, ti xura malla yî. Hînî serrî tu şîyî. Ti qey ihna zehmet dûnî xu?” Vûn “Êz zî zûna. Feqet ibadeto en xeyrin wendiş û. Ini umîr mino ke mendo, wa îtya di şêrû!”

W. Zozanî: Şîma medrese de kam kitabî wendî?

Mela Mehemed Elî: Şerhu’l-Muxnî, Se’duddîn, ayî ma wendîyên. Yo ser cuwa pey ma uja ra şî yûna (yewna) ca.

W. K. Merdimîn: Seydayî wexto ke ders deynî, kurmanckî deynî, zazakî deynî, yan erebkî deynî?

Mela Mehemed Elî: Umûmîyetle zazayî tay ê. Ê mallûn zî îtya nê, Mûş, Bedlîs, Wan, Farqîn û Sûrîye di tehsîl dîni. Mallûn îtya ekserîyet

pey kurmûncî ders deynî. Kurmûncî ci rê epey rehet yenû. Û willay Seyda -Allah rehmet bikû- azijê ra vazgeç nêbi. (Ma pêro pîya huyenê.) Zazakî ders deynî. Heqîqet zî zêy yi bî. Xayet rehet zî ders deynî.

N. Celalî: Az de medrese bîy, yan şîma keyeyan de ders dînî?

Mela Mehemed Elî: Tabî wext vîyerto, Ehmêd Hesên bi. Guero k' ho mi vîr di, Xeylûnî Guevderî ra bi. Azijû bûnî yi musaîd dîbi, uja ders deynî. Bûnî yi pîl bi.

Tabî ay şertî ke ma tede bî, belkî uja di hîsabî min a nênu ez vajî. Inkey, cey feqîyûn di vîst û çahar seatî awa germin esta, hûncî (ancî) nêwûnenî. Medresa cûmî ra nizdî ya weyaxut medresa ha cûmî ya bestî, qey wendişî feqîyûn cêyî yin estî.

Wextî ma di cêyî feqîyûn çine bi. Aw bûn di kûmî k' metîn xu ezber bikerdîyen. Ay metîn gereka ti zaf biwûnî. Biwûnî, biwûnî ke tu rê meleke hasil bû. Heya ez kena vajî, ayini ina hew axuer (axur) ra istifade kerdîyên. Serî harr ra niştînî rû, tarî bi. Çila çinek a! Elektirik çine bi o zamûn di! Ma lamba tavistînî, zerey hucra di neynî rû. Pey yê di eyne (neynik, lîlik) estû la, aw eyne tera vetîn. Lambawa 14 numrê şuxulnênî. Binî yê di zî çîyo berz nênu rû. Tabî nîzam-întîzam. Wextî mutalayî di, şew, des, pûncês, vist tenî aya lamba ra istifade kerdîn. Ti k' vajî "Senî tira istifade kerdîyen? Lamba wa nîhayet, elektirik nîya." Pîyorê yin bêveng, bê sada niştîn rû. Hucra di, yo ten zî "mîrî hucra" bi. Hetta yewî pişî xu ra bivetîn, kuwenî ci, vatîn "Heş! Ê bînu rehetsiz mek!" Sukûnet temîn kerdîn. Şûn di mutala kerdîyen. Mutala di, duar-maley lamba di heta-het daîrey viraştîn. Pîyori kişta raşt ya zî kişta çep seri qeldîyenî (qelibîyaynî). Kitabî xu xu ver di nênu rû, şowqî aya lamba ra istifade kerdîyen. Şowqî aya lamba, texmîn mi di metrey-di metrew nîm bi.

W. K. Merdimîn: Nê tehsîlî şîma de qet şîr, beytî, rubaî û nesirnuştîş çin bi? Destnuştêyê tu çin î mesela?

Mela Mehemed Elî: Mi tay tercumeyî vireyştî ez nêşkawa tamûm kirî. Kitabî en çetinî ra, "Tarîxu'l-Xulefa" ra, mi qismî Umer Bîn Ebdulezîz tercume kerd.

Îmkûnsizêy bî. Wexto ke 1956 di ez ûmeyaya îtya, heta 1959, pey imtîhûn muftî û waîzî guretîyen. Ço (yew) çine bi ke ma teşwîq bikerû. Muftî efendî extîyar bi. Çolîg de zî ihna yo genc çine bi. Xarpêt di yo îmam-xetîb [Mektebî Îmaman û Xetîban] bi. O zî erey virazîya. Axîr 1964 di mi muracat kerd. 1968 di mi qedîna. 1969 di yo qadroyê waîzî

bî, mi muracat kerd. Yo-di aşmî mi waîzey kerd. Cuwa pey tayînî muftî îtyayî vejîya. Muftîyi îsrar kerd, mi muracatî muftîtî kerd. Ez qayil nêbîya. Mi va “Waîzey mi rî hêna hol a. Ez qayil a waîzey bikirî, ez layiqî muftîtî nîya. Muftîtî layiqî alîmûn a.” Yi israr kerd û yazî xu di mi ra sîtayîş ra behs kerd. Mi yazi berd da muftîy Çolîgî.

W. K. Merdimîn: Beyitêk ke bêro to vîri? Mesela tu mewlidî Mela Ehmedê Xasî wendo?

Mela Mehemed Elî: Mi wendû. Mi pîyori wendî. Inahewi (nara) mi sare ra darbe werdû, kîst virazîyo. Inkey ez nêşen. Mesela nimaj di ez zaf rey sehwa (xeletî, şaşî) ken. Eceba rek’ata verîn di mi kûm sûre wenda? Rek’ata dîyin di ez hûney (hewna, reyna) ayê wûnena.

Ez tu rî yo şîir vajî. Şêx Sadiy Şîrazî, Gulîstan di vûnû: (Mela Mehemed Elî ewilî fariskî waneno, dima bi kirdkî mana keno.) “Serî kemerî hukumdarî meşhurî Îranî Ferîdûnî di nuşte yo: Ey bira, dinya çewî rê nîmenda. Dinya di ti zerrê xu Xaliq -ayo k’ dinya vireyşta- a best. Tu rî aw bes û. Paştê xu medi mulkî dinya, îtimad pey mekir. Çunkî dinya zaf merdîm sey tu miqat kerdî û cuwe ra pey zî kiştî. Wexta k’ in ruhî pakî qesdî şîyayîşî kerd, ha ti serî textî ya merdî ha ti erdî ser o merdî!”

Ihna wo. Rey esta awo k’ serî text a mirenû, şînû caw xirab, awo k’ erdî ser o mirenû, şînû caw hol.

W. Zozanî: To va “Mi tay tercumeyî kerdî, nêmcet mendî”. Gelo kam ziwan de yê. Tirkî yê, kurdkî yê?

Mela Mehemed Elî: Tirkî yê. Ez zazakî ser o nêxebîtîyawa. Ez qayil bîya. Zazakî zaf hîra yo û ez gelekî zûna. Ez bi seatûn xeberî bidî, ez eşkena yo tek kelîmawa xerîb nêerzî mîyûn. Ez biney zuar bidî xu... Tabî inkey sarey mi xeripîyo!

W. K. Merdimîn: Bellî yo. Qîseykerdişî to zaf weş û fesîh o. Zazakîyê to weş a.

Mela Mehemed Elî: Inkey sarey mi dejenû, ez nêşken. Zazakî Hecî Hesenî, apî Seydayî, tu wexta k’ gueştari bikerdîyenî, tu vatîn qey ho hecûn (heceyan) kenû la wa. Ihna weş xeberî deynî. Zazakî Cebaxçurî zaf weş û. Dewa ma Hacîyûn zî qij a la zûnî yin mîyûn di kelîmewa xerîb çin a.

W. K. Merdimîn: Dewê şîma xora dewê zazayan a?

Mela Mehemed Elî: Belê! Gerçî ez Hacîyûn de zaf nêmenda. Ez hot

serrî bîya ez tira vejîyawa. Ez bîya duyey-hîres serrî ma hûney ûmey. Yo zimistûn ma vindertî, uja ra pey ma şî Şemsûn di rehmetî Seyda Malla Ezîzî het ders dîy. Cuwe ra pey ma şî Sipêni, Seydayî het hîre serrî ders dîy. Uja ra ma şî Çûn. Ma şî Kurik, ma şî deştê Dîyarbekirî. Feqet serrî zaf bî, bereket tay bi. Çunkî ma mutemadîyen -hem amnûnî hem zimistûnî- nêşkênî biwûni. Biray mi çine bi. Bayî mi teyna bi, extîyar bi. Ez mecbur bîya amnûnûn bêrî kîye.

W. K. Merdimîn: Nika dew de mal û milkî şima, erazîyê şima esto?

Mela Mehemed Elî: Dew xirabî (xiraba) ya. Inkey ço tey çin û. Zafiyê yin şî Xarpêt. Inkey qayil î bêrî dew. Cayî dew tenha wo, nîftûnî (nêewtanî) bêrî. Heta ina meseley kueyî (koyî) nîqedîyû ço nênu.

W. K. Merdimîn: Gelo nuşteyê Seyda Mela Silêmanî bîy? Ey bi destî xo çîyek nuştö? Ti bîy şahîd?

Mela Mehemed Elî: Yazî yi mi dî. Ihna xettat nêbi la yazî yi rind bi, xirab zî nêbi. Şima di o sira di xettat Malla Silêmanî Alzûnî bi. Wi xettat bi. Xetî yi xayet hol bi. O waxt ûsul bi, serî destî xu wa nuştîn. Serî masa wa, serî defterî ya nênuştînî. Mi zî waxtek dersê însa (weşnuştîşî) guretbi. Yazîy verînî ez hol wûnen. Inkey tapûnî (tapûyanê) verînûn bê mi ço nêzûn biwûnû. Ez zî nêweş a. Ven dênî mi, ez nêşkêna şêrî. Burhanedîn Efendî zî xetî yi weş bi.

W. K. Merdimîn: Şêx Burhanedîn, vanê zazakîyê ey zî weş a.

Mela Mehemed Elî: Belê! Mesela Şêx Mehemedî, ez Îstanbul di bîya mizafirî yi, zaf weş zazakî qalî kenû. Inê ke zazakî nêzûnî, yûna zûnî xerîbî marîfet zûnî. Nêşkenî ci rê nûme vînî. Allah rehmet kirû Ebdulhemîd Efendî vatîn. Ma kotî (kewtî) qalî, ina kelîmey “bacanax” esta la, “ba” û “cenah” ra virazîyawa. “Ba” farisî ya, “canax” zî nîyû “cenah” o, pel -bi tirkî “kanat”-. Nêzûn kûm rê va, va mi vatû “Ci rê vûnî hevling”. Hevling “cenah” ra biney tewîlkerdî ya.

Zazakî di zaf kelîmey estî ke ti zaf zûnûn di nêvînenî. Inkey mi vîr nêni.

Yo Mudurî Millî Egitîmî bi, mi muetî ci, tirkî rê eceb mend. Mi muetî ci, va “halla halla!” Luxetî Türk Dil Kurumu di, vernîyê kelîma di nusenû kûm zûn ra wa. Bo (biewnî) tira:

abluka: îtalyankî

abone: franskî

abonman: franskî

acenta: franski
 adres: franski
 afyon: yunanki
 agustos: latinki
 ajan: franski
 aluminyum: franski
 amatör: franski
 amiral: franski
 anarşi: yunanki
 anahtar: yunanki
 ampul: franski ya.

W. K. Merdimîn: Medrese de “mîr”î şima kam bi?

Mela Mehemed Elî: Inkey mi vîr di nîyû. Zaman zaman degiş bînî. Ez çî rey “mîr” nêbiya. Serrî mi qij bî la mi dersê xu fehm kerdîyen. Ihna hucra di cayî ma bi.

Seydayî zaf îmkûnsizew di, pê xeyretî xuyî şexsî, feqîrî di, aya medrese di talebey dênî wendiş. Îmkûnî çin bî. Mêrikî feqîrî keyê xu di nûn dow feqîyûn, xeyr kerdû. Seyda bêmaaş xebitîyo. Feqî bê mesref wendû.

Ez şîya Hêni, mi pûnc puxnetî (banknot) deyn kerdî ez pey şîya. Bo, inkey ma perûn kenî cêbûnî qijûnî xu nêwûnên. Mi vîr yenû, yo merdimê ma bîy, ma tira deyn kerdî. Ma hîre tenî bî, ma şî deştê Dîyarbekirî. Yo şîyû rehmet, yo zî hama weş û. Ma pey tîren ûmey. Pery mi Pali di qedîyey. La ez çî qeydi (senî) xu rasnena istasyûnê Suveran? Tîren di kontrol estû! Mi va “Tewekkeltû elallah” ez niştî ci la ez Hun di ûmeya war. Mi xu rezîl nîkerd. Pey tîren ez biûmênî, kontrol kerdîn, eyb bîn. Hînî ez kue ra şîya rasawa ware. Key ma ware di bi. Mi xururî xu zî çî nîkerd, mi tenezul nêkerd ke hevalûnî xu ra zî vajî “Pery mi qedîyeyî”. Gencî ya, tabî inkey bîn, mi vatîn.

M. Celalî: Seydayî medreseyê şima de çî kitabî dênî wendiş? Şima kamcîn kitabî wendîn? Bi rêzkî senîn bî?

Mela Mehemed Elî: Alet; tabî hêverî (verê verkan) Qur’an, Mewlud û filûn-filûn kitabûn wûnenî, benî okur-yazar. Wexto ke bî okur-yazar, di çeşit wûnenî. Yo, verî cû kitabûnî şerî’etî wûnenî, fiqih wûnenî. Mi bi xu otir (winî) kerd bi. Şemsûn di, mi di-hîre serrî sade fiqih wend bi. Aye ra ez bîn başarîlî. Hetta yo malla ûmi mi ra va “In yazî biwûn!” Mi wend, mana kerd; eceb mend. Va “Ti senî ihna wûnenî? Tu verî cû çî

wendû?” Mi va “Nê! Mi nîwendû!” Yo zimistûn mi wendbi û ez başarilî bîya.

W. K. Merdimîn: To kamcîn kitabî wendibî? Nameyê înan ho to vîr de yo?

Mela Mehemed Elî: Çî wûnenî verî cû, Enwar, Muherrer, inê fiqih ê, şerî'et ê, Mînhac. Înûn ke îlîmî alet wend başle kenî. 'Îzzî, 'Ewamîl... Ayino k' sewîyey yin biney duşuk bînî, Emsîle ra başle kerdîn. Sewîyey ma bineyna cuar (cor) di bî. Tabî 'Îzzî, 'Ewamîl, Se'dullah Sexîr -bîlaxere Se'dullah Kebîr zî estû-, Şerhu'l-Muxnî, Sa'duddîn.

W. K. Merdimîn: Şima kamcîn tefsîr wendîn?

Mela Mehemed Elî: Mallayî ekserîya biney quwet bêrû ci, hînî tefsîrûnî rehetûn ver ra nêşînî. Şînî Qazî (Qadî el-Beydawî) ra başle kenî. Halbukî rey-rey Qazî ra wendînî, rey-rey tefsîr Xazîn ra wendînî.

Medarîk wûnenî, Îbnî Ebbas wûnenî. Her yewî yo çî wendînî. Ekserî zaf ta nênenî tefsîr biwûnî, wextî yin çin û. Bîlaxere wexto k' quwet girot, yi bi xu zûnî tefsîr mana bikirî. Ekserîyet îlîmî aletî wûnenî. Mesela, Mewlana Camî' kitabî nehwî yo girûn o. Qewlî Ehmed, mentiq, îstî'are wo, muxteser o.

N. Celalî: Seydayî medrese de edebîyat daynî wendiş?

Mela Mehemed Elî: Serf, nehw, mentiq, inî edebîyat o. Ti wexto k' gramerî zûnî erebkî museyî, hînî wendişî şîir û qesîdûn rehet benû.

N. Celalî: Melayê Cizîrî ra, Ehmedê Xanî ra, edebîyatî fariskî ra, Gulîstan ra, Bostan ra?

Mela Mehemed Elî: Gulîstan, Bostan ma nêdî. Ini hetî Mûşî ya deynî wendiş. Ma di xususî xebitîyênî. Malla Eşrefî Zeyneb xêlêkî Gulîstan ra wendbi, zûnênî. Malla Silêmunî Dîyarbekir di wendbi. Gulîstan, Bostan xayet weş zûnênî.

W. K. Merdimîn: Ti Mela Mehemed Elî Hunî sinaşnenî?

Mela Mehemed Elî: E. Zaf şîir yi, beytî yi estî. Weş xeberî dûnû. Hevalî min o. Ma pê ra hes kenî. Allahû alem, tuernî Resûlullahî Zeynelabîdîn vûnû, Hezretî Elî cîya vatey yi estû; vûnî: Hîre çiy delaletî wehdanîyetî Hûma tealayî kenî. Yo, “feqru'l-lebîb”, yanî feqîrey merdimî aqilî. Merdim zaf aqil û la feqîr û. Di, “zîlletu'l-edîb”, yanî zîlletî merdimî edîbî. Merdim edîbo hol o feqet ço deger nêdûnû ci. Tu dî Dîyojeno filozof estû, reîsî yin şîyû ser, pay vindertû, vatû “Çi ehtîyacey tu esta?” Yi vatû “Virsî (sîye) mekir, zowbîna îhsan nêwazena!” Hîre, “illetu't-

tebib”, yanî doxtor û nêweşî. Wi doxtor û la nêweş û.

Înûn benî bestenî qudretî Hûma teala ya. In gurûn (gureyan) Hûma teala kenû. Pey aqil zengînî nêbena, zengînî qezenc nêbena. Ma hey vînenî. Şima xeyrî ser da-vîstna serr seyrî in manzerî bikirîn. Ti ûnîyenî aw ûme war, şî bin û aw bîn kerd berz, berd cuar. Filûn aîle ra filankes kerd milletwekîlî, kerd reîsî beledîya, kerd nêzûn çita. Filûn aîle, bayî yin alîm bi, malla bi, ders deynî; inkey zî ço çin û ci rê yo fatîha biwûnû. Filûn aîle, bayî yi biûmênî cem’at çewî ca ci nêdeynî, pey berî di bi. Inkey ho hetî serî ya. Ma inî pêrû dîy. Dinya ihna wa.

Dara Hênî, 17.04.2004

**Ferhengê Grûba Xebate ya Vateyî
(çapa dîyine ya hîrakerdîye)
vejîya !**

**Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî) û
Kirmanckî (Zazakî)-Tirkî, İstanbul, 2004, 400 r.**

Adresa waştîşî: Veşanxaneyê Vateyî
Şehit Muhtar Mah. Nane Sok.
Kat: 3, No: 5/5 Beyoğlu/İSTANBUL

CEMÎLA

Heydo KEÇANIC

Mi zerrî kerda Cemîla
Xebere rew bîya vila
Ez kewta derd û bela
Şoreta nê taxan a
Ax Cemîla Cemîla Cemîla

Cemîla şîya Dîyarbekir
Zere û teberî şekir
Ev çî bû te bi me kir
Dê û bavê xwe terk kir
Ax Cemîla Cemîla Cemîla

Cemê revî çû Konya
Bav û bira jê gerîya
Aşmê Cemîla nêdîya
Cemîla kotî ra şîya?
Ax Cemîla Cemîla Cemîla

Cemîla tersa, nêêna
Hurdî-hurdî bermena
Na çiqas bişermî ya
Leqeba na taxan a
Ax Cemîla Cemîla Cemîla!

ASALET

Îrfan KAYA

Ehmêdî Sar, dewê Guevderî Hatîyek ra bi. 1930 de şino Dîyarbekir û hetûnî mergî xo uca de ciwîyeno.

Ehmed Axayî, Hewsel de baxçeyî îcar kerdên, rûmitên û zaf merdimî xo het de xebitnên. Ey zezewatî xo ruetên Kolordîyê Dîyarbekirî.

Rojêk Qumandanî Kolordîyî şino Berî Mêrdînî, qehwexaneyanî rencberan de gêreno Ehmed Axayî. Ehmed Axa wexto ke qumandanî vînenê, ver ra warzeno, ca dûno ci û ey rî çay wazeno. Ê pîya çay şimenî.

Qumandan gêreno a Ehmed Axayî ra vûno:

-Mi ti yew merdimo zaf pîl zûnenî la ti mi çim ra kewtî, ti zaf qîmet dûnî nê kurmancan. Ehmed Axa vûno:

-Mi namê axatî sayeyî nê rencberan de girewto, ez xora qîmet dûna înan. Qumandan vûno:

-Na qalê to weş nêbî, ez pê zaf decaya. Yew merdimo sey to gereka no qeyde nêfikirîyo.

Ehmed Axa hêrs beno (heridîyeno), şino keye, cinîyanî xo ra vûno:

-Bawilê mi hedre kirîn, ez şino hetûn Sêwas.

Qumandan, Sêwas ra Yildizelî ra bîyo. Ehmed Axa cuwa ver fekî ey ra pê hesîyayo ke o Yildizelî ra yo.

Roja bîn Ehmed Axa nişeno tren û şino Sêwas, uca ra zî dûno ra şino Yildizelî. Yildizelî yew cayo qij o û tede otel çin a. Ehmed Axa şino berî qaymeqamî kuweno, şino zere, vûno:

-Ez Dîyarbekir de tucar a, mîyabînî min û Qumandanî Kolordîyî hol o. Sêwas de yew gureyê mi bi, ez o rid ra ameya. Ez fikirîyaya ke ez hetûn Sêwas ameya, eke ez nêşuerî babî qumandanî ma zîyaret nêkerî, qumandan pêbihesîyo, mi ra hêrs beno. Eke ti ardim bikerî, yew erebeyî peyda bikerî û ez emşo şuerî dewê qumandanî ma, mêmanî babî ey bî, zaf hol beno.

Qaymeqam zî newe tayîn bîyo Yildizelî, vûno:

-Ez zî sey to xerîb hesibîyena. Cêyî minî rakotişî çin o. Cêyî mi bibîn mi ti emşo kerdîn mêmanî xo.

Qaymeqam, Ehmed Axayî ra namê dew perseno. Ehmed Axa namê dew vûno. Qaymeqam katibî xo ra dew perseno, katib vûno:

-O ancax pê erebê astoran eşkeno şüero na dew.

Qaymeqam vûno:

-O wext mêmanî ma beri cêyî erebeyan, wa xo rî yew erebe kîra bikero û pê şüero.

Qaymeqam, Ehmed Axayî ra vûno:

-Wexto ke ti agêrayî, bîye mêmanî mi bi, hema şue Dîyarbekir.

Ehmed Axa vûno:

-Hol beno qaymeqam beg!

Katib rayer ra Ehmed Axayî ra vûno:

-Axa, ti çi semed ra şinî na dew, na dewê mirtiban a. Ez pê şaş bîya, çiray kes nêşino na dew; ez zaf mereq kena, ti çi semed ra şinî na dew?

Ehmed Axa vûno:

-Yew gureyê mino qij esto, o semed ra ez şina.

Ehmed Axa erebeyî kîra keno û şino na dew. Na dew de yew merdimî ra pers keno vûno:

-Keyê babî qumandanî ma ho kam ca de yo?

O merdim vûno:

-No merdimo ke ho qatirî xo tîmar keno, babî qumandanî yo. Ehmed Axa şino silûm dûno babî qumandanî. Babî qumandanî silûmî ey geno. O, axayî ra vûno:

-To xeyr o, ti kam î, çi kes î?

Babî qumandanî moneno lajî xo, seke kes (kî) say dicey kiro, ê o qeyde monenî yewbînan. Ehmed Axa vûno:

-Ez dîyarbekirij a. Sêwas de yew gureyê mi bi, ez ameya. Wexto ke ez ništa tren qumandanî ma va “Ti şî Sêwas, şue babî mi zî vîn”.

Babî qumandanî beno sûr, vûno:

-Ya merdim, ez sond wûnena ke qumandan ma rî silaman nêrşaweno, nê gurî de çîkî esto.

Dima çay dem keno, sifre keno hazir û vûno:

-Ehmed Axa, de bîye ma nanî xo burî!

Babî qumandanî destanî xo zî nêşuweno, o qeyde nişeno rue û nûnî xo weno. Ehmed Axa vûno:

-Ez zaf vêşan nîya, ez gereka agêrî şuerî qeza û siba trenê Dîyarbekirî ser resî.

Û warzeno pay, xatir wazeno, şino nişeno erebeyî; tepîya agêreno qeza. Qaymeqam saş beno, vûno:

-Qey ti lez agêrayî Ehmed Axa?

Ehmed Axa vûno:

-Ez qayîl bîya babîyî qumandanî ma bivînî, sewbîna gureyê mi çin bi, o semed ra ez lez agêraya.

Ehmed Axa a şew beno mêmanî qaymeqamî û serî sibayî yeno Sêwas, raseno trenê Dîyarbekirî ser.

Roja bîn reseno Dîyarbekir, şino keye. A roje areseno, roja bîn şino qehwexane. Qumandan hetî şanî ra yeno qehwexane, Ehmed Axayî het de ronîşeno. Ehmed Axa sey verî qîmet ci nedûno. Qumandan, Ehmed Axayî ra perseno:

-Ti şîbî ça? Çend rojî yo ti neysenî?

Ehmed Axa vûno:

-Yew gureyê mi bi, ez şîya Sêwas, dima zî ez şîya hetûnî Yildizelî.

Qumandan fam keno ke Ehmed Axa şîyo babî û qewmî ey dîyo, beno sûr sey yew çila, milî xo şûneno xo ver û kuweno teber.

WAŞTÎYÊ MI

Îlhamîyê DARAHÊNÎ

Awkê Çotla çi zelal a,
Na waştîyê min a, çi delal a,
Roştê rîyê ya dano naver-wever,
Na yew xanim a, yew delal a.

Lê lê dayê, ez bena zava,
Na waştîyê min a, kêna sîya ya.

Awkê Koyê Sipî çi wenik a,
Na waştîyê min a, zertenik a,
Roştê rîyê ya dano dereyan û wekan,
Na yew aşmêk a, yew tîjêk a.

Lê lê dayê, ez bena zava,
Na waştîyê min a kêna sîya ya.

Çewlîg, 2005

ELÎ WERDAY HEYDON

Arêkerdax: Seyîdxan KURIJ

Wey la daykê, mi va, serê mi decawo
Willay mi serê xwi girewto ragêrawo
Wey la mi serê xwi kerrî derî ver o nawo
Mi derdê xwi Homay rî vawo.
Homay nêva “Tu mi rî vawo”
Wey la no kerre wo helîyawo,
Dar û birri kelimîyawo
Çewî nêva “Derdê tu çina wo?”
Heywax, kulê mi giron o!

Ez adir kena Hewselî mîyono
Yewdo tek ti ra nêmono
Bêxerca Elî Werday Heydono
Ella biqedêno miradono.

Wey la daykê, willay mi va, serê Hewselê ma bi vay a
Binê Hewselê, bêwê ma, bi vay a
Cêr o ha yena yow cinîyeka surila ya
Homay kenî, mi va, “Dest pa medîn, na da’ba ⁽¹⁾ ya”
Hewar gidîyono, gidîyono!

Wey la dayê gidîyono, gidîyono,
Wey la Rebî barê feqîrono
Bextê ma rî teli kowt fekê rayerono
Çew derdê zerray çewî nêzono
Wey la heywax gidîyono, gidîyono!
Derdê m’ Elî Werday Heydon o.

1. *daba*: 1-dewa, dawa 2-pêrodayîş, hedîse

daba kerdiş: 1-dewa kerdiş, dawa kerdiş 2-pêro dayîş

Wey la dayê korê, willay şina serê bonê Hewarono
 Xwi ra cêr onêna beyarê Şiqay Rehmonono
 Cêro ha yeno qefley tolazono
 Verîn pirîno fitilî verdow serê timnono
 Gelo qowmo, bêrê bişinasnên awi kom o
 Mi nêzona Elî Werday Heydono,
 Heyron sîney sedefono
 Mi rî bixelisnên serê nuştî sêmînono.
 Daykê gidîyono, gidîyono!
 De gelo qowmo, bêrê bonê beşnay comêrdono
 Wî Rebîyo, kul çi kesî gon di nêmono!

Wey la dayê korê, willay mi va, serê Hewselê ma hera wo,
 Binê Hewselê, bêwê ma, hera wo
 Ehmed Mihonî te de metrîs hewilnawo,
 Kalmo Misirî hewa nawo
 Wey la willay vonî pê serê Eliyê m' neqeşnawo
 De hewar gidîyono, gidîyono!
 Willay derdê mi giron o,
 Ella barê feqîron o.

Wey la daykê, willay Elî şîyo Nêribê Wisifono
 Xwi rî top keno tol û tolazono
 Willay vonî “Yeno, bar keno şino Qerbegono”
 De mevaci nê teresî kewtî metresono
 Elî tifingo sêmîn hewa nono
 Wey la vonî “Ehmed Mihonî teqle û nê m pêser di dono”
 Hewar gidîyono, gidîyono!
 Dayê derdê mi giron o
 Wey la, çew derdê zerray çewî nêzono
 Ellawo serîn tena derdê hemîn zono
 Hewar gidîyono, gidîyono! (2)

2. Mi no varyantê na deyîre fekî Xêt Aşîkûn (Xetê Aşîkan) ra girewto. Goreyê vatişê ey, na deyîre zaf verên a, tarîxê vejîyayîşê aye se serre esto. Xora deyîre ra zî fam beno ke verên a çunke o wext hema (hîna) Ehmedê Mihonî kalme xebitneno (gurênenno).

ZIWANÎ QICAN RA ÇEND ÇEKUYÎ

Xezala ŞARIKÎ

biv bîyayîş/biviki bîyayîş/buvi bîyayîş: veşayîş, dejayîş

Otir mekir putê mi, ti biv bena.

çîç kerdiş/çiçî kerdiş/çuç kerdiş: ronîştîş

Putê/tutê mi çîç kerdi.

dar dar kerdiş/dare kerdiş: pay ra vindertiş

Bê îta dar dar bike.

'eç kerdiş/eçe kerdiş: piro dayîş

Putê mi, pişê eç mekir.

hep kerdiş/hepi kerdiş/epe kerdiş: werdiş

Putey mi mama hep kir.

kix/kixe: pîs

Fekî xwe ra vec, kix a!

lalî kerdiş/ela kerdiş: hewn (hûn) a şîyayîş

Ti lalî kena putey mi?

miç kerdiş/muçî kerdiş: lew panayîş, lewe padayîş

Dayê miç/muçî kir.

papûn: solî

pe' bîyayîş: qedîyayîş

Mama pe' bîya.

tet: dest

Bê tetî!

wîç kerdiş: weriştîş, warîştîş, hewn (hûn) ra haya bîyayîş

To wîç kerda?

DARBÊ WELATÎ

Gawanê WELATÎ

Nêzûnû ma kurdî se benî
Xeflet ra haya nêbenî
Şew û roj şarî wesefnenî
Azadiyê xo rî nêfikirînî.

Ez şêr zîyaretî Dara Bestî(*)
Mîyîn bikur, bend pabestî
Ma yewbînî rî yegin estî
Ma nêonî xo vîr ma bindest î.

Darbê welatî zaf xuerî ya
Bêhekîmûn û bêdaru ya
Bêhewar û bêgazî ya
Bê zerrîveşayûn çoy (çewî) nêdîya.

Serr hîrê sey û şeştî û panc rojî ya
Destûn hawa nên pîl û qijî ya
Dua bikên şew û rojo
Homa ma rî zî yew roj vejo.

Qij û pîlî ma, bibên têra!
Kefeno sipî bigên pira,
Semedê azadiya welatî
Ref-ref ma şimi mergî vera.

11.04.2004

(*) Dara Bestî (Dara Bestey): Depe de yew zîyaret a.

TAYÊ ÎDYOMÎ-II

Arêkerdox: **Serdar BEDIRXAN**

cay yew nêmendîş: her kes, heme kes

Lajekan ra cay yew nêmendo, cexra anta/şimita.

dinya dekerdiş: her/heme kesî ra vatiş

dinya pîrr kerdiş: her/heme kesî ra vatiş

heqtê xo ra ameyîş: şelteyê xo awe ra vetiş, şînayîş xo halo xirab/
zehmet ra xelisnayîş

Kes (kê) bere (2) bawer o ke şêro kamca/kuca heqdê xo ra yeno.

heyfê xo marê sîyay rê nêverdayîş: kam beno o zano heyfê xo kesî
ser o nêverdayîş, her kesî ra heyfê xo girewtîş

îmanê xo vistiş: zurî ra sond wendiş/werdiş

kardîyan/kardan fek a nayîş: zaf kardî piro dayîş, çend rey kardî
kerdiş, yew rey ra vêşêr (zafêr) kardî tiro kerdiş

kendirî qerifnayîş/kendilî qerefnayîş: heddê xo ra vejîyayîş, gureyê
zaf nebaşî/xirabî kerdiş

kerra helnayîş: zaf xidar/yeman bîyayîş

kerra yew ser nayîş yew bin nayîş: mesele padayîş, qet têwnêdayîş/
tênêdayîş, hinî qalê ey/aye nêkerdiş, nêwaştîş ke kesêkna (yewna
kes) nê meseleyî pê bihesîyo

keşta Ellahî/Ellay kewtiş: yew firseto/şanso/qismeto muhîm dest
kewtiş

kişta pîrnîk ra ewnîyayîş: 1-merdimî qij vînayîş, bi çimê qijî/şenîkî
yewî ra ewnîyayîş/nîyadayîş 2-nefes nêkerdiş, nezer nêkerdiş, çim
nêkerdiş

Kişta pîrnîkta xo ra bewnî! Ti nefes nêkî! Qey to çirey/caran nêdîyo?

Nefesê to sî de, pişikil gillî de!

2. *bere:* bider, bide, bede; ci; ey, aye

lam ra cîm nêvatiş: ver o nêameyîş, vera ... vengê xo nêvetiş, vera ... vengê xo nêkerdiş, qet qarşiyê ... nêvejîyayîş, qet qarşiyê ... nêameyîş, kirt nêkerdiş, wit nêkerdiş, pit nêkerdiş

Badîn zaf salihên o, vera pêrdê/pîyê xo lam ra nêvano cîm.

Roşna vera marda/maya xo lam ra cîm nêva, xeletîya xo qebl kerde.

lingan ser a nêkewtiş: firsendê/firsetê ronîştîşî nêdîyayîş, heta/heyas şan pay ra xebitîyayîş

luy û şêr yew kerdiş: çî yan zî keso bêqîymet erjaye/hêca/rûmetin nawitiş, qalan reyde (bi qisayan) kesêk yan zî çiyêk pîl/gird kerdiş, goynayîş/pesênayîş, wesfê ... dayîş

mergê xo orte nayîş: vateyan yan zî kerdeyanê xo reyra/reyde xo eştîş/vistiş tehlike

mil vistiş/vile çewt kerdiş: lebîyayîş, minete kerdiş

milê/vilê xo çewt kerdiş: seba waştîşê çiyêk vera ... bi mehçubîyet/şermokinî vindertiş

mîyane/mane qerifiyayîş: 1-zaf betilîyayîş, zaf rincan bîyayîş 2-tengane kewtiş, perîşan bîyayîş

mîza xo ver bere ⁽³⁾ **dayîş:** herimnayîş, medirnayîş, tamêk tede/tey nêverdayîş, şewq û heyecan şikitiş

mîze ver xo dayîş: zaf tersayîş, qirtê ey/aye qerifiyayîş, zerifiyayîş, telifiyayîş

nanê xo xele/genim kerdiş: bi feqşêrîniya xo meqsedê xo resayîş

nêreyo veng de gêrayîş/geyrayîş: kar û gureyêk nêkerdiş

pêçe xo de tadayîş: nêwerdiş-nêşimitîş pereyî pêser nayîş, seba kerdişê yew gureyî zaf zor dayîş xo

piştî/peştî û pîze ra bîyayîş: zaf huyayîş/wîyayîş, huye/huyayîş de xeriqîyayîş

pîla Homayî vatiş: zaf bi îddîa qalî/qisey kerdiş, qala (qisaya) zaf girde kerdiş

Pîla Homayî mevaje, ti herinda Zerrîweşî de bibîynî ti ka ey ra xirabêr bibî.

pîze/pîzze xo ro dawule kerdiş: meşke veradayîş, bi zaf werdiş û şimitîş pîzeyê xo masnayîş

3. b. notê 2.

pîze xo ro kerra kerdiş: zaf werd werdiş, mirdîya xo werdiş

por kirbas bîyayîş: por/gijik sipî bîyayîş

por kirbas kerdiş: xebata girane mîyan de por/gijik sipî kerdiş, cuya çetine (heyato çetin) de por sipî kerdiş, pîr bîyayîş

qale/qisa beyn kewtiş: fam kerdiş

Ha vaje ha vaje, qale beynê ey nêkewena.

qeseba helisîyayîş: zaf xemgîn/xemnak bîyayîş, zaf kederin/kedernak bîyayîş, zaf ver kewtiş

To a bidîynî qesebaya to aye rê helisîyaynî. Çimî nêvînî zerrî nêvesena, pîzeyê gawirî bere veşaynî. Wina çiman ra dûrî bî. Bira vîr û vajorê kesî de nêbî. Panc hebî lajê aye estbî yewî zî aye rê wayîrî nêkerde. Tim vata ya: Maya hewt lajan peyê hewt beran de merda.

qeseba ... honik bîyayîş: çîyo ke pawîyaynî yan zî wazîyaynî ameyîş ca, zerrîya ... rehet/honik bîyayîş, zaf keyfê ... ameyîş, hesreta ... ameyîş ca, hesra ... pîzeyê ... ra vejîyayîş

qeseba honik kerdiş: çîyo ke pawîtnî yan zî waştî ardiş ca, zerrîya ... rehet/honik kerdiş, zaf keyfê ... ardiş, hesreta ... ardiş ca, hesra ... pîzeyê ... ra vetiş

qeseba ... veşnayîş: 1-lajê/kênaya ... kiştiş 2-zirarêko pîl dayîş ... ro

qewet ra vete bîyayîş: kerdiş yan zî viraştîşê ... bêimkan bîyayîş, peydakerdiş yan zî helkerdişê ... bêimkan bîyayîş, îmkanê şayîşê/eşkayîşê/besekerdişê ... çin bîyayîş

qina qazîyan dirnayîş: weş îfadeyê xo dayîş, îfadeyê xo dayîş de usta/westa bîyayîş

Fekê ey yew hewa/çeşit qalî keno ke qina qazîyan ⁽⁴⁾ dirneno.

qurişeke kerdiş: 1-bi pêserkerdişê qurişan (pereyanê tayan) waştîşê herînayîşê/erînayîşê çîyê 2-hesabê qurişan kerdiş, çikusî/çikotîye/nekesî kerdiş

Qurişeke kerde, mal pêser na; weraba ⁽⁵⁾ xo zî nêkerde, wina kezlatî/kezlatey û feqîrî mîyan de merd.

rî erd de mendîş: şermayîş

4. *qazî:* hakim, serekê dadgehe, serekê mehkeme

5. *werabe / werabi:* nan û awe

Yew weraba jînî (înan) çin a. (Çîyê înan ê werdişî û şimitîşî çin o.)

weraba xo kerdiş: werdiş û şimitîş

santîm veranêdayîş: weş/hol hesabê xo kerdiş, heqê xo kesî ser de veranêdayîş, hesab de yan zî tîcaret de zaf dîqet kerdiş û hîle nêkerdiş

sereyê xo her tewre ro kerdiş: xo yew gure ra zî tepîya/apey nêverdayîş, meraqdar/meraqlî bîyayîş

sewlê asinênî pay kerdiş: seba peydakerdişê/vînayîşê çîyêk zaf gêrayîş

Sewlanê asinênan xo pay biko zî sey Zîne kêneka rinde vînenî?

seya/seйда ... de gêrayîş: sayeyê ... de gêrayîş

Pîyê kesî çend pîr bo hewna/reyna havila ey kesî resena; şima seya ey de dinya de gêrenî. Mevajî “Ma hinî binê perranê ey ra vejîyayî”.

Homa nêko, ma mîyan ra vejîyo hinî umîdê ma birîyêno.

sîr vîrê dizdî vîstîş: kesêk haydar û xeberdar kerdiş

şikite/şikita bîyayîş: kokim/pîr bîyayîş

Şikite nê, hinî firfirag bi, leweyê tirbe ra bi.

tîze vengana bî: Gureyo/karo ke her kes keno vengana nêdano la o keno (a kena) ca de/pirde vengana dano, her kes pêhesîyêno.

velkan vezd bestîş: zaf zerrîweş bîyayîş, zaf şa bîyayîş, keyfweş bîyayîş, zaf keyf kerdiş

vera gillî tepîştîş: pawitîş, hemet kerdiş, seveknayîş, muhafeze kerdiş; çim tim ser o bîyayîş, çiman ver ra dûrî nêvîstîş

vera xo ... kerdiş: ... de munaqêşe kerdiş, muxatab qebul kerdiş, muxatab girewtîş

To çi sey merdimê pîlî vera xo ey kerda, o hema gedeyo/domano vîzêrên o.

De fek ay kutikê asarênî ra verade, o çi yo ke ti vera xo ey kenî.

JANÊ BÊTOBÎYENE

Sînan SUTPAK

Çîkê adirdê sînayene, vînayîda to ra pekî
Bi şebatedê bengdê to ya
Jano bêderman devist zerrîda min a
 mejûdê xo ra bêhayî ro.
Çîkê bengdê to, bî şebateyê sînayene
Bi sebirdê to ya, zerrîyan ro,
Birrê asanî karitî
 aridey a karitene
Mi mezg ro bi Baxçeyê Ednî
Bengê to, nameyê jandê vîyarîyan
Bengê to, mijdîyanîya sînayene.
Bi a devisten a keyberê nimatey
 mi zerrî ro abîyay.
Keyberê ke waredê erjayeyan ro abîyênê
Mi dî ke laşê mi heme
Dirbetandê nimateverdayan a dawîyayo.
Ma verê nê dirbetan a, mi çi zanayêne ke
 nameyê sînayeno bîn jan o?
O jano ke her ke damaran de
 xoserbîyayenî rê sere hewa dano
 vatena haydarî mezg ro peyşneno.
O jano ke tewrdê leym û leşdê
 ravêrdenda peyraverdayê ya
 hênîyê çiman ro mîyanîkî teqnenno
 û beno leteyê kozdê bêtobîyene.
Her ke beno jan û dano zerrî ro
 xişm namî xo ro keno newe,
 a game çimeyê hênî de şabîyene dem û war de
 cemidîyeno.
Ma bes nîya jananten?
Vîyarîyan ver zerrî masay
Ciwîyayene ro tamsaley qewimîyay
 bes o, de bêrî!
Bêrî ke wa vîyarî şahî de binewsê
 û hissî, wa pirênê wisarî xo ra dê.

Ma to nêşnawit ke bêto bîyene çiçi qewimna?
 Cîgere keserandê bêbinan de,
 Zerrî tîkan der a.
 Qeyamê ke kitabê pîrozî degirewtî, ver warpay
 Tûfano ke ê Nuhî ey ver de xeylê hurdî yo,
 Mi ro qewimîyay
 pira-pira cuya mi,
 bêrîda to rê bena nanwer.
 Bi têser de aqelibîyayenda ay bêrîya
 Zerrîda mi ser o dej, her roj erjanêrî yo.
 Derman, ameyena to.
 Bêrî ke wa hamnan bi vewr a serşo bikero.
 Bêrî ke wa zimistan hamnanî ro têşanî bişikno.
 Wa wisar pexîlîda pê ya şabîyene ver
 rewêrî welatdê sînayeyan ro mêman bo.
 Payîz wa xincikinî ra, a xo gan kewo.
 Sebebê ke çimanê mi rayda to yo bêmîraz verdanê
 wa mîrazdê xo nêresê.
 O wext zerrîya ma, do vengdê deyîrandê waştêkan a,
 gireyo korî xo sêne ro akerê
 û dekewê qezencdê şahîyandê neweyênan.
 O wext waştênê vatenan de mendeyî
 bi vatena vatenandê pîrozan a
 do alozî ra bireyê
 û bibê wayîrê rûmetdê ke
 mezganê vêşanan keno mird.
 Bêrî çimê mi,
 vînayîya mi bêrî!
 Eştêna zerrîda mi de bêrî.
 Bêrî bivîni ke
 çimê mi bê wendenda persandê to hutum der ê.
 Bêrî bivîni ke na zerrî berdêl a
 Pê ya şabîyenda rojda weşî rê
 To bikero mêman
 to rê bibo mazûvan.

Elbîstan, Adare-Gulane 2004

Sînan SUTPAK

E. T. K. Cezaevi, D: 5, Elbîstan/Maraş

MISTÊ SEFERÎ

Arêkerdox: H. GIRAN

Sayê Hîrda Melan meyxos î
Giran bê ma xwi rî hilê roşî
Qalê dewijan pêro boş î
Bê ma manganê xwi bidoşî
De day day day day de Girano

Giran bê ma şêrî kodê muradî ⁽¹⁾
Ma zî veynda xwi rî ki Hûmay dî
Ma zî veynda xwi rî ki Ellay dî
Qay ko ma rî cay ra di berî abî
De day day day day de Girano

Eyro rojan ra êne (yene) bibînî
Pîy mi Camîyo Corên ⁽²⁾ bişînî
May mi Firna Celan ⁽³⁾ bişînî
Fekê kuça xewle bibînî
Min û Giranî yewbînan bidînî

Misto, Misto, Mistê Seferî ⁽⁴⁾
Lajê kutikdê adê herî
To ez kerda qal û xeberî
To ez kerda sela simerî
De day day day day de Girano ⁽⁵⁾.

-
1. Winî fam beno ke deyîrvatoxe manaya mecazî de vato “kodê muradî” (koyê muradî). Yanî no yew koyo xeyalî yo, çunke bi nê nameyî ko Pîran de çin o.
 2. *Camîyo Corên*: Pîran de yew camî yo.
 3. *Celan (Celon)*: Mehla Celan (Mehlay Celon), Pîran de nameyê yew mehla ya.
 4. *Mistê Seferî* yew pîranij o (soyadiyê ey Yilmaz o). Na deyîre Mistê Seferî û yew kêneka pîranije ser o vajîyaya. Mistî û na kêneke yewbînî nêgirewto.
 5. Na deyîre de Mistê Seferî ra “Giran” vajîyêno.

MELAWO FETBAZ

Arêkerdox: Cewdet DEMÎRTAŞ

Yew dewi di yew cenî û yew comêrd benî. Ina cenî û ino camêrd korocax î, lehîrî hîna (înan) çinik î. Yew kutikî hîna û hewt bizê hîna estî. Se kenî inî bizê hîna çiray nizêdîyenî. Timû yew welecax yeno bizan ser. Se kenî timû hewt teney manenî.

Aya dewi di zî yew melawo fetbaz esto, nuşte keno. Cenêki timû mêrdedê xu ra vana:

-Ma şîrî wa mela nuşte biko, wa bizê ma nêmirî.

Mêrdek vano:

-Cenêk, risqê ma çi yo ma ancax ayî veynenî. Ino melay dewda ma fetbaz o, nuştêy yî (ey) qebul nibenê.

Mêrdek yewna roj vano:

-Cenêk, ez eyro şina çarşu, qabê (qandê, seba) kutikdê ma rî (rê) tay bizan gîna. Belkî risqê yî zaf bo, bizê yî bizêdîyê.

Cenêki vana:

-Ti qarşuy melay xu asî kenî; ti înamîşê nuştandê melay nibenî, ti înamîşê risqê kutikî benî.

Neyse, mêrdek yew roj şîno çarşu, panc bizan qabê kutikdê xu rî gîno ano keye. Cenîya xu ra vano:

-Inî bizê kutikdê ma yê.

Cenêki mêrdedê xu ra vana:

-Mêrdek, heyran bena, ti melay ra nivajî “Mi bizî qabê kutikdê xu rî girotê”. Bew ti ferc benî.

Mêrdek vano:

-Temam, tamam, ez nivana.

Gel zeman, gît zeman, serrî vîrenê, bizê kutikî bizêkan anê. Bizêkî benê gird. Çeher-panc serran mîyan di ay panc bizî benî çewres bizî.

Yew roj kutikê mêrdekî şîno yaban, vergî kutikî parçe kenî. Kutik mireno, bizê kutikî orte di manenî. Mêrdek vano:

-Cenêk, hadî ez û ti ma şîrî melay hete, ma vajî “Ma inî bizan se kî?”.

Cenêki vana:

-Mêrdek, to xu şaş kerdo! Bizî bizê ma, kutik kutikê ma; ma şîrî melay ra vajî se?

Mêrdek vano:

-Ez zana bizê ma yê. Ma şîrî hela melay to yo fetbaz vano se?

Cenêki û mêrdek werzenê şînê melay hete. Mêrdek vano:

-Mela, ma tay bizî risqdê kutikdê xu ser o girotî. Ay panc bizî inikay (nika) bîyê çewres bizî. Çendeyî ra ver kutikê ma merd. Bizê hî (ey) orte di mendî. Ma amey to hete, yew rayîr ma ver ni, ma inî bizan se kî?

Senî qalê çewres bizan beno, mela keyfan ra nizano se ko. Verî hêrs beno vano:

-To senî ino guney kerdo? To risqdê kutikî ser o bizî girotî!

Werzeno kitabano ano nano xu ver, onîyeno (ewnîyêno) ti ra, agêreno cenêki û mêrdekî ra vano:

-Ez onîyaya kitabano ra, inî bizî şîma rî nişînê.

Mêrdek û cenêki şaş manenî. Merdek vano:

-Mela, la ma inî bizan se kî?

Mela vano:

-Şîma xu ra kewtî guney, bizan bidî mi, belkî guney şîma ef bî.

Mêrdek vano:

-Mela, ti yay (aye) mevaji, ti û ino kutikê ma şîma kora (kotî) ra merdimê cê yenê? Kutikê ma çinay to yo? Dezay to yo yan (ya) biray to yo ki malê yî to rî maneno.

Mela hêrs beno, vano:

-Ti yew melay ra senî ana (wina) vanî? Ti inikay raştê yew belay yenî!

Mêrdek vano:

-Cenêk, werzi ma şîrî. Bizî bizê ma, kutik kutikê ma. La rana (reyna) mi ra mevac “Mela nuşte keno, nuştey melay qebul benî”!

PALEYÊKO NEWE

Mehmûd NÊŞÎTE

Sewe pak û zelale bî. Asmênî sey lehêfêkê rîkeweyî xo dinya ro piştbi. Aşme sey vila rojî orteyê leheyfî de panaya bî û çadiran ser o sey hele kile dayne. Estareyê ke dorûverê aşme de, sey gîyestaran (*) çirisîyênê. Hîris-çewres çadirê ke leweyê vaye (erqe) de bi rêz kute (ronaye) bîy, dûrî ra sey qılanê qijkekan eysênê.

Vayêko honik hetê vakurî ra bi boya bostanan û bi boya zergûniye ameynê û hetê Polatliya Anqara ra kerdêne war şîne. Şewe sey hulanê ke hema pîzeyê dadîya xo de rakewte yê, wina uskut-uskut vîyartêne. La xuşîya Çemê Sakarya, wala-wala walikan û qirra-qirra qirînceleyanê nê çemî, bêvengîya şewe xerepnêne. Reyna zî ne wala-wala walikan ne qirra-qirra qirînceleyan hewnê paleyan nêherimmêne. “Ti herimnayîşî uca de verde, înan rê bîne sey lorîya dadîya înan.” Çünke ê xebata rojî ra bêherman bîbîy û emşo zî sey şewanê bînan rew ra kewtîbîy hewnêkê xorînî, fişe-fişa înan bîy.

Bê çadira keyeyê Wesîla çadira çewî de roşnayî çin bî. Bê kuçelanê (kuçika) verê çadira keyeyê Wese (Wesîla) kuçelanê çewî de dû zî berz nêbîne. Adirê kuçelanê wayîranê çadiran, sey çilayanê çadiran rew ra hewn a şîbîy.

Tayê wextî ra pey êdî şewe hêşyar bî û sey Çemê Sakarya giran-giran herekîyê. Bi ravêrtîşê şewe ra, o vengo ke hetê çemî ra ameyne zîyade bi. Vayê vakurî zî êdî qirş û qalê dorûverê çadiran ra xuşî ardêne. Rey-rey zî tayê çadiran ra vengê nuzîya hulan û kixîya cixarakêşan amêne. Êdî şewe bîbî nême la hema zî çilaya çadira keyeyê Wese panaya û adirê kuçelanê înan têkewtebi.

Badê nimajê eşayî yew tîre Wese girewtibî. Gava (gama) ke tîre eştibî aye, aye famê birênan kerdbi. O wext a û mêrdeyê xo Eşref vera yewbînî

(*) *gîyestarî*: tirkî de “yıldız böceği”, “ateş böceği”

de ronîştîbî, çay şimitêne. Kênaya aye Hêlina di serrî, mîyanê cila xo de sey hevalanê xo şîbî hewn a. Tîra verêne ke şîş kerd, nêwaşt mêrdê xo ra vajo. Va “Tîr a, de qey ko (do) bêro û şêro”. Rasta zî seke a fikirîyabî, tîre amêbî û şîbî. La badê demêke reyna tîrêke amê û tîkê mend hema şîye. Êdî a zî zanêne birênan eştêne ci. O wext ra nata lambaya çadire hewn a nêşîye. Rey-rey Eşî (Eşrefî) tîkê birr-mirrî eştêne adirê kuçelanî ser û nêverdêne adir zî hewn a şêro.

Panc-şeş rojî aşma êlule rê mendîbîy ke posteyê kê Wese bar kerdîbîy amebîy bi Yassikoy a Polatlîyî. Cayê înanê emserênî cayanê serra par û pêrarî ra başêr bîy. Par nê wextan hetê dewa Tozliyî de xebitîyêbî la qet ê erdî ra memnun nêbîbîy.

No hewt-heşt serrî bî ke kurdê Çukurova aşma êlule de amêne nê dewanê Polatlî de xebitîyêne. Wese ezebîya xo de zî aileyê xo de amêbî û nê erdî dîbîy. A zî şaro bîn zî hema cayêkê rindê inasarênî (newînî) de nêxebitîyabîy. Cayo tewr baş zî erdê pîyazan bi. Emser şansê înan dabi piro. Erd nerm, nerm, sey pemeyî bi. Pîyazî xişnî bîy. Erdî ser ra hema bi xo ancîyênê we (werancîyînê). Paleyî bi vejîyayîşê zerqê rojî dekwetêne mîyanê nê erdê pak û delalî, hetanî ke tîje akewtêne (eştêne) û şîne awan zî mîyan ra nêvejîyêne. Şew û roje xebitîyêne. Seke verînanê ma vatê, “şewe nêne roje ser, roje nêne şewe ser”. Gava şan de amênê çadiranê xo, bi zor hurdêsêka (yew wirdêsa) awe rîyê xo ro kerdênê û semedê şamî kamî ra çi biqedîyêne nayêne xo ver, werdênê. Şimitîşê qedehêk-di qedehanê çay ra pey qelibîyênê û xo ra şînê. Înan ra zafîne nêwaştênê serê sibayî nê hewnê şîrinî ra werzê (hurzê we) û şêrê mîyanê erdî. Her roje dosere verê çadiran de bîne qîrrî û carrîya êlçîyê înan. Dudike cenayne (piro dayêne), barrêne, qîrrêne, ê bi zorê çuweyî wereznêne û berdêne mîyanê erdî.

Êlçîyê înan, o parên bi. Seba ke par ey ra memnun mendîbîy emser reyna tede amebîy. Keyeyê Wese sey paleyanê bînan emser zî wextê Edena ra ey de dest bi karê pîyazî kerdbi. Sezonê emserî, hem Edena de hem nehîyeyanê Entabî ra Komirler de karê înan hol nêşîbi. Pîyazê “axa”yê înan Edena de zî Komirler de zî tay bi. Her di cayan de zî tay xebitîyêbî. Panc rojî xebitîyêne, çar-panc rojî zî binê çadiran de mareqey kerdêne. Qasê paleyanê bînan pereyî kar (qezenc) nêkerdîbî la no erdê

Polatliyî reyna ê “axa”yê înan bi û paleyî zî nê erdî ra zaf memnun bîy. Erd yew parçe bi. Qasê hîrê se-çar sey donimî bi. Tede vaş zî çin bi, telî-melî zî çin bi. Coka hem ê hem zî êlçiyê înan waştêne zaf bixebitî ke ewuzê Edena û Komirlerî açarnê.

Wese Edena de û Komirler de sey paleyanê bînan xebitîyabî. Badê ke amêbî Polatlî, hetanî nê di rojanê peyênan zî paleyan de şîne û ameyne la nê di rojî yo ke a û kênaya xo Hêline serê sibayî paleyan de nêşînê mîyanê erdî. Ê înan ra pey hêdî-hêdî şînê mîyanê erdî, badê çend saetan zorê înan şînê, reyna hêdî-hêdî agêrênê ameynê çadira xo.

Gava ke Wese xebata nê paleyan dîne, kereyêne. Zemanê na xebata başe de nêweşîya xo bêwext dîne. Roniştîşê xo xem kerdêne û nê karî ver kewtêne.

Ewro mîyanê erdî ra hîna rew agêrabî amêbî la hetanî şan rewşa aye xirab nêbî. Verê wextê rakewtişî Xala Eçe reyêk-di reyî aye persabî la xeberêka xeyrî nêgirewtibî û a zî sey paleyanê bînan şîbî rakewtibî.

Tîra verêne ra pey çend birênî amêbî aye. O wext mêrdeyê aye mecbur mendbi şîbi vengâ (vênda) Xala Eçe dabi. Xala Eçe amê çadira înan, badê ke famê tengîya aye kerd êdî uca de mende û dest bi hazirîya xo kerde. Fetelîyê mêrdeyê aye Eşî ser û va:

-Eşo, de verê ti mi rê na kêna bere çadira ma û tutan het hewn a ke. Dima şore (şo) vengâ Zike bide wa a zî bêro.

Eşî hêdîka kênaya xo Hêline kerde xo verare, uskut-uskut ver bi çadira keyeyê Eçe rayîr kewt. Xora çadira keyeyê Eçe, di çadirî binê çadira înan de bî. Roşnê aşme ver zereyê çadire de biney roşnayî (roştîye) bî. Goşdarîya xirrîya Resê mêrdê Eçe nêkerde. Çadire de cayê kênaya Eçe dî û Hêline kîştâ aye de derg kerde. Poto ke kênaya Eçe ser o bi, tîkê zî kaş kerd Hêline ser.

Gava kewt teber û ro çadira keyeyê Zike şî, qutîya xo vete yew cixara pişte. Fîna ta. Seke cixara bibilêno (bibilayno) helmêko pêt da piro û heme dû ant zereyê xo. Êdî vengê qirra-qirra qirîncelan birîyabi. Vengê xuşîya awe û wila-wila walwalikan zîyade bîbîy. Antişê di-hîrê helmanê cixaran ra dima resa verê berê çadira keyeyê Zike. Verê berê çadire de vindert û bi destî da dîreka çadire ro. Şarê çadire ra veng-meng nêvêjîya. Di-hîrê reyna da piro, reyna yewî hes nêkerd. Na rey qasê ke veng şêro

Mihê mêrdê Zike veng (vên) da:

-Miho! Miho! Ero Miho!...

Tîkê vindert, reyna helmêk da cixara ro. Lewê xoyê ziwabîyayeyî bi ziwânê xo hît kerdî û reyna veng da; la na rey vengê xo tîkê zî berz kerd:

-Mihoo! Mihooo!

Zike bi xo hesîyê û bi vengêko nêmhewnin persê:

-Ti kam î? Na şewe xeyr o? Se bi?

Na rey Eşî zî sey verê cû bi vengêkê nizmî va:

-Waka Zike, ez a ez. Ez Eş a. Xala Eçe hanî ya çadira ma de, vana "Ti zî bêre (bê)".

Zike mesela fam kerdibî. Eşî senî ke cewab aye ra girewt, agêra ver bi çadira xo da ra. Çadira înan sereyê rêzila çadiran de bî. Xo çadira xo ra binêk dûrî da, tuncî da erd û mîza xo kerde.

Şewe nême ra vîyartibî. Estareyî zî seke bibê rencan (rincan), sey wextê rakewtişî nêçirisiyênê. Tena estareyê sibayî beloq eysênê. Aşma kiline hema serê çadiran ra zaf dûrî nêkewtibî. Vayî honikîya xo zîyade kerdibî. Zike vayê honikî ra xo ant pêser û bi fekvileyî resê çadire.

Xala Eçe dadîya new tutan bîy. Çiyê inasarênî sereyê (sarê) aye ra vîyartibî. Çend rey zî goşdarîya welidîyayîşê çend cinîyan kerdbi. Hebêk-di hebî hulan rê zî pîrikî (dêkî) kerdibî. Coka xo pîrikêka zanayî zanêne û ê bînî zî xo rê ardimkerdoxî hesibnênê. Emir dêne înan û gureyê înan, înan ra vatêne. Emrê ayêyo verên Eşî ard ca. Eş şî kuçelanî ver, tîkê vaşo qalino huşk eşt adirî ser, adir wekerd. Lênê xoyê derî pîrr kerd, na ro ser û ver de ronîşt.

Pîrike verê Wese paştî ser qelibnê. Destê xo tikê binê pîrênê aye ra çarna. Badê wereznê, çadire ra vete teber. Kewte binçengê aye û corê çadire de berde-arde, berde-arde. Zike zî mîyanê çadire weçîna. Tîkê potî-motî hazir kerdê û çadire ra vejîyê teber, a zî şîye kewte binçengê bînî yê Wese.

Aşme hetê rojawanî de bî û bi keyfê xo uca de mendibî. Labelê şewe şîne, çem herekîyêne, wext vîyartêne. Wesîla rê dem ca de bibi sey kerra, qet nêşîne. Dejê aye vêşî bîne. Binê kila aşme de, vera vayê vakurî, bêvengîya şewa pake de bi zor lingî eştêne. Ge xo şanêne Pîrika Eçe ser

ge xo şanêne Zike ser. Ax kerdêne, of kerdêne; ya Homa-ya Rebî nalêne. Semedê ke nalîya aye bêvengîya şewe nêherimno her di lewê xo pêra nabîy. Dima, lewê xo yo cêrên gaz kerdî û didanê xo pa wa şidênabî.

A tern û ciwan zewicîyabî. Vîst serrîya xo de no pîzeyê aye yo diyin bi. Gava ke tîrî şîşe kerdêne û dejî a girewtêne, welidîyayîşê gilçijaya aye Hêlîne amêne vîrê aye. Zor û zehmetîya ke ê wextan antibî nika zî mîyanê erdê pîyazan de, vera vayêkê honikî de, binê estareyan û aşmêka kiline de antêne.

Eş o wext ra nata kuçelanî ver de ronîşte bi. Cixara cixara ser o şimitêne. Hetanî na gave belkî hewt-heşt rey mîza xo kerdibî. Pîrike û Zike hema zî binçengê Wese de bîy, a ê cayan ra çarnênê.

Nişka ve ra rengê Wese tadiya. Ereğêkê serdinî, vera nê vayê honikî rîyê aye ra eşt teber. Lewê aye yê tenikî xo bi xo abîy û va “axx dayê!”. Bi na axe ra, awêka germine corê çaqanê aye ra, ro linganê aye war kerd. Dima, panceyanê tumananê dergan ê aye ra çilkê na awe resê vaşê binê linganê aye ser.

Xala Eçe, na awe ra pey zî a çend rey ê cayan ra çarnê û dima a pey de arde çadire, paştî ser derge kerde. Sereyê aye balişnayêka berz û pemeyêne şana. Pîrike berêva vatêne “Zor bide xo”. A xo şidênêne. Pîrike zî cor de dest nêne pîzeyê aye ser û şidênêne. Çend cinîyê bînî hêşar bîbî, verê çadira înan de ronîştîbî. Bîbîy wila-wila înan, duayî kerdênê.

Pîrike reyna ihtîyacî bi teber dî, reyna a arde teber. Kewtê binê polê aye, a çarnê. Êdî Wese bîbî giran û bi zor lingî eştêne. Wina nalêne û hebe-hebe hesirê girdî war kerdêne. Xo serbest veradabi. Pîrike êdî a bi zor kaş kerdêne. Rey-rey vindertêne, hesirê aye pak kerdêne û a şîret kerdêne:

-Erê xo rê dua bike, dua! Ti nalena, bermena; ti yorê pîzeyê Homayî dejnena. Venga Homayî de, venga pêxamberan de!

Badê ke çend duayî û eşhede fekê Wese ra bi zor vejîyêbi, çimê Xala Eçe zî ginabi aşma kiline ro. Wese xo şanabî Zike ser. Xala Eçe ewnîyê aşma kilina dekerdî ro. Hayîya aşme qet înan ra çin bî. A seke bihuyo, bi keyfe bî. Pîrike her di destê xo hewa nay. Çimê aye yê hurdîkekî hetanî peynî abî, awir da na aşma kiline û bi hêvîyêka zaf xurte xo pîze de va:

-Homayê mi, ti bi qedrê roşnaya xo kerî, ti na feqîra bêkese rê bêrî rehme! Ya zatê kibrîya (kivrîya), mi xo eşto dergayê to! Ti sey na roşnaya aşme yew roşna bi ma bimojnî (binawnî). Na xerîbî de bê to, bê erd û asmênê to û bê na şewa tarî çî (tu) kes çin o. Ya roşnaya Homayî, mi xo eşto to! Ti mi rê bibe senade. Şewe ra nat o ti vînenî ma hê çî halî de. Ya Xocê Xizir! Ya Şêxê Hezanî! Şima na şewe hê ça de? Eger şima hewn de bê zî mela (boka) ma bikewî (bikoy) hewnê şima û şima berêkê xeyrî ma rê akerê!

Mendîla Wese hetanî milê aye amebî war. Porê ayêyo sîya sey porê pîyazî rîyê aye ser o bibi emar. Çarnayîşî ra pey reyna a arde çadire.

Zereyê çadira yewçimeyî de Wese nalêne, Pîrike û Zike milçewt duayî kerdênê. Eş ge amêne berê çadire ver ge şîne verê kuçelanî. Cixara nêne cixara ro. Qelbê ey gum-gum dêne piro. Aşme çadiran ra dûrî kewtibî. Estareyan ra zafî vîndî bîbîy. Sewto ke hetê çemî ra ameynê o zî hinî bibi kêmi.

Nişka ve ra sewtê bermeyê paleyêkê neweyî binê linganê Wese ra vejîya. Nê sewtî ra pey, seke ciwalêko şeştî kîloyên piştîya Wese ra bêro war, a wina rehetê bîye. Sereyê aye xo bi xo qelibîya balişna ser. Çilkê ereqî, binê porê aye yê sîyayî de vejîyêne û serê alişkanê aye yê zeîfan û zerdan ro war lêr binê. Mîyanê çimanê aye yê rencanan ra awirêkê sey zerqê tîje vejîyêne teber û sey tîre ro nê paleyê neweyî şîne. Hetanî ke bi kardîyêka pîyazî naka nê paleyê qijkekî tera (dira) bîye, awirê aye ey ser ra nêşî.

Bi vengê berme yê nê merdimê çarine, Eşî çadire ra linge eşte zere. Çimê ey mîyanê por û erdîşa têmîyanekewtî de huyêne. Fekê ey akerde mendbi. La seke qefil fek ro gino, nêzanêne Xala Eçe ra vajo se. Mîyanê berê çadire de mat mendbi, ewnîyêne înan ra. Çimê ey zî sey çimanê Wese nê pitikê polatlîyîjî ser o bi.

Hewayê çadire bedilîya. Bêhêvîyî şîye, herinda aye de şayî û aramî mîyanê çadire girewt. Rencanî û bêhewnîya Pîrike nika bibî coşêk. Çimê aye seke çala xo ra bivejîy, sey aşme înan ra roşn varêne. Êdî bi keyf û beşerîyayîş (berken) emir dêne ardimkerdoxanê xo.

Bi emrê Xala Eçe, Eşê matmendeyî, seke hewn ra şîyar bibo çimê xo perpetnê. Semedê ke emrê Xala Eçe bîyaro ca, lezkanî şî tuwerzîn ard.

Kîştâ çadire de, hetê teberî de, vincewêk-di vincewî herre kende, hevalcoyê (embazekê) Xerîbî eşt mîyan û wele eşte ser.

Zike û yew-di cinîyan çend leganî awa germine arde. Xala Eçe bi destanê xoyê huşkan Xerîb vilêna û Xerîbo ke sey babîyê xo biney sîya bi, reya verêne bi awa na dinya da naskerdiş. Pîrike, o bi potanê ke Wese verêna hazir kerdibî, sey veyveka (vêka) varanî pişt. Wezîfeyê xoyo peyên zî ard ca: No pale girewt, sey patîlê vaşî dergê dadîya (day) ey kerd û ro çadira xo şîye.

Aşme êdî vîndî bibî. Estareyê sibayî sey sêwirê (sêburê) verê dêsan tena mendbi. Reyna zî roşnê ey roşnê aşma kiline ra zaf kêmiyêr nêbi. Hema (hîna) qasî saetêke barra-barr û carra-carra Qadirê êlçî rê mendibi. Xala Eçe senî ke serê xo rona, xo ra şîye. Wese, çaya ke Eşî amade (hazir) kerdibî şimitêne. Hêlîne hema zî meymanî ra nêamêbî. Xerîbî welatê xoyê xerîbî de şitê dayîka xo sipitêne. “Demek o zî şitê na dinya ra zaf memnun bibi ke, senî o şito vernî şî pîzeyê ey ca de (pirde) xo ra şî.”

Xerîb mîyanê heştay û heşt paleyanê nê çadiran de nameyêko newe bi. Badê di rojan, heştay û heşt paleyî pîya şînê mîyanê erdanê pîyazî, pîya agêrêne bi çadiran. Xerîb zî mîyanê înan de bi. Senî êlçî dudike cenayne o zî verera dadîya xo de şîne cayê palîyî. Mîyanê erdê nermî yê sey pemeyî de, binê çokanê ata (eta) xo Hêlîne de kîştâ kewtêne (rakewtêne)...

DERÛDORMEYÊ BONGILANÎ RA

TAYÊ VATEYÊ VERÊNAN -III

Arêkerdoxe: Aysena KURDÎ

Adir kot hêrdîşê mêrikî, hevalî yi firikî xwi vere ferekna.
Aqil mebi barê dinya berz mekere, gej iv (be) wa dinya barî ti (to) berz kero.
Aşik nîşkena (nêşkena) çoyî, dêfî xwi kuwena.
Aşm re dorêk bermi kî (keyeyê) ma re xêr omo, rojêk dorêk bermi veng berm o (berme yo).
Aya ku deston kerda dadî û bavî nîkerda/nêkerda.
Dawulê cê (cayê) durî zaf meth kenî.
Dizdî kuwenî kî pîre, palasanî pîre benî. Pîre serî sibê wirzena palasî çin î. Vona “Homa, Homa, ez rakotî vîya (rakewte bîya) la ti zî rakotî vî”.
Ez bîya dizd, aşm bîya rueşni (roşne).
Heqaret meker çoyî rî, yeno/yenû vernîyê oladî oladon.
Îftira meker, îftira bena ti (to) mil.
Kaşî Xaltonî, hotî nîsanî, vor (vewre) lekon î.
Mird hayê vêşanî çini yo.
Nişta herî, gêrena herî.
Rîyo (rayîro) ku merdim te ra hes nîkero, çende qelebalix bû (bo) merdimî re tar o (tarî yo).
Rojo roşn qê (qey) rojê tarî wo.
Tîjê sibê merdimî re nêdo xêrî tîjê şondî çini ya.
Varikî newê (neweyî), hakonî astinon (*) kenî.
Vengî dawul durî re weş o.
Vijî vijî, vavij.
Zanayon re yo (yew) dor vaj (vaje), neznonon re ha vajî ha vajî.

(*) *astin*: asin (tirkî de “demir”)

astinin: asinên/asinêne

DÎYARBEKIR DE VEYVEYÊK

Nuştoxanê Vateyî ra Ehmedê Dirihî 02.09.2005 de lajî xo Serok zewijna. Veyve de senetkarê namedarî Seîd Altun û Muradê Çewlîgijî zî kirmanckî (kirdkî, zazakî) lawikî vatî. Xort û kênananê ma pê eşq û şewq govende girewte, kay kerd. Zerrîya ma û xo pîya kerde rehetê. Goreyê zanayîşê ma, na geninga (reya) tewr verên a ke yew veyve de mêmanan rê bi kirmanckî (zazakî) dawetname (silayîname) nusîyayo. Heto bîn ra zî na hewa (reya) ewilî ya ke vera (qarşî) panc sey tenî bi kirmanckî mare amo birnayîş. Kultur û ziwanê ma de na gamêka balkêş a. Cêr ra şima ko numûneyanê dawetname (dawetîye), marebirnayîş û sipasî (berxudarîye) biwanî.

DAWETÎYE

Ma wazenî ke veyweyê xo de şima zî ma wa bî. Na şayîye de eke şima ma tena nîverdî, ma ko zaf zerweş bibî.

Keyeyê Şalo û Qasiman

2 Êlule 2005, Saete: 19–23

Otêla Malabadî (Serê Hewze)/Dîyarbekir

Şewa hineyî: 31 Tebaxe 2005/Edene

MAREBÎRNAYÎŞ

Roşan Lezgîn: Gelî xwendîyan, mêmanê erjayeyî, şima xeyr amey na şayîya keyeyê Şalo û Qasiman.

-Nameyê to bi xeyr?

Veyve (veywe): Nameyê mi Rozaya Hemîdî.

-Nameyê to bi xeyr?

Zama: Nameyê mi Serokê Ehmedî.

-Birêze Rozaya Hemîdî û birêz Serokê Ehmedî! Şîma seba zewajî amadekarîya xo kerde, beyan û belgeyanê şîma de yew astengî çin a. Nika reyna vera şahidanê xo û ma de vajêne.

Birêze Rozaya Hemîdî! Bê ke ti binê tesîrê yewî de bimana, bi fikrê xo yo azad û zerra safî ra, ti wazena Serokê Ehmedî de bizewijîya?

-E, ez wazena!

-Birêz Serokê Ehmedî! Bê ke ti binê tesîrê yewî de bimanî, bi fikrê xo yo azad û zerra safî ra, ti wazenî Rozaya Hemîdî de bizewijî?

-E, ez wazena!

-Gelî şahidan, şîma vateyê birêze Rozaya Hemîdî û birêz Serokê Ehmedî eşnawitî. Şîma şahidîya înan kenî?

Bîldaneya Qasiman (şahide): E, ez şahidîyê kena.

Denîz Gunduz (şahid): Belê, ez şahidîyê kena.

-Ma şahidê ma yê erjayeyî eşnawitî. Bi selahîyetê ke ez şarê ma ra gêna, ez zî şîma cinî û mêrde îlan kena. Homa lengeyê şîma pê bîyaro. Pîroz bo, bimbarek bo!

BERXUDARÎYE

Xwendîyê ma yê vîjnayeyî,

Mêmanê ma yê erjayeyî,

Berbûrîyê ma yê delalî,

Qic ra pîl, şîma heme çîmanê ma ser amey şayîya ma, veyveyê Roza û Serokê ma.

Ma pê şîma şa bîy, şanz bîy; paye dîya ma, şeref dîya ma. Keyeyanê ma, xinamîyanê ma, dewijanê ma, hembajarîyanê ma, welatîyanê ma, her cayê welatî ra xo resna ma. Şîma ma tena nîverdayî. Homa çirey kemaneyê nêdo şîma. Beroxudar bîn.

Ma pê Homayî û sayeyê şîma de destgîranê xo vîyarna, nîşanê xo pana, hineyê xo çarna, mareyê xo birna û veyva xo hewelnê. Hêvîyê ma ameyê ca. Ma pêro pîya mirdîya xo dest û kiftî tîyor (têro) kerdî û kewtî govende, têverar de reqsî xemilnay, deyîrî vatî û tilîliya ma resê bi asmîn. Ê ke bara înan tede bî Homa yewa înan biko hezar, Homa miradê înan zî bîyaro ca. Şîma heme reyna-reyna beroxudar bîn.

Ehmedê Dirihî

RÎPELÊ FIQRAYAN

ŞUŞEYÊK ŞERAB!

Yew beктаşî yew roje zereyê camî meraq keno û şino camî. Uca rastê yew softiyê huşkî yeno. Sofi bi wecdêko xorîn (kûr) dua keno vano:

-Homayê (Heqê) mi, ti cenetê e'la, cenetê firdews, cenetê me'wa, cenetê 'edn, cenetê mu'ella, cenetê ne'îm, cenetê beyza, cenetê xuld, cenetê deyyan û cenetê ridwanî bikî nesîbê mi!

Ti mi bikî mezherê şefaetê pêxamberê ma! Ti bawerî (îman) bikî nesîbê mi!

Hema (hîna) duayê softi nêqedîyayê, na rey beктаşî dest bi dua keno vano:

-Homayê mi, kotî (ça, kure) ra beno wa bibo ti emşo şuşeyêk (yew şuşe) şerabî bikî qismetê mi!

Sofi ke naye eşnaweno (hesneno) hêrs beno, vano:

-Lawo ti senî (çitur) merdim î ke ti Homayî ra şerab wazenî?

Bektaşî bê ke hêrs bibo, bi vengêko nerm cewab dano:

-Merdimî de çi kêmî yo yan zî çi çin o, ê çiyî Homayî ra wazeno. Yê (ey) to bawerîya to (îmanê to) kêmî ya, aye ra ti homayî ra bawerî wazenî. Yê mi, elhemdûlillah bawerîya mi tamam a la şerabê mi nêmando, aye ra ez zî xo rê ey ra şerab wazena. To rê zerarê mi çin o, ti çirê hêrs benî?

EZ CARAN ŞINA UCA?

Rojêk deveyêk rayîrê xo şaş keno, şino dekeweno zereyê camîyêk. Cematê camî hema rameno devî ser, bi çoganan û çuyan (çuweyan) dano piro, ey teber keno.

A game beктаşiyêk uca ra vêreno, na rewşe (nê halî) vînenno, hema destanê xo berz keno, deveyî ra vano:

-Lo bimbarek (mubarek), camî de çi karê to esto? Mi ra biewnî (mi de nîyade), ez caran (qet) şina uca?

WENDOXAN RA

Demêndê dergî dima Vateyî rê merheba,
Nê rojanê ke bi germ û qisawet a ravêrenê de hêvîyê merdimî mil nêmanê. Nê mijxelî mîyan de keyfweşeyênda xususî ayamê hîssandê mi kerd weş. Çar-panc serran a tepîya hûmarê Vateyî kewtî a mi destî. Nuştoxê kovara Vateyî embazê ercîyayeyî Murad Canşadî mi rê hepisde Bursa ra hûmarê kovara Vateyî (hûmara 7. ra hetanî 24.) riştî.

Çend serrî yo ke tekîlîya mi wendenda zazakî ra, berhemandê newan ra qut bîbî. Herçiqas hetê wenden a xebata mi hebê çelmisî bî zî bêgûman waredê nuştene de mi ti wext xo pey ra nêverda.

No mabên de kovara Vateyî gamênda kêfweşkerda eşta. Îstanbul de neşirbîyayene, Vate ma ra hewna (hîna) ardo nêzdî. Mîyanê Vateyî hewna degêryayo, reng Vatey ra abîyaya. Nê hûmarandê peyênan ra yeno famkerdene, merdim şeno vajo ke xeylekê ray gêriyaya. Bêgûman na jû (yewe) bi cefada roşnvîrandê şardê ma ya girêdaye ya.

Zeki yeno zanitene serrda 1996 ra yo ke roşnvîrê şardê ma yê ke Ewropa de, kombîyayîşan virazêne. Ziwanêndê akademîk, herikîyaye û jewinî ser o munaqeşe kenê ke ziwanê ma alozîyan ra bireynê. Qandê werdigezayan û korîbîyayan de cefada roşnvîrandê şardê ma, ez silam û hurmetanê xo Malmîsanîj, Îhsan Espar, M. Uzun û embazandê bînan rê rişena. Destê şima weşî, roşnaya şima vêşî bo. “Hewlînî bikî, berzî ro” vato verênanê ma. Waredê xebatda cematî de ti cefa veng nêmanena. Hele fedakarey! Fedakareyênda winî ke mêjû (tarîx) û ziwandê şardê ma rê bena akerdena kêberêndê neweyinî.

Bêgûman nê xebatî qîm nêkenê. Ganî nê xebatî vila bibê, wendoxê ma yê ke metropolandê Tirkîya de wanenê zî dekewê tewrdê xebatda ziwandê ma. Bi silam û hurmetên a. Na ya tepîya ez hetanî ke bişa ez do şima rê binusa.

Sînan SUTPAK
E. T. K. Cezaevi, D: 5
Elbîstan/Maraş

Rojî şîma rueşn bo nuştoxî Vateyî!
Ez şîma pîyorin rî Homayî ra weşî û serkotiş wazen.

Ez û şîma ma yewbîn nêsinasnên. Bê yew-di tenan. La qederî ma yew o. Sarê mi pê şîma resen asmên. Eke kovarê şîma nêko destî mi, ti vonî qey mi yew çî xu kerdo vîn.

Keylî serrî yo şîma ziwanî ma kirdkî (zazakî, dimilkî, kirmanckî) ser o xebetên. Ma şîma rî zaf teşekur kên. Ma şîma ra zaf razî yî. Sarê ma pê şîma berz o. La têna ma şîma niwesefnî. Binê zî ez gerrecî şîma bî. Luemonî xu şîma rî bikerî.

Qey şîma Homayî ra destur girota? Senî ke çêher kitabî omey dunya, şîma zî yew serr de çêher kovaron vejenî. Gelo miletê şîma pê nê çêher kovaron çend ver şîna?

Kovaron şîma de fekî Dêrsim, Dîyarbekir, Xarpêt û Sewregî ra nuşteyî estî. Wexto ke kî ewnên qalonî inîn ra tayn kurmanckî kelîmeyî tede estî. Lazim o ke merdim eya qala ke Dêrsim de çin a, herindê eya qal de qala ke Çewlîg de esta bigîro. Eya qala ke Dêrsim de esta la Xarpêt de çin a, gonî eya qalê Dêrsimî binusîyo. Gonî ma safî qalonî kirdkî (dimilkî) binusî.

Kovarê şîma ya hûmarê 24. de, ripelî 127. de namê vaşon -yan zî ma vajim nebatan- estî. Ek şîma eşkên binî namê vaşon de resimonî vaşon zî vijên. Hîna hol beno. Yew qico ke şaristan de beno pîl, têna pê nameyî, ey vaşî nisanaseno.

Zazayî, Kurdîstan de panc bajaron de estî. Lazim o ke muxabîrî şîma nê panc bajaron de bigeyro û roportajon bikero. Hîna zêde gironê xu bido dewon ser. Qalî ke vînbîyayeyî vejo meydon. Nuştoxonî newon bivîno.

Şîma gonî serr de en kê 12 kovaron vejî. Gereka şîma 4 kovaron ra vijî bikî 12 îmamî. O wext wendoxî ma zî binî zaf.

Bajaron de çend festîval virazên. Wa aborîyê şîma zî zêd bibo.

Kovar de tarîxê miletê ma ser o binusên. Medon û Nûşîrevanî ser o binusên... Ma û kurmancî, soranî, goranî, lurî, ma ça de resenî pîye.

Navendî şîma sey kurmancan wa Îstanbul yan zî Anqara de nêbo. Wa navendî şîma panc bajaran ra yewî de bo.

Şîrê ke kovar de nusîyenî gonî ruhê netewî tede bibo ke ciwanon ma haya bikerî.

Bimonên weşî de.

Gawanê Welatî

KITABÊ KIRMANCKÎ (ZAZAKÎ)-XIV

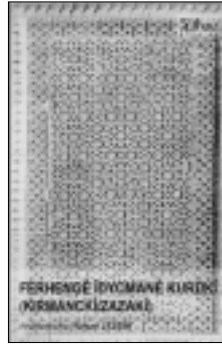
74-Muhemmedê Kavari, Dîwanê Muhammedê Kavari, Diyarbekir (?), 2005, 70 r.

75-Hamdi Özyurt, Dergûş Çira Berbeno?, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2005, 22 r.

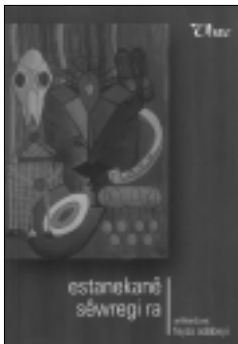
76-Grûba Xebate ya Vateyî, Rastnuştîşê Kirmanckî (Zazakî), Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2005, 110 r.

77-Roşan Lezgîn, Fehhengê İdyomanê Kurdî (Kirmanckî/Zazakî), Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2005, 210 r.

78-Roşan Lezgîn, Dêsan de Sûretê Ma Nimite, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2005, 77 r.

79-Feyza Adabeyî, Estanekânê Sêwregî ra, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2005, 202 r.

80-Munzur Çem, Hewnê Newroze, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2005, 135 r.